

România literară

SALA
DE
LECTURĂ

SĂPTĂMÎNAL
AL
UNIUNII SCRITORILOR

Joi 4 aprilie 1991
(Anul XXIV)

14

Religia și locul ei

AVEM, anul acesta, două zile libere de Sfintele Paști. Este un eveniment, în felul lui, extraordinar. Vrem de patru decenii, sărbătorile religioase au dispărut din calendarul oficial. Cei din generația mea își aduc probabil aminte când s-au putut bucura ultima dată de sărbătorirea Paștelui: în 1947. Eram în clasa întâi primară. Exista încă ora săptăminală de religie în școală. Cu începerea din 1948 ea a fost eliminată. Singura educație religioasă am primit-o în familie. Mai târziu, noi am mai frecventat (decît, firește, pe cont propriu și asumându-ne riscurile de rigoare) biserica sau religia. Întreaga cultură admisă de statul comunist era una laică. Biserica n-a fost interzisă, dar a fost marginalizată. Institutele Teologice și-au dus mai departe existența într-o ignorare generală, controlate mai strict de securitate decît toate celelalte institute de învățămînt. Publicațiile religioase (multe excepționale, chiar și în aceste condiții) nu răzbăteau în marele public. Nici un fel de propagandă religioasă nu era îngăduită în presă, la radio sau la televiziune. În ultimii ani, pînă și simpla imagine a unei biserici era extirpată din albumele de artă. Cuvîntul însuși era vinat de cenzură și înlocuit cu perifraze. Ceaușescu a dispus dărîmarea a zeci de locașe de cult. Nu s-au construit în schimb, decît extrem de puține, în tot acest timp. Trebuie, în sfîrșit, să spun și că în această situație nu s-a aflat exclusiv biserica ortodoxă majoritară, ci toate cultele. Biserica unită, de care se leagă mișcarea națională ardeleană din a doua parte a secolului XVIII, a fost desființată. Multe alte culte erau de asemenea interzise. Acelea încă tolerate trăiau în semi-clandestinitate.

O renaștere a instituțiilor religioase este evidentă după decembrie 1989. Dar aceea a unui sentiment religios veritabil ridică în continuare destule dificultăți. Cele mai importante sînt carența educației religioase din ultimele decenii și slăbiciunea morală a bisericii ortodoxe. Să le luăm pe rînd. Nu se poate recupera în cîteva luni o pierdere de patruzeci de ani. Incultura religioasă are astăzi caracter de masă. Biblia, care a fost cartea de căpătîi a părinților și a bunicilor noștri, nu mai este citită decît de puțini. Eforturile (și materiale) vor trebui să fie foarte susținute. Literatura, arta, în genere, vor trebui să redescopere religiosul, iar istoria religiilor și a bisericii să fie popularizată. Încă și mai grav este celălalt aspect. Biserica ortodoxă nu și-a schimbat după 1989 nici stilul, nici ierarhia. Tradiția ei de colaborare cu puterea comunistă o pune într-o lumină nefavorabilă. Nedeprinsă a rezista lui Ceaușescu, ea pare tentată azi de un oportunism similar. (Prea Fericitul Teotist a lansat de curînd un apel preoțimii de a sprijini programul F.S.N.) Să adaug la aceasta reputația proastă a unei părți a clerului — care, de exemplu, spre deosebire de multe instituții, pînă și de poliție, n-a făcut nici un singur cadou orfanilor, handicapaților sau altor dezmoșteniți ai soartei cu ocazia sărbătorilor de iarnă.

Sînt absolut explicabile, în aceste condiții, excesele de tot soiul și demagogia care însoțește declararea sentimentului religios ori propaganda specifică. Un verbaj dubios de sorginte creștină e de remarcat în articole sau în luări de cuvînt. Preoții s-au făcut văzuți în societate mai mult decorativ decît spiritual. Dacă ei n-au mers cu discreție în închisori sau în spitale, au fost în schimb nelipsiți de la festivități comemorative televizate. Au sfințit cu inutilă devoțiune edificii, statui și alte locuri, spre alungarea probabil a duhului comunist din ele.

Trebuiau să înceapă prin a alunga acest duh (și altele inspirate de el) din ei înșiși. Biserica ortodoxă română are nevoie de umilință creștină și de penitență, dacă dorește să redevină un factor spiritual cu adevărat esențial în societatea românească. Ea se cuvine să-și caute locul în viața colectivității și deopotrivă în aceea a indivizilor într-un mod mai temeinic și mai profund decît a făcut-o pînă acum. Importantă este regenerarea sentimentului religios, în slujba căreia biserica trebuie să se pună cu toată onestitatea. Pînă în prezent, ea a preferat acțiunile protocolare și așa zicînd de reprezentare și nu pare să fi înțeles că nu poate pretinde să caționeze transformarea morală a societății înainte de a face efortul de a se transforma pe ea însăși.

Nicolae Manolescu

BRUCE McLEAN : Taurul cîntînd jazz (1986)
Ilustrăm acest număr cu lucrări din expoziția de grafică din Scoția, deschisă la Muzeul colecțiilor de artă

DIN SUMAR:

● Oile și Vezuviul ● Noi vrem țărani! — un eseu de Mircea Iorgulescu ● Constituția din 1923 ● „Medicul e un om căruia nu i se pot povesti fleacuri” — convorbire cu Ion Vianu ● Frumoasa grijă a unui economist ● Mici atacuri de partid ● E. Evtușenko: Un steag mic, dar foarte greu ● Proză de Anca Delia Comăneanu ● Versuri de Gheorghe Ciocoi, Vasile Petre Fati, René Guy Cadou ● Deruta intelectualilor — scrisoare din Paris de la Andrei Doicescu ● Mahomet are cheia de la cabinet ●

Oile și Vezuviul

VINERI, 29 MARTIE, DL. ALEXANDRU BIRLĂDEANU A AVUT ÎN SENAT O INTERVENȚIE FOARTE CRITICĂ LA ADRESA GUVERNULUI, pe care, dintre toate cotidienele, n-a reluat-o integral decât **Dimineața** din 30 martie, fidelă simpatilor ei pentru echipa apropiată de președintele țării. În același cotidian, dl. Sorin Stanciu se întreba sarcastic: **Rufele FSN le spală senatul?** (Adjectivul potrivit cu starea rufelor în chestiune lipsește din titlul articolului). Adevărul este că declarația dlui Birlădeanu nu s-a referit numai la Convenția națională a FSN. Ea a avut două ținte; cealaltă fiind Raportul prezentat de către premierul Roman în parlament la 26 februarie. Întrebarea care se pune înainte de toate este de ce s-a produs atât de tirziu reacția președintelui senatului, atât la Raport, cât și la cele petrecute în Convenție. O jumătate de explicație există în însăși intervenția dlui Birlădeanu. D-sa spune, în privința Raportului, că discuția asupra lui a început în parlament la 28 februarie și că, deși trebuia să continue într-o ședință ulterioară, „nu s-a mai putut tine”, fiindcă „din anumite motive, dl. prim-ministru a plecat”. În privința statutului FSN adoptat la Convenție, pe care dl. Birlădeanu îl consideră greșit, d-sa mărturisește acum că n-a putut să-l discute înainte de a fi votat, fiindcă habar n-a avut de el, citindu-l în ziare ca și alții, după Convenție. În ambele situații se observă modul formal în care guvernul și dl. Roman colaborează cu alte instituții, în speță cu parlamentul și cu partidul de guvernământ. Guvernul prezintă parlamentului un raport, dar nu ține să-l supună cu adevărat discuției, ca să tragă eventual din ea unele foloase. Tot așa, dl. Roman (am mai scris despre asta) își creează cu ajutorul pirghiilor pe care i le oferă executivul partidul de care are nevoie. Autoritarismul premierului aproape că nu mai trebuie dovedit. Dl. Birlădeanu însuși i-a consacrat un pasaj foarte sever din declarația d-sale, în care califică instituționalizarea postului de lider național al FSN drept o poartă larg deschisă „spre o conducere unipersonală, (spre) dictatură personală, spre cultul personalității”. Și încă și mai net: „Eu trăiesc acum a doua oară sau văd a doua oară filmul pe care l-am mai văzut o dată când s-a instaurat Ceaușescu. Să mi se ierte comparația, dar o astfel de poartă este deschisă prin această instituționalizare a liderului național drept conducător politic. Deschidem poartă spre noțiunile de „duce”, „Führer”, „caudillo” și „conducător”, așa cum am avut înainte conducător politic al unui întreg partid”. Ce a spus presa despre dl. Roman renește, pe lângă cuvintele dlui Birlădeanu, floare la ureche. Mă tem că dl. Roman va trebui de aici încolo să încerce a găsi un mod de a in-

chide gura parlamentarilor mai degrabă decât pe a ziariștilor. Președintele Senatului a atras atenția și asupra tentativelor repetate ale executivului de a-și subordona legislativul: „Eu înțeleg, sigur, că există o anumită decență morală, că dacă ești într-un partid și din acest partid s-a secretat un guvern, să fi credincios acestui guvern, dar nu ca o obligație statutară. Or, asta ar însemna că cine încalcă această obligație și nu susține guvernul cu orice preț trebuie să iasă din partid sau să fie exclus din partid”. Dl. Birlădeanu e de părere că parlamentarii au datorita de conștiință de a promova acele idei care sunt conforme cu interesul poporului, al alegătorilor, și abia în al doilea rând de a asculta de exigențele partidului pe ale cărui liste au fost aleși. Din această parte a declarației rezultă cu destulă claritate că există un conflict, până mai ieri latent, acum fățiș, între aripa tinăra a FSN din senat (și probabil și din cameră), care sprijină în condițional guvernul, și anumiți parlamentari, între care președinții camerelor, care au obiecții principale la politica (și economică) a acestuia. De altfel, ca urmare a declarației dlui Birlădeanu, susținut de dnii Barbu Popescu și C. Balcan, dnii senatori Jerbas, Văcaru, Fercală și Cupșa au sărit imediat în apărarea guvernului și a premierului. Cea mai dură ripostă a dat-o, era firesc, dl. Severin, ministru însărcinat să țină legătura cu parlamentul, așa cum faimosul Bilă din romanul lui Marin Preda o ținea cu U.R.S.S., care l-a învinuit pe președintele senatului de bolșevism și i-a amintit că a fost o „bătălie de bază” a regimului comunist. Ca și cum propunerea candidaturii dlui Birlădeanu ar fi făcut-o eu și nu prietenii dlui Severin! Din nefericire, nici unul dintre acești senatori n-a răspuns problemelor esențiale ridicate de dl. Birlădeanu, nici dl. Fercală care pare să aibă treabă cu „decidenții” (presunția d-sale), nici dl. Văcaru care să anuncieze statutul PCR ca „perfect”. (Cred și eu că din punctul d-sale de vedere era perfect. Mă tem că statutul PSM nu mai prezintă același grad de perfecțiune. Dar, dacă nostalgia nu-i dă pace, dl. Văcaru se poate adresa cu încredere dlui Verdet et comp.)

PROBLEMELE ESENȚIALE SÎNT CUM AM ARĂTAT DE LA ÎNCEPUT DOUĂ SI ANULME INCLINĂȚIILE autoritate ale premierului, care încalcă prerogativele legislativului, și mai ales programul economic al guvernului înfățișat în Raportul menționat, contra căruia dl. Birlădeanu ridică obiecții serioase. „Raportul nu prezintă chiar real situația în care ne aflăm, observă dl. Birlădeanu. Noi, în

momentul de față, ca producție industrială lunară sîntem la ceva mai mult decât jumătate din ceea ce am avut în 1989; ca export la fel. Aceasta înseamnă într-adevăr blocarea economiei. Nu avem nici măcar reproducția simplă. Este o blocare care amenință, așa cum a spus și dl. prim-ministru, cu un colaps al economiei”. În aprecierea dlui Birlădeanu, cauza principală a dezastrului constă într-o greșală strategică pe care a comis-o guvernul și anume de a se fi orientat asupra reformei fără a ține cont de „aparatură de producție pe care-l avem”. „Ne-am lăsat antrenanți, pe drept cuvînt, de reforma economică pentru că fără ea nu putem scoate țara la liman, dar nu trebuia să abandonăm aparatul de producție pe care-l avem și oamenii din acest aparat de producție. Noi am criticat aparatul centralilor, al ministerelor, pe motivul că se agită de sistemul vechi. Nu de sistemul vechi se agită. Oamenii vedeau că producția scade și (se) merge la distrugere. Eu nu cred că cineva dintre ei ar fi partizanul întoarcerii la sistemul vechi. Eu nu cred să existe cineva, un astfel de partizan al vechii rînduirii, dar erau oameni care simțeau că aparatul de producție merge spre distrugere”. Miezul poziției economice a dlui Birlădeanu aici se află. Un comunicat (publicat în Azi) al Colegiului director al FSN se referă la el, dar într-un mod nu suficient de limpede. (E oricum semnificativ că tocmai cotidianul FSN, al cărui director inițial dl. Birlădeanu a fost, ridică mînușa. Divizarea puterii, polarizarea se văd bine pînă și la nivelul presei de partid). După părerea mea, critica pe care președintele senatului o face reformei dovedește că d-sa se situează la „stînga” adepților acestei reforme. Om decent, dl. Birlădeanu se mulțumește să vorbească de „vechiul sistem” sau de „vechea orînduire”. D-sa n-are nici un cuvînt direct de critică la adresa comunismului. Dar să venim la esența criticii. Cred că este o iluzie primejdioasă că aparatul economic comunist și oamenii săi puteau fi folosiți în continuare, adică puși în slujba reformei. Toate particularitățile acestui aparat pledează contra acestei idei. El trebuie distrus și înlocuit cu altul, nou și eficient. Iar oamenii care au pus în mișcare acest aparat, indiferent de onținea lor personală, pro sau contra comunismului, au un antrenament specific și o rutină care nu le permite în toate cazurile să se adapteze jocului economic nou. Ei nu se agită neapărat de vechi (dl. Birlădeanu are dreptate, poate) dintr-o opțiune politică ori economică, dar nu și pot schimba mentalitatea, stilul, modul de a concepe lucrurile. Furiile periodice ale primului

ministru, în ședințele de guvern, contra unora din acești oameni sînt explicabile. Aparatură ca atare nici n-a fost schimbat într-o atît de mare măsură încît să-l neliniștească pe dl. Birlădeanu. Operația reală a fost mai degrabă una de cosmetizare. În locul fostelor centrale, de exemplu, au fost create anumite organisme de legătură între guvern și agenții economici (așa numitele holdinguri) care le-au preluat și o parte din personal. Guvernul susține mereu că întreprinderile trebuie să se decidă a-și lua soarta în mîini proprii și că el nu le va mai subvenționa decît parțial și numai dacă fac dovada unui program sănătos. Cel puțin așa a recunoscut premierul însuși în discuția televizată cu dnii Arachelian și Novăceanu din seara de 28 martie. Impresia mea este că autonomia întreprinderilor se mărginește la ponoase: guvernul își declină răspunderea acolo unde ele nu funcționează și unde trebuie dați afară oameni sau restrînsă producția. Dar întreprinderile nu sînt autonome cînd e vorba de contracte, de folosirea valutei și, în general, nu pot face nimic contra acelor furnizori care le trag pe sfoară, fiind deseori trași pe sfoară la rîndul lor de către alții. O modificare radicală ar fi cerut privatizarea acestor întreprinderi. Abia acum cînd a doua etapă a liberalizării prețurilor intră în vigoare, dl. Severin afirmă, la o masă rotundă TV, că există o „mică” și o „mare” privatizare, dar lucrurile rămîn confuze. Dl. Severin pare a face între mica și marea privatizare deosebirea dintre micile și respectiv marile întreprinderi ce urmează a fi scoase din proprietatea statului. Eu nu sînt economist, dar socotesc că procentul în care întreprinderile trec din mîinile statului în acelea ale particularilor este cu adevărat important, indiferent de mărimea lor. Și, mai ales, nu văd încă cine și cum poate cumpăra acțiunile disponibilizate. Părțile sociale ale lui Ceaușescu mi-au trecut de mai multe ori prin mînte ascultîndu-l pe dl. Severin vorbind de bonurile de valoare. O reformă pe hîrtie — iată ce a făcut pînă acum guvernul, rebotezînd întreprinderile de stat societăți comerciale, și ce face în continuare promîșind bonurile cu pricina. În aceste condiții, cum spuneam, întreprinderile vor trebui să se descurce singure acolo unde au absolută nevoie de intervenția guvernului, mai ales la pagubă, și vor fi în schimb la bunul plac al guvernului acolo unde ar trebui să aibă drept și mijloace de inițiativă proprie.

SUB RAPORT POLITIC, DECLARAȚIA DLUI BIRLĂDEANU SI ATITUDINEA ALTOR PARLAMENTARI, A FSN SI A

ZIARELOR DE PARTID dovedește o dată mai mult că recenta Convenție a FSN a provocat o sciziune în rîndurile puterii. Nu vreau să revin asupra posibilităților grupării existente. Trebuie să ne așteptăm, de altfel, la luări de atitudine și în continuare. Deocamdată președintele Iliescu tace, rețrîns pe poziții conciliante și vag populist (dovadă comunicatul legat de alternativa Alfa și prezența d-sale în ședința de guvern care a decis plafonarea creșterii prețurilor). Nici nu are altă soluție la îndemînă. Critica făcută de dl. Birlădeanu guvernului mi se pare corectă politic, nu însă și economic, din pricina iluziilor socializante pe care le întretine. Parlamentul trebuie convins în clipa de față de altceva și anume de faptul că guvernul tinde tot mai des să-și depășească rolul managerial firesc, adoptînd o conduită direct politică și, mai grav, folosind metode politice în locul celor administrative și economice. E limpede că reforma, așa cum a conceput-o guvernul, nu e altceva decît o mască pentru încercarea echipei actuale din jurul premierului, care e și liderul național FSN, de a-și asigura cît mai multe dintre pirghiile puterii. Guvernul crede că poate controla și doza procesul de tranziție sau că-l poate opri într-un anumit punct, care să reflecte ideologia lui semisocialistă și semiliberală. Intruziunea politicului în economic tocmai această concepție o vădește. Abilitățile, ingeniozitatea, viclenia politică a guvernului îi întrec cu mult eficacitatea managerială. Este la mijloc o eroare de calcul. Experiența recentă a tuturor țărilor din Estul și Centrul Europei arată că procesul de tranziție nu poate fi ținut sub control. Voluntarismul este o capcană care poate face ca totul să basculeze în dictatură. Legile economice trebuie lăsate să acționeze, nu să fie subordonate intereselor politice de moment. Conjuncturalismul guvernului este pueril. El dă roade, poate, politic vorbind, pe moment, dar amină și compromite reforma economică. Dl. Roman trebuie să se decidă ce vrea cu adevărat: puterea sau reforma. Situația este critică, explozivă. Inițiativa trebuie cedată economicului, măsurile adoptate trebuie depolitizate, populismul conjunctural evitat cu orice preț. Pretentia că știm ce se află sub edificiul politico-ideologic conceput de dnii Vățărescu, Diimărescu, Severin și **tutți** **quantii**, în profunzimea realului este o utopie fatală. Dl. Birlădeanu evoca o imagine a lui Goga cu turma de oi care paște liniștit pe Vezuviu fără să aibă nici cea mai mică idee de pericolul ce o pîndesc din măruntălele vulcanului. „Cam în aceeași situație sîntem și noi”, adaugă președintele senatului. Cred că, în această privință cel puțin, d-sa este de necombătut. Mai rămîne să se convingă de acest lucru și guvernul și conducerea FSN.

N.M.

NE Scriu CITITORII...

Domnule redactor,

■ FIIND un tînăr român din Tg. Mureș, gîndul vă va duce poate la „Uniunea Vatra Românească” și e firesc să fie așa, dat fiind faptul că peste tot, în presă, la radio sau televiziune, cînd se vorbește de Tg. Mureș, se vorbește inevitabil de „Vatra Românească”, de domnul Cofariu ori de statuia lui Avram Iancu. de... o, de cîte și mai cîte! Să vezi și să nu crezi pentru că cine a cunoscut acest oraș înainte de martie '90 a avut (sau va avea) o impresie cu totul și cu totul schimbată vizitîndu-l după martie '90. Căci acesta e „marele” talent al „Vetrei” (hai să-l spunem) Românești: talentul de a dezbină, în adevăratul sens al cuvîntului, cu toată puterea ce o conține drama aceasta a dezbinării, a rușinii de cel de care te simțai legat. Căci ce poate fi mai dramatic, mai dureros decît să știi că în orașul în care te-ai născut și trăiești, toată splendoarea (aparentă sau nu) care-ți dădea mîndria de localnic — de pe o zi pe alta — să dispară luîndu-i locul rușinea, deznădă, disperarea...

Și ce dureros e să știi că acci oameni, români sau maghiari, care au ținut într-adevăr la acest oraș și care țin și acum, în case sau în plimbările lor plîng... Și lacrimile lor nu sînt lacrimi de cîudă, lacrimile lor sînt lacrimile tristeții și durerii... Nu faptul numai că în mai toate

funcțiile au rămas același „devotați” comuniști, nu invazia seniorăzenizațiilor care acum — într-o demență fără margini — vor să ne învețe ce-nseamnă „democrația” (ca să nu vorbesc de cultură!) că velleții, oportuniștii, extremiștii, xenofobii, carierişti și ratații (atenție, nu e vorba de calomniere!) au fost „asezați” în punctele cheie începînd de la prefectură pînă la ultimul dascăl nu, aceste sînt motivele care-l întristează pe locuitorii de bine ai orașului, acestea fiind probleme cu alt aspect și valabile probabil în majoritatea localităților (cîntec vouă, timisoreni!), tristețea și durerea sînt motivate de cu totul alte aspecte, de lipsa, sau dispariția mai bine zis, a unei normalități, a unui firesc chiar, a unei stări de spirit care a dat cîndva (o timporie!) culoare acestui oraș. Și care e anormalitatea existentă? Simbolic ar putea fi exprimată astfel: domnul Ceantea își debitează filosofiele ejaculate în parlament, alături de — astăzi — binecunoscutele „vorbe de duh și de suflet”, pe cînd doamna Smaranda Enache a fost oprită să participe la alegerile din mai (chipurile) fiind implicată în evenimentele din martie 1990!

Și fie vorba între noi, ce poate fi mai absurd, mai anormal decît prezența domnului Ceantea în parlament și mai ales lipsa doamnei Enache dintre deputații de Mureș? Dar și-așa ne-am obișnuit să auzim despre oameni și personalități, de

care eram mindri înainte de decembrie '89, că sînt destabilizatori și că vor rău acestei societăți. Dar pe noi românii nimic nu ne poate surprinde, doar poate tristețea faptului că uneori ne e rusine că sîntem români, ca apoi un om de bine, „destabilizator” de altfel, să ne readucă la realitate, să ne încerce bateriile ca să putem merge mai departe în această goană spre nestire, în acest laborator socio-politico-istoric. Și ce putem face atîta timp cît naționalismul e mai puternic decît patriotismul? Ar fi bine ca răspunsul să-l dăm noi și nu istoria... Să nu uităm: și Ceaușecunicolae avea nume românești și Zelea Codreanu și încă mulți alții, mai mici sau mai mari și știm bine ce practici au folosit [...]

Cu stimă și respect,
MOLDOVAN CRISTIAN
(Tg. Mureș)

P.S. Citind Poemul invectivă de Geo Bogza, am impresia că țin în mînă o platformă program.

Pe seurt, S. Alexandru (București). Vă mulțumim pentru aprecieri, din motive pe care le presupuneți nu le putem publica. Valentin Lavric (U.M. 02122). Trimiteți încercări literare. Și, în orice caz, pregătiți-vă pentru facultate. N-are de ce să vă strice. Citiți în continuare revista noastră, indiferent de opinia colegilor. Abia după ce vor fi citit-o și ei, vor avea dreptul să vă zeflemisească. Dacă nu se vor convinge că meritați lauda,

Anunț de primăvară

SCRIITORII țirgovișteni organizează o plimbare în grup (tip școală) prin Grădina botanică, avînd ca scop identificarea familiilor și speciilor locale și puterea lor germinativă.

Peripatetizînd împreună, participanții intenționează să solicite președintelui o audiență pentru rezolvarea unor probleme profesionale ca: privatizarea activității de creație, penuria de hîrtie, criza tipografică, difuzarea presei literare, situația colaborărilor individuale și colective, accesul scriitorului la Radio și Televiziune, stilul și metodele de lucru, etatizarea inspirației, prețul cărții și al devotamentului, statornicirea unor relații civilizate, de solidaritate profesională, între lucrătorii pe ramură și cazul Homer.

În cîrslul plimbării, se vor stabili, prin consens, valoarea operei literare a fiecărui participant, gradul de universalitate a mesajului avansat (sau numai gradul), puterea de penetrație a purtătorului de mesaj în mediile calde, de butășire și expansiune, precum și căruia președinte (al cărei instituții) să i se înfățișeze păsările private ale minutorilor publici ai condeiului.

Plimbarea și audiența se fac în grupuri de cîte patru persoane, adică în formație de patrulă.

Următoarea reuniune — la ruinurile Țirgoviștei.

MIRCEA HORIA SIMIONESCU

Noi vrem țărani!

CREZUTĂ a ține exclusiv de domeniul trecutului, „chesească”, prezentă atât de dramatică istoria României moderne, a reintrat spectabil în actualitate după răsturnarea regimului comunist. Exterminarea clasei țărănești a fost arătată de conducerea comunistă a țării cu verșunare împinsă până la ferocitate și se găsea pe „agenda” lui Nicolae Ceaușescu figura înfrângerea completă și a puținelor proprietăți particulare ce supraviețuiseră în zonele de frontieră. Începuse, de altfel, să le îngrădească și le tăiase apropiatul sfârșit. N-a mai apucat. A venit el. Iar sfârșitul lui, socotit a marca și sfârșitul comunismului în România, a readus în discuție marea problemă a pământului. Noile legi au avut nevoie de mai bine de un an să fie adoptate. A fost prea scurt interval de timp, a fost prea lung? Nu e de răspuns. Fapt este, oricum, că nesiguranța și așteptarea s-au răsfârțat în chip negativ asupra mersului agriculturii românești de anul trecut. Și este de asemenea cert că momentul adoptării legii n-a fost, din această perspectivă, cel mai fericit ales. Încă trei luni de acum încolo pământului va fi lăsată pe planul al doilea principala grijă a țăranilor și a populației rurale fiind, se-nțelege, alta: împărțirea pământului. Există un calendar al muncilor agricole care nu poate fi încălcat fără a supora consecințe deosebite. Dacă tocmai legea pământului nu este adoptată în acest calendar, vrând-nevrând, începând de acum, redresarea economiei românești, care sperată a veni de la agricultură, nici nu va putea să înceapă. De la industrie, va fi inevitabil amânat încă un an. Din pricina și a acestui detaliu, termenul adopării unei legi de o asemenea importanță.

Lege care nu este una cu implicații și semnificații predominant economice. Emfatică forțată prin care a fost prezentată drept „o a doua constituție a țării” conține un adevăr imposibil de ocolit: legea pământului, „legea fondului rural” cum i s-a zis în virtutea relei obișnuințe de a înlocui expresia firească prin termenii argon considerați mai nobili, are o considerabilă dimensiune politică. În primul rând pentru că pune capăt, cel puțin teoretic, unui fundamental principiu comunist. Satul, țăranii, de la proprietatea agrară, au constituit un fel de permanență perpetuu al ideologiei și al politicii comuniste. În fața tăvălugului comunist lumea țărănească a fost întotdeauna o piedică uriașă. Legea politică și intelectuale puteau fi și au fost eliminate, satul însă rezista, iar condiția de rezistență era proprietatea asupra pământului. Numai anihilind-o satul și țăranii ar putea să existe. Soluția aplicată în România comunistă, unde modelul sovietic a fost fidel respectat, aceasta a fost. Încă din 1962, cind s-a declarat încheierea colectivizării, aproximativ la sută din suprafața agricolă a țării a fost trecută în regim de „proprietate socialistă”. Programul ceaușist de „sistemizare” viza de fapt înfrângerea stadiului ultim al acestui proces: preluarea localităților rurale în colonii penitenciar populare cu deținuți în semi-libertate, et controlați, strict supravegheați, strict dependenți. Amănuntul că toți copiii din mediul rural ar fi fost obligați să urmeze cursurile liceelor pompos numite „agro-industriale” de unde să câștige diplome de muncitori agricoli ce ar fi interzis să-și părăsească localitățile

STEVEN CAMPBELL : Homar (1986)

natale este suficient de grăitor pentru viitorul de cazarmă, sau de țarc, pe care îl proiectau dictatorul și imensa lui armată de activiști. Reintroducerea prin lege a proprietății particulare asupra pământului, oricât de imperfectă, oricât de stingăce, înseamnă de aceea enorm. În ordine cronologică, după apariția presei libere și a partidelor politice, legea pământului poate fi considerată drept un mare pas pe calea ruperii de comunism. Dar nici presa liberă și nici partidele politice nu s-au ivit ca urmare a unei legislații inițiate și stabilite de autoritățile post-revoluționare. Sau, în termenii balcano-comuniști, ca urmare a „bunăvoienței” acelorasi autorități, mai întâi provizorii și pe urmă legitimate prin alegerile de la 20 mai. Nu, nicidecum, presa liberă și partidele politice au apărut în virtutea provocat de revoluție, fiind realități primite și privite cu o crescândă ostilitate de cei care s-au autoproclamat „emanația” revoluției. În schimb, legea pământului, oricâte obiecții i s-ar aduce, este opera noii puteri. Să mai fie, atunci, chiar inocentă alegerea momentului promulgării?! Pentru că, tot din punct de vedere politic, adoptarea acestei legi conferă un imens capital celor care au inițiat-o și au susținut-o. În ciuda imperfecțiunilor, în ciuda nenumăratelor și până la un punct inevitabilelor abuzuri și înviri ce se vor produce în aplicarea concretă, legea pământului va avea ca efect sigur o redresare și o sporire a capitalului politic al puterii. Din acest punct de vedere, momentul adopării a fost totuși bine ales. Chiar prea bine. Electoral de bine.

IN SCHIMB, redresarea economică sperată s-ar putea dovedi foarte curind o iluzie. Și nu numai din cauza foarte previzibilelor frământări în care va intra, dacă nu a și intrat, lumea rurală, populația rurală, frământări ce vor perturba deciziile muncii de primăvară. S-ar putea dovedi o amăgire din cauze cu mult mai dureroase și mai greu de soluționate. E sau era de luat mai întâi în seamă starea deplorabilă a dotării tehnice. Utilajele existente, depășite, suferind cronic de lipsa pieselor de schimb și a carburanților, în mare măsură un fel de depozit național de fiare vechi, sint complet nepotrivite pentru exploatarea agricolă bazată pe mica proprietate. Cinci sau zece hectare nu vor putea fi lucrate cu aceleași mijloace improvizate ca și minusculele loturi „în folosință personală” pe care le-au avut până acum locuitorii satelor. Iar pe termen scurt nu este posibilă nici măcar o revenire la modestul, înapoiatul inventar pe care-l avuseseră țăranii români înainte de colectivizare. Infrastructura tehnică a micii proprietăți agrare a fost aproape pe de-a-ntregul distrusă. Însă marea problemă nu este, totuși, refacerea acesteia așa cum a fost la sfârșitul anilor '40: este asigurarea unei tehnici agricole moderne și competitive. Or, în condițiile în care până și procurarea cailor pentru potcovirea cailor înseamnă o dificultate greu de învins, a vorbi despre utilaj agricol modern și pe măsura micii proprietăți înseamnă fie să bați cimpul, fie o ironie crudă. La îngrășăminte, la substanțele absolut necesare diverselor culturi, nu are chiar nici un sens să ne referim. Ca și la semințe ori la situația solurilor, degradate și sleite printr-o exploatare irațională.

IN SFÎRȘIT, dar nu în ultimul rând, al treilea aspect al legii pământului este cel social. Populația rurală s-a micșorat, fenomen petrecut peste tot în lumea civilizată. Dar este și îmbătrânită, cei care muncesc efectiv în agricultură fiind predominant oameni în vîrstă. Mica proprietate face imposibilă recurgerea la soluția ceaușistă a mobilizării elevilor, studenților, militarilor, funcționarilor. Cine va lucra micile proprietăți? Locuitorii cartierelor de blocuri din orașe, oricât de mizer le va fi traiul, îl vor prefera muncii dure din agricultură și condițiilor de viață din sate. Cel puțin atîta vreme cît cozile la piine ori la butelii de aragaz vor fi cu mult mai lungi la țară decît la oraș. Încît nu este ciușul de puțin exclus ca poeticul „noi vrem pămînt!” să fie înlocuit de mult mai realistul „... „noi vrem țărani!”.

Mircea Iorgulescu

KEN CURRIE : Autodidact (1987)

Gheorghe CIOCOI

O singură carte

Un poet poate cu o singură carte
Să rămînă în marea istorie.
O singură poezie poate să despartă
Steaua de sus de firul de iarbă.
O singură carte poate prelungi o viață.
O singură carte pină și piatra o dezgheață
Cu-o rază firavă de luceafăr fierbinte
Răsărind mai întâi pe cer,
Iar apoi și în cuvinte.

Motiv Eminescu

Abur de ceață
Răsare din miinile adinci ale cuvintelor
De parcă singele
A părăsit sufletele cele mai sfinte
Și acum singele, fără voie,
Ține nu numai existența stelei,
Ci și dreptul la existență al ploilor.

Date meteo

Jungla — această uriașă sursă de oxigen —
Își presimte singură peirea.
Cu ce atunci, cu ce atunci, cu ce atunci
Mai departe o să respire
Stropul de ploaie și omenirea ?

(Din „Steaua Eminescu”, volum în curs de apariție la Editura „Hyperion” din Chișinău)

Vechea slugă

C U CERTITUDINE, „epoca de aur” a lui Nicolae Ceaușescu a fost cea mai neagră din câte a cunoscut, de-a lungul întregii sale istorii, poporul român. Niciind mizeria, reprimarea, umilința morală, socială, biologică n-au înregistrat, pe acest fertil pământ, dimensiuni mai cutremurătoare, făcând țara noastră nu doar „celebră în Orient”, ci și în toată lumea. Dar nu toți au suferit sub sceleratul tiran. Mulți au dus-o bine, chiar extrem de bine, vinzându-și conștiința, reușind a o echivala, așa biceșnică și murdară cum era, în... aur. Denumirea epocii, ei o puteau lua în serios! Pe unul din locurile de frunte se așeza un fel de poet pus pe căpățuială, care și-a transformat rapid versul în gazetărie și gazetăria în adulare ordinară. Nesătul și impertinent, s-a dilatat, în modul cel mai vizibil, prin demagogie, pretinzându-se a fi nutrit de șapte gospodării p.c.r. și apoi cerind imperios să i se pună la dispoziție personală încă șapte, specializate în creșterea rasei york. Drept consecință, problema se întina a ajuns una de diferențiere. Obrazul fesier i se confundă supărător cu partea... opusă, cel puțin la fel de elocventă. Sforar fără pereche, pezevenchi al lozinciilor urâte, mășcăriei al adorației rentabile, îmbăloșindu-l pe despot și îmbăloșindu-i familia cu lingusiri active la orice oră din zi și din noapte, a dobândit, din nenorocirea neamului său, veniturile unui mare moșier ori bancher, privilegiile unui înalt demnitar. Căpușă cu ventuze liricoide, a supt din profesia de mincinos național un ciștiș egal cu cel puțin jumătate din cel împlinit de către toți scriitorii români la un loc. Deprins a se îmbuibă — de unde din altă parte decît din sărăcie și nepuința aproapelui? — n-avea nici un alt Dumnezeu în afară de cel al șnecheriei. Se bătea cu pumnii în mamălele pieptului său dezvoltat în stil socialist că e credincios partidului și genialului său conducător, pînă la moarte, jura că nu cunoaște nimic mai sfînt decît dorința academicieniei analfabete, se însotea, de la egal la egal, cu cenzurile ghiftuite și sfidătoare ale noii cense. Se bătea pe burtă cu ceciuși și cu miniștri, cu capii politiei secrete și cu diverse lichele ale bisniței pe picior mare, opoșite la sinul generos al partidului uzurpator, berchetuind cu acescă scursură umană, aidoma unui puror prelins pe chipul țării, pe care o proslăvea în stihuri-fățarnice, în multe, nespuse de multe stihuri adunate în necitite volume adipoase, după asemănarea autorului lor. Atența la vîzduhul patriei, infectîndu-l cu strigătele isterice ale proslăvirii zeului de partid, atența la lumina ei, maculînd-o cu imaginea fizionomiei sale radioase pe ebeze, cotidian transfigurată, pe micile ecrane, de mișelia entuziasmului tarifat. Profita de lipsa de informație, de înapoieria și de nepriceperea cetățenilor oropsiți și sovăitori, pentru a-i minți, înfățișîndu-le pretensele binefaceri ale totalitarismului, promovînd un patriotism rușinos ca o boală venerică, atîtînd o xenofobie corespunzătoare unei crime virtuale. Corupea tineretul, anelînd la slozanele unor perversități politice, străduîndu-se din răspuțeri a-i canaliza resursele de energie, elanurile firești, pe căile nefirești ale diversionii. Ce reprezentau alceva faimoasele sale cenealuri, cu un nocturn vacterm comunisto-nazist, oficiînd cultul malfic al conducătorului unic, decît niște veritabile centre de drogare a conștiințelor fragede? Ne imoune versurile și cîntecele unei deprăvări puse în prizele celei mai ticăloase scorniri ale mai marilor nroagandei partinice, care, aidoma bandiților ce se folosesc de scuturi umane, înaintau sub navăza simbolurilor dragostei de patrie și de trecut. Nimeni n-a batjocorit vreodată în asemenea hal poezia românească. Nimeni n-a coborît vreodată la o mai adîncă rusine condiția de scriitor român. Sindromul adipozo-genial al hardului în cheștiune constituie una

dintre cele mai grave boli din cîte s-au abătut vreodată asupra scrisului românesc. Scribit de grosolănia, la figurat ca și la propriu, a individului, însuși stăpînul său l-a imbrîncit la un moment dat, nu însă cu destulă violență pentru a nu-i rămîne agoniseala raptului său enorm, pentru a nu-și păstra apetențele, pururi nesatisfăcute, de ciocoi între ciocoi. Avînd impudoria de a încerca să cuvințeze în zilele purificatoare ale Revoluției, falsul poet (asemenea unui profet fals, de panoramă, ori pur și simplu asemenea unei bancnote false) a fost intimpinat de public cu huiduielile cuvenite. Ne-am fi așteptat ca în acele zile anrige să fi apucat vitejește un pistol mitralieră din minile prietenilor săi securiști și să se fi dus glonț la c.c., pentru a-și apăra idolul suprem, așa cum i-a făgăduit de mii de ori în poezia sa prozaică și în proza sa improprie în rime. Dar n-a fost nici pe departe la înălțimea crezului său înflăcărat!... A scăpat cu destulă greutate de linșaj, refugiindu-se în pas a'er-gător la... ambasada americană! Totuși, faptul nu l-a învățat minte! Profitînd de climatul tulbur, în care nomenclatura și clientela vechiului regim își scot capul, bardul ultracompromis, ce ar fi trebuit, într-o societate demnă, să tacă multă vreme, a reanărut și el cu un sumbru anlemb moralizator, care angur poate da măsura crizei prin care trecem. E reva putred în Danemarca românească a neocomunismului, dacă autorul cu pricina revine în forță, nestîindu-se, alături de citiva cit se poate de neonorabili compari, a autentifica, sub proprie semnătură, putregaiul... Escrocul de sentimente civice, măsliuitorul odios de encomii, negustorul de indemnuri smintite în solda dictaturii, care i-au adus o avere imorală, pofteste, ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat, să pună țara la cale. Acest cioclu al dezastrului național de pe urma căruia s-a imbogătit, acest traficant al nefericirilor obștești, culează a da lecții, a mustra, a sancționa. Spurcă iarăși, așa cum îi vine la îndemînă, cocoțat pe creasta unei frauduloase fundații, rod al prostiutării sale de scrib și de gurist desăntat. Cu o bestială revărsare de ură, rîndașul de la noile grajduri ale lui Augias de pe Dimbovită, împregnă pînă la finele vieții lui cu mîroscul păstrăzurilor de băle-gar comunist, emite rînduri dezarticulate, corespunzătoare mai mult unor rîcete decît limbajului uman. Termeni scabroși de care face uz trădeză natura dezgustătoare a reacției sale, de păcătoși incolțit de scadentele unei răspunderi inevitabile, care-si divulgă meteahna coprofagiei. Pentru cine s-ar fi îndoit de țigăria de fond a ex-oficialului bard, iată, proba este făcută! Personajul ar fi trebuit să dea socoteală de fărădelegile sale, măcar în fa-

KEN CURRIE : Poveste din Glasgo

ța unui tribunal etic. Cu toate acestea, are tupeul de a-i insulta pe cei ce nu s-au plecat în fața actrapului roșu. Ar fi trebuit să fie izolat de corpul social, precum un germen infecțios, de n-ar fi să ne gîndim decît la maniera în care Franța cea democratică a procedat cu colaboraționiștii săi. Cu toate acestea, își îngăduie să arunce cu noroi în obrazul confrăților ce au avut curajul dizidentei. Intrucît e, la modul absolut, lipsit de scrupule, rușinea e a noastră, a celor ce îi tolerăm manifestarea. Morții Revoluției tresaltă cu oroare în mormintele lor, auzînd cum această otreapă a dictaturii, pentru înlăturarea căreia și-au sacrificat viața, în apărarea celui nedrept și năpăstuiește pe cel drept. Nu poate exista o mai mare ofensă față de memoria lor decît pledoaria macabră a acestei paiațe mătăhăloase din circul dezonoarei românești în favoarea demnitarilor coaștiști și a securiștilor, pleo-dorie agremată cu injurii la calomniile la adresa oponentilor tiraniei. Nemercînia poetului-bufon de curte numărul unu e

ea o flegmă blasfematoriu azvirlită în geale martirilor din decembrie. N-am te accepta un dialog cu un atare ipomen, al cărui obraz nu se știe în ce m a corpului său gros e plasat, fără a înjosi pe noi înșine. Evident, el a pic dreptul de a sta de vorbă cu oamenii un om ce se poate prevala de un m respect din partea lor. Il auzim bine a însă moralmente nu putem cîntica o demerțală lipsă de frîne deprinsă cultivarea abjectului discurs p.c.r., declarat deunăzi „asasin”! Și nu m foric, așa cum s-ar putea crede, ci in teșlesul cel mai direct al cuvîntului loc de altceva, de un alt instrument urii delirante, apocaliptice, în loc de acuza, bunăoară, că am jefuit Banca țională sau că am distrus prin in un cartier al Bucureștilor! Ori m mează și asta? Intrucît cu slugile ne nice procedez scurt, voi fi nevoit să-l pe mina justiției.

Gheorghe Grigurcu

Revista PLEIADE

D E NUMELE lui Ion Pillat se leagă și această frumoasă „revistă trimestrială pentru poezie și artă”, apărută în București în ianuarie 1934. Cei trei redactori a elegantei publicații bucureștene sînt: N.I. Herescu, Ion Pillat și V. Voiculescu, un triumvirat artistic de elită, apropiat sensibil de ideologia literară a Gîndirii, în afara atitudinilor extremiste, pe care revista condusă de N. Crainic le-a cultivat îndeosebi în ultima perioadă de apariție. Responsabilitatea editării era egală, deși partea materială rămînea în rîcna lui Ion Pillat. Toți trei au fost niște iubitori ai revistelor literare sau de cultură umanistă. Ion Pillat fusese în conducerea revistei *Flacăra* lui Const. Bana și director al *Cugetului românesc*, amîndouă publicații cu renume în epocă, atît susținute de finanța liberală. N.I. Herescu poet și clasicist traductător din lirica latină, avea experiența redacției *Revistei clasice* iar V. Voiculescu fusese în Comitetul de reacție al revistei *Lamură*.

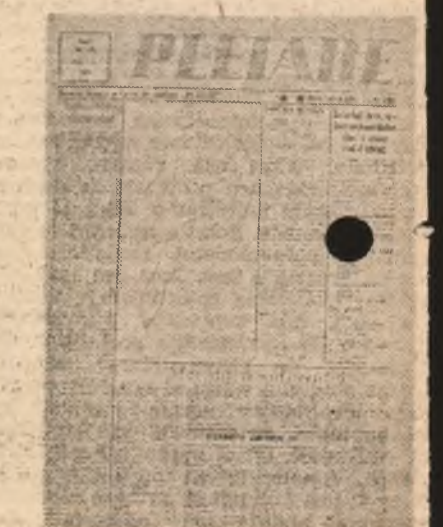
S-a acreditat ideea că *Pleiada* ar continua o mai veche revistă din Craiova, care purta același nume și care s-a ticărit între anii 1927—1929, de către N.I. Herescu și T. Păunescu—Ulm. Viitorul critic al *Ramurilor*. Ideea a fost lansată de I. Anet-don în monografia pe care i-a închinat-o lui V. Voiculescu în 1975 și apoi preluată de Ion Hangiu în paginile *Dicționarului...* său din anul 1987. Nu putem fi de acord cu această opinie din mai multe motive. *Pleiade* din Craiova avea o periodicitate lunară, pe cînd cea bucureșteană intenționa să apară trimestrial. Cea dintîi are subtitlul „revistă pentru poezie, critică și ideologie”, sumarul este altfel structurat în publicația craioveană, de asemenea diferă și formatul. Singurul element comun celor două reviste ar putea fi întîmplarea că N.I. Herescu este redactor al ambelor publicații sau că *Pleiade* din Craiova dedă ultimului ei număr, cel din 1928, lui V. Voiculescu, după cum primul număr din *Pleiade* bucureșteană e închinat lui Ion Pillat. Important rămîne tîntul că în *Pleiade* din 1934 nu se aminteste nicăieri că ar fi o nouă serie a vechii publicații

oltene. Nici în corespondența, publicată pînă acum, a celor trei redactori nu am găsit o asemenea confirmare.

Pe coperta primului număr era sigla *Nihil sine Minerva*, trimiterea evocatoare la un spațiu de înteplescune, calm și echilibru în judecări și sensibilitate. Nu e exclus ca această frumoasă poadoabă grafică să fi fost menită și pentru numerele viitoare. Din nefericire, vremurile de atunci și-au spus răspicat cuvîntul: *Pleiade* a rămas la primul număr.

Paginile *Pleiadel* se deschid cu studiul *Poezia lui Ion Pillat* al lui Tudor Vianu, o prezentare cronologică a biografiei lirice a celui ce publicase pînă atunci nouă volume de versuri. Această prezentare sistematică, după obisnuitul model al lui Tudor Vianu, a fost încorporată în 1938 în cartea *Studii și portrete literare*, apărută la Craiova, iar în anul 1946 unele fragmente au fost incluse în volumul omagial dedicat lui Ion Pillat. În încheierea excursului critic, Tudor Vianu își exprimă convingerea că poeziei lui Ion Pillat i se deschid noi și nebanuite perspective de dezvoltare: „Va fi desigur un drum plin de roade, ale cărui meandre vor ocoli și prin paginile revistei care norme te.” Ceca ce se și i t m lă: îndată după studiul lui Tudor Vianu, revista publică, în întregime, ciclul *Seutul Minervei*. Rodica Maniu ilustrează revista cu un sensibil portret al lui Ion Pillat iar V. Voiculescu tipărește sonetul *Poetul Minervei* și, în final, Ștefan Nenițescu poemul *Alegorie*.

Cu privire la sonetul lui V. Voiculescu, *Poetul Minervei*, este necesară următoarea rectificare: în serie *Opere* de Ion Pillat, vol. III (1927—1944) ediție Cornelia Pillat, la paginile 658 — 659 se afirmă că această poezie a fost dedicată lui Ion Pillat cu prilejul împlinirii vîrstei de 50 de ani și publicată în revista *Universul literar* din martie 1941. Afirmatia se cere nuanțată. Mai precis: sonetul lui V. Voiculescu apărut în *Pleiade*, cu titlul *Poetul Minervei*, a fost ulterior inclus în volumul *Urcuș* din 1937, cu titlul *Seutul Minervei* și cu dedicația: lui Ion Pillat, ceea ce înseamnă că atenția

lui V. Voiculescu este mai veche decît indică îngrijitoarea editiei.

Ultimele trei colaborări din revista *Pleiade* aparțin lui N.I. Herescu: traduceri din lirica latină, o evocare a dispariției premature a poetului N. Milcu, întîmplată în 1933, și o prezentare elogioasă a traducerii în românește a *Infernului* lui Dante de către Alex. Marcu.

Emil Manu, într-un studiu, *Istoria unor entuziasme*, din *Almanahul literar* (1983, p. 193 — 196) afirmă că *Pleiade* ar fi trebuit să publice în fiecare număr cîte șapte nume și că la apariție revista a trecut „un mare înteres în lumea literară de atunci”. Noi nu am găsit decît două mențiuni, obisnuite în asemenea ocazii. Una în revista *Libertatea* (1934, nr. 11 din 5 iunie, p. 176) care-i indică tirajul, abia 300 de exemplare, și notează că „se adresează amatorilor de artă adevărată”, și a doua în zicrul *Credința* din 1934 nr. 137 din 22 mai, care o consideră „prea aristocratică, imprimată pe o hîrtie prea scumpă”.

Revista *Pleiade* ticărită în condiții tipografice de excepție este rodul unei elevate prietenii și rămîne o frumoasă promisiune în istoria presei literare românești din intervalul interbelic.

Nae Antonescu

PETER HOWSOW : Peter (1987)

Zeul cu mai multe chipuri

OCAZIA interdisciplinară figurează printre semnalmentele irapante ale scrierilor publicate de teoreticienii români ai literaturii, de ceaaltă parte a oceanului: Matei Călinescu, Virgil Nemoianu, Toma Pavel, Mihai Spăriosu, Călin Andrei Mihailescu ș.a. Practicienii ai eseisticii culturale, în sens larg, ei publică sinteze, zădărnice, din diferite unghiiuri, **implicarea literaturii în discursul intelectual**: sirucurile transtextuale generate de anumite arte culturale (romantismul, fetele himbătoare ale modernității); funcțiile estetice ale angrenajului socio-cultural; civilizația occidentală și tropismele ei, între altele. Lansați cu aplomb în astfel de întreprinderi delicate, compatrioții nostri se pricep să speculeze în mod probabil avantajele unei poziții privilegiate: mai întâi formația lor europeană, schizându-le accesul spre altitudini ideale, care dezvăluie proximitățile epistemo-logice ale literaturii, fără a-i oculta specificul și, în afară de asta, legăturile ambiguate cu o cultură „secundară”, cea amănă beneficiind de orizonturi noi și, într-un anumit sens, provocatoare.

Din păcate, cărțile semnate sau coordonate de Mihai Spăriosu (profesor de literatură comparată la Universitatea Athens, statul Georgia) sînt mai puțin cunoscute la noi. Cea mai recentă dintre ele — **Dionysus Reborn. Play and the Aesthetic Dimension in Modern Philosophical and Scientific Discourse**, Cornell Univ. Press, Ithaca and London, 1989 — explorează una dintre căile esențiale de comunicare dintre literatură, pe de o parte, discursul filosofiei și cel al științelor, pe de alta.

Ca întotdeauna în astfel de ocazii, dificultatea principală rămîne alegerea unuiului strategic de atac, de unde pot fi extrase variabilele decisive ale domeniului. În cartea lui Mihai Spăriosu, ceea care forțează accesul într-un tectoriu bătut asidu de sociologie, psihologie, antropologie și estetică este noțiunea de JOC. Un concept instrumental, în dispozitiv de diagnoză dacă vrem. Cu ajutorul (prin vizorul) lui, autorul cărții aminează discursul intelectual european în special **dinamica mentalității occidentale**. Lucrînd, conform rețetei „studiu de caz” pe texte ale unor autori (German de diverși — filosofi (Kant, Schiller, Nietzsche, Heidegger, Gadamer, Derrida), fizicieni (Schrodinger, Heisenberg), epistemologi (Thomas Kuhn, Paul Feyerabend), matematicieni (Rene Thom), biologi (Darwin, Bateson) sau psihologi (Spencer, Piaget) — Mihai Spăriosu e înțersat mai ales de relațiile tensionate între versiuni divergente (uneori beligerante) ale conceptului de joc. Hermeneutica „ideii de joc” (metoda interpretativ-configurativă, o numeste autorul) nu dă naștere unui arhicconcept, ci unei identități inedite, avînd aspectul diferirii continue.

Înainte de a trece la ipotezele cărții, să ne oprim la cîteva dintre premisele ei. Poate că cea mai importantă este oscilația gîndirii occidentale, încă de la gîneza ei, în matca vechii Grecii, între **pol rațional** și altul **pre-rațional**. Observația rămîne valabilă pe orizontală (etnogeografică) și pe verticală (istorică). În etapele devenirii insulului, prerationalul este asimilat inconștientului colectiv și interpretat (adică recuperat) rațional. La scara culturală, tipul rațional de mentalitate este ulterior celui pre-rațional, arhaic. Creștinismul s-a dovedit o armă redutabilă în ofensiva raționalității, înepuțată în renașterea timurului și triumfătoare în veacul al VII-lea (de unde își trimite tentaculele pînă azi).

Un atare manicheism își lasă vizibilă amprenta asupra unei constelații de concepte care, pentru Mihai Spăriosu, dau naștere de specificul inconfundabil al unei mentalități: lege, religie, constință, educație, cunoaștere și, firește, joc. Gîndirea occidentală operează, deci cu succesiv sau simultan, cu două **paradigme de ludicului**: în varianta sa arhaică, preratională jocul trădează devenirea neîntreruptă a firii. Întrelese în termeni ficționali, concreti, și generează conflicte violente, arbitrare, exprimînd o libertate neîngrădită. Într-o ipostază ulterioară, rațională, ludicul dobindește o turnură abstractă, iar ființarea însăși e înteleasă ca un ordin minutuos reglat. Dacă, în versiunea preratională, se presupune că gînsa și hazardul interacționează liber, în cea rațională, necesitatea îngrădește gînsa, în cadrele unui joc cultural pre-cris de norme.

Altă premisă importantă, care susține demonstrația lui Mihai Spăriosu, privește jocul central rezervat de mentalitatea occidentală noțiunii de **putere** în configurația valorilor sale și, deci, în proximitatea imediată a ludicului. O concepție „semnată”, marcată vizibil de contextul postmodern dinlăuntrul căruia vorbește autorul. (Postmodernismul examinează în regim de urgență relațiile de putere și jocul lor în sistemul socio-cultural.)

În fine, alt punct crucial de pornire al expertizei asupra jocului este implicarea între ludic și estetic. Motivele sînt numeroase și, îndeobște, binecunoscute. Dintre ele, ar fi de amintit analogia virtuală între libertatea jocului și aceea a artei (motiv de culpabilizare a acestuia din urmă). Sau rolul „jucat” în istoria mimedului artistic de imitația performativă,

ludică (apropiată de ideea de spectacol sau de pantomimă).

Iată deci grila de noțiuni corelative utilizată de Mihai Spăriosu, ca să urmărească dinamica socio-culturală și, pe fundalul ei, evoluția jocului în arte și, în sfîrșit, în filosofie, cu începere de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea. De ce neapărat acest prag temporal? Fiindcă acum, odată cu romantismul european și în special cu idealismul filosofic german, începe o perioadă de mutații intelectuale și valorice. Mihai Spăriosu leagă această efervescență culturală și de reapariția ludicului în prim planul gîndirii europene (îndeosebi în filosofie și în științe), după îndelungate perioade de eclipsă. În condițiile date, se înțelege de ce nu vom descoperi nicăieri în carte o idee abstractă de joc (văzută ca o universalie a culturii), ci mai curînd o **competiție între variante** dotate cu o încărcătură tactică, aliate sau vrăjmașe, în lupta pentru supremație purtată între diferite discipline. Ținînd seama de conexiunile subterane dintre artă și joc, e ușor de înțeles de ce momentele în care ludicul e reabilitat ca pirghie a înnoirii, în filosofie și științe, capătă înfățișarea unor „cotituri estetice”.

În filosofia modernă, o astfel de cotitură este ilustrată de idealismul german, în special de Kant și de Schiller. Curățit de orice conotații iraționale, în gîndirea romantică germană jocul devine un mediator între rațiune și putere. Filosofia epocii îi rezervă funcția de model al „fiecunilor” sale explicative. Din lecturile lui Mihai Spăriosu, apare un Kant oscilant: pe de o parte, convins de importanța în cunoaștere a unui **ca-și-cum** (als ob), de același tip cu simulacul ludic; iar pe de alta, insuficient pregătit să accepte ideea de relativism implicată de acesta. Mult mai decis în recuperarea conceptului pare Schiller, vorbind neted, pentru iniția oară, despre „jocul” proiectiilor euristice cu care operează filosofia, dar fără a uita să proclame vasalitatea ludicului în raport cu rațiunea.

Kant și Schiller ilustrează în filosofia modernă o mișcare ponderată, lucrînd cu jumătăți de măsură, căutînd compromisul și mîzînd pe tehnica reușului, angajați într-o campanie de domesticire și de reimprespătare a raționalismului.

PE URMELE lui Nietzsche, un alt curent se îndreaptă în sens opus. Văzînd în putere rațiunea ultimă a metafizicii occidentale și, respectiv, în voința de putere o ipostază de tip prerational a jocului, Nietzsche întoarce cu susul în jos sistemul de valori al filosofiei europene, revenînd la rădăcinile arhaice ale ludicului. Într-o asemenea perspectivă, jocul și esteticul devin manifestări originare ale puterii nemediate, reprimite de mentalitatea rațională, ca fiind neautentice și mai ales nocive cultural. Estetismul nietzschean valorifică acceptația preratională a jocului, înteleasă ca dinamică exuberantă, haotică și uneori de-a dreptul violentă a devenirii universale. El deschide făgașul unui curent care, prin Heidegger, Gadamer, Deleuze, Derrida — dincolo de orice deosebiri între ei — desăvîrșește consecințele schimbării de semn a filosofiei occidentale.

După cum se vede, Mihai Spăriosu ajunge, vrînd nevrînd, la cîteva dintre **supra-temele** discursului intelectual contemporan: turnura anti-metafizică în filosofie, deconstrucția axiomelor raționaliste de sursă platonice, speculația post-sistemică ș.a.m.d. În protoistoria unui asemenea radicalism polemic, teoreticianul român descoperă „urmele” disputei antice dintre **poezie și filosofie**. Începînd cu Platon — care face un proces al epicii homerice și al tragediei grecești — poezia și artele în genere ar fi o expresie fidelă a mentalității preratională, puse în mișcare de jocul orb și lunecător de forțe angrenate în lupta pentru putere. La antipod, filosofiei i-ar reveni menirea de a tempera poezia eroică și tragică, impunîndu-i statutul de „pură ficțiune” (literatură) și subordonînd-o adevărului moral al metafizicii. O disnută străveche, niciodată stînsă cu totul și revenînd periodic, în forme schimbate, în destinul culturii occidentale. De cîte ori se întîmplă — în perioada romantică de pildă — ca valorile preratională să fie reabilitate, jocul și iluzia liberă, reprimite și reduse la condiția de „literatură”, revin în prim plan, proclamîndu-și accesul la adevăr și dreptul de dominație culturală. Reacția filosofiei, observă Mihai Spăriosu, este diferențiată. În consecință, ludicul poate redobîndi respectabilitate — cum se întîmplă la Kant și mai ales la Schiller — dar se bucură de o autonomie limitată, recunoscînd supremația de ultimă instanță a rațiunii. Sau, dimpotrivă, în viziunea unor „metafizicieni-artiști” ca Nietzsche, Heidegger și ceilalți, jocul artistic devine o armă efectivă în răfușala insurgenților cu oponenții lor.

Oricum ar sta lucrurile, conchide Mihai Spăriosu, deși în filosofia modernă raportul de forțe între rațional și prerational este oscilant și mai degrabă nedecis, nu e greu de văzut că literatura și arta sînt de fapt **manipulate, folosite** de filosofie ca să-și consolideze poziția tradițională de disciplină autoritară, dominantă a gîndirii europene. Așa zisul estetism filosofic rezervă jocului și artei

un statut ancilar, de armă tactică, în procesul de pramenire a filosofiei moderne. Nu întîmplător, remarcă fin Mihai Spăriosu, metafizica estetică, în varianța sa de nihilism polemic nietzschean, se situează în cîteva privințe pe poziții foarte apropiate de... Platon.

În științe, cotitura estetică se produce mai tîrziu decît în filosofie — la sfîrșitul veacului al XIX-lea, odată cu teoriile evoluționiste.

Într-un moment de euforie a paneste-tismului intelectual ca cel actual, Mihai Spăriosu atrage cu luciditate atenția asupra sensurilor și motivațiilor reale ale procesului.

Și aici avem două direcții. Una superficială, mai ales în biologie și psihologie, alta profundă, avînd ca virf de lance „noua fizică”. În primul caz, jocul este mai ales obiect de studiu, în calitate lui de universalie antropologică. În cel de-al doilea, ludicul pătrunde în discursul științific propriu-zis, influențînd metodele și strategiile cunoașterii, eventual și retorica științei. Fizica se plasează în avangardă datorită înclinării ei tradiționale de a opera cu metafore euristice ca lume, atom, energie ș.a.m.d. Un rol de netăgăduit în evoluția de ultimă oră a fizicii, în sensul renunțării la prioritatea tipului său de cunoaștere față de toate celelalte, este atribuit în carte unor filosofi și istorici ai științei de formație neokantiană — Vaihinger sau Lange, între alții. Ei „joacă dublu” ca să spunem așa: pe de o parte reinterpretează pe Kant și pe Schiller și admitînd productivitatea elementelor estetice și intuitive în discursul științei; dar pe de alta, ne abandonînd total postulatele empirice și pozitiviste. În special prin Schrodinger și Heisenberg, noua fizică renunță la pretenția științei de a deține privilegiul adevărului, acordînd un loc important în procedurile sale jocului, intuiției, imaginației și chiar „fiecunilor”. O direcție care, observă Mihai Spăriosu, se apropie în multe privințe de mentalitatea preratională, deși se ignoră ca atare.

INSOLIT prin radicalism, cazul epistemologului Paul Feyerabend e socotit de autor simptomatice pentru echivocul, de ultimă instanță, al turnurii pro-estetice în discursul științei moderne. Critică spectaculoasă a raționalismului, epistemologul „anarhistă” a lui Feyerabend (termenul îi aparține lui însuși) capătă forma insurgenței contra ductusului **totalitar** al științei, mereu ispitite să stabilească **dogme cognitive**. Pentru a oferi drept alternativă autoritatismului un pluralism cognitiv și un relativism axiologic, Feyerabend concepe un model de societate și de educație libere. Dar, comentează Mihai Spăriosu, este vorba de un model ideal, deci „raționalizat”, mai precis, de o societate care, conducîndu-se după normele jocului liber, posedă totuși anumite structuri protectoare, cu rol de... control. Anarhismul lui Feyerabend se dovedește astfel o oscilație fără soluție între valorile raționale și cele preratională, de tentă (și re-torică) nietzscheană ale jocului. O asemenea sfișiere este singulară în epistemologie și științe unde esteticul slujește

mobilitatea rațiunii și logicului. Cu anumite relaxări în domeniul teoretic de virf, cum e fizica, estetismul științific se reduce de fapt, la o soluție formală pentru perioadele de mutație sau, „revoluțiile științifice”, cum le numește Thomas Kuhn. (Perioade „romantice”, remarcă Mihai Spăriosu, prin analogie cu pendularea tipologică din arte între epocile clasice, de stabilitate, și cele, romantice, de deviere și reșezare). Într-un fel, problema dezaxării serioase a angrenajului gîndirii științifice nici nu se pune serios vrecdă; se preconizează doar „lub-efierca” sa, cum ar numi-o Virgil Nemoianu. În raport cu modelele autoritare ale științei, esteticului îi revine rolul de element „secundar”, asigurînd motorului un „joc” protector.

Două concluzii importante apar drept cîștiguri ale lecturilor interdisciplinare întreprinse de Mihai Spăriosu. Una se referă la statutul literaturii, ceaaltă la discursul intelectual în totalitate.

O anume **idee de literatură** se află tot timpul implicată în demonstrațiile cărții. Mai precis, o idee **funcțională**. (Mihai Spăriosu se apropie astfel de speculațiile lui Virgil Nemoianu din *Teoria secundarului* de studiile asupra civilizației occidentale semnate de Matei Călinescu, de ontologia ficțiunii propuse de Toma Pavel). În fiecare epocă, funcționarea culturii presupune un **joc de texte diverse**. Unele dintre acestea sînt delegate să (re)prezinte adevărul, altele sînt marginalizate, cînd nu de-a dreptul reprimite. O serie de cauze socioculturale întîrein mișcarea perpetuă a funcțiilor îndeplinite de diversele texte. Literatura este și ea un produs al limbajului, angrenat în procesul perpetuării sau eroziunii anumitor configurații ale puterii culturale. Funcția ei — diferențială — este de a conserva spațiul **neutru**, al jocului, unde se testează fie modele ale realității, fie alternative ale ei. În perioadele de criză și relativism axiologic — romantismul, postmodernismul — ea se instalează pur și simplu în spațiul rămas vid al puterii, denunțînd toate adevărurile drept ficțiuni echivalente. În această calitate, conchide Mihai Spăriosu, literatura devine un element indispensabil al jocului puterii culturale.

Nu numai atitudinea față de literatură ci și perspectiva asupra culturii și civilizației este net marcată în carte. Și anume interesul constant pentru toate formele posibile de manifestare ale **dialecției unu/multiplu**, pentru **nuanțare, flexibilitate, diferire**, acolo unde există o preocupare tradițională pentru continuitate, „constante și norme”.

Nu e de loc întîmplător că „metafora vie”, Figura aleasă să simbolizeze această continuitate în mișcare perpetuă este Dionysos, zeul polimorf. Ritualurile dionisiace prefigurează regenerarea, capacitatea de înnoire perpetuă. Efigie, simbolică, a cărei neclintire semnifică risipirea în personaje diverse. Dionysos, zeul care întrușipează jocul în cartea lui Mihai Spăriosu, este o divinitate cu mai multe chipuri.

Monica Spiridon

BRUCE McLEAN : Păianjen (1986)

Vasile Petre FATI

Cel care vorbește despre piine

Cel care vorbește despre piine are gura plină,
Sora mea spune că trebuie să tac.
La treizecișapte de ani
Te gindești prea puțin că viața asta miroase a șiloz.
Nu mai caut în dulapul de piine,
Despre ziua de miine nu-l mai întreb pe vecin nimic.
Mi-am scris cărțile,
Drumul până la Marienbad e plin cu scorpioni,
Ierusalimul are gust de mentă,
Eu bat la fereastră și rid.

(1987)

Cîteva semne

Tușesc în fiecare dimineată. Nu e bine.
Vreau aer în fiecare dimineată. Nu e bine.
Acum e minunat : mi-am tăiat venele.
Ce cald e afară. Gluma asta cu tăiatul venelor
Am citit-o într-o carte,
Dar poate să fie adevărată. De aceea tușesc în fiecare dimineată
Cind reușesc să mă scol. Bună treabă.
Eu nu mi-am trăit decit moartea
Și pentru asta vă mulțumesc.

Nimic despre ciinele andaluz

În fiecare dimineată apare un ins care-ți
Servește ceaiul și-ți spune : adio.
Poți să-l iovești la cap, peste miini,
Poți să nu-l mai vezi niciodată
Dar el apare cu ceaiul fierbinte, cu ziarul de dimineată
Nu se plinge de nimic. Îți spune adio.
Mulțumesc, îi spui pentru ultima oară,
Și-l vezi că are ochii plini de lacrimi
În timp ce-ți spune că ziua a început
Cu citiva norișori de o culoare vineție
Și asta pînă cînd îți spune cuvîntul
Acela oribil : adio.
Atunci nu mai e nimic de făcut.
Ziua a început, într-adevăr, cu citiva norișori
De o culoare aproape vineție
Și poți să pleci, de unul singur, oriunde vrei.

Factorul poștal

Cu factorul poștal am avut numai necazuri.
Odată l-am salutat și mi-a spus : pe miine.
Acum, cu noul poștas, la fel.
Va trebui să punem capcane pentru soareci,
Ca să prindem ceva. Poate pe vechiul factor poștal.
Avea un fel de simpatie pentru morți,
Pentru vii, nimic.
Acum vine la fereastra mea
Și pot să spun că e fereastra mea.
De aici se vede că nu i pasă de viață.
Factorul poștal iubește viața ca pe o mînușă.
O să scriu poemul despre mînușă.
Acum sună la ușa mea. Și miine ?

La capăt

Acolo și acolo se vorbește despre artă,
Mereu și mereu se vorbește despre artă.
Aici și aici, la fel.
Eu sunt omul de serviciu,
Și nu mi-a plăcut niciodată discuția asta despre artă.
Poate e bine. Unii au nevoie de artă ca de piine. Eu, unul,
M-am săturat de artă.
Vreau niște piine.
Și, pe urmă, gata.

Cazul F.

Asigură-te pentru un metru pătrat de pămînt al lui Dumnezeu

Și fii sigur că așa va fi.
Bucură-te pentru crima din strada Sapienței.
Tu n-ai fost acolo. Doar ai trecut strada.
Bunavoința, frica, lecturile din Céline
Sunt ultimele lucruri de care mi-amintesc mai bine.
Duhoarea din cartierul meu e un semn bun
Pentru artă.
Așa și eu mă străduiesc să înțeleg lumea asta
Ca pe un morman de hirtii. Vedeți că e bine ?
Mie nu-mi pasă că poetul are nevoie de moarte.
Ea e în perete.
Poetul să bată în perete, repede, repede,
Pînă cînd ea va răspunde : da, da.

Corp

Eu am scris tot felul de poezii.
Într-o bună zi am scris poezia cu Lebăda. Era seară.
Nici nu m-am gîndit că totul e atît de simplu.
Vezi Lebăda și scrii.
Dar despre mama ta, nimic. Ea cumpără gaz,
Cumpără biscuiți pentru copilul tău. Nimic.
Mereu în cap cu poezia.
Ea îți cumpără bilete de tren. Nimic. Și cînd moare
Atunci vrei să scrii ?
Atunci scrie orice pentru că nu ești un poet adevărat,
Dacă nu scrii despre mama ta cum îți cumpără un bilet de tren

Și trenul merge cu șaptezeci de kilometri pe oră,
Și mama ta trăiește cu tensiunea douăzecișicinci.
Îi datorezi niște bani dar mama ta trăiește și tu trăiești
Ca un poet. Ai vorbit cu doctorul și cu groparul
Ca mama ta să trăiască mult și bine.
Azi trăiești și poți ușor
Să plătești un bilet de tren pentru bietul Hamlet.

Frumoasele zile

Frumoasele zile de adio cînd am crezut că iubesc.
În lada de gunoi a orașului sunt toate scrisorile mele de dragoste,

Așa ca să nu se spună nimic despre iubire.
În perfecțiunea vorbelor mele e tot un sobolan.
Pot să plîng și să iubesc. Șobolanul ăsta apare
Cînd nu te aștepti. Chiar și azi, în ziua de duminică,
Acum l-am prins și pot să vi-l arăt și vouă : e oribil.
Așa a fost și dragostea mea : o bucată de ziar.

ADRIAN WISZNIEWSKI : Corb (1986)

Poemul imposibil

Vedeți marea, iubiți femeile cele mai frumoase,
Cîntați la clavecin.
Orice e bun în această lume.
Sunt muzicanți care iubesc muzica
Și, pe urmă, te roagă să ieși puțin pe hol.
Unul dintre aceștia sunt și eu.
Am brațele goale și nu mă gîndesc decit la o mică pensiu
E seară și vreau să termin acest poem cît mai repede.
Poate că l-am și terminat dar nu vreau
Să mă despart de el așa, în fugă.
Îmi place să mușc un măr. Seara. Îmi place acest poem.
Puteți fi sigur că e gata.

Ora patru

La ora patru se face curățenie. Aici și peste tot.
E cazul să plecăm naibii acasă și să dormim puțin
Dar pentru asta e nevoie de niște măturători buni
Și de doi, trei poeți, să care mesele și scaunele.
Eu fac asta de-o viață. Cumsecădenia mea merge
Pentru aceste timpuri noi.
Eu sunt aici și apăr pe lumina electrică
Ca totul să se stingă odată.
E atît de bine să te speli pe miini, pe picioare,
Nici nu știți de unde vine calul ăsta care nu vrea să spele
Noi nu suntem cai și nici nu ne pasă de ei,
În bucătăria noastră mică
Am putea să credem că am fost împreună
La împărțirea Bunătății. La fel cu rapa. Aia de pe drum
Acum pentru că e ora patru o să mergem acasă,
Exact acolo unde e moartea dar nu ne pasă de drojdia asta

Noi existăm ca oameni, ca ființe care aprind o mie de chibrite

Ca să vadă, ce ? Ceva mai bun decit moartea,
Ceva mai adevărat decit bucătăria asta pitică.
Pentru asta murim, oameni buni. Ca să fim morți.

Austerlitz

Cu gîndul la bunătatea lumii
Ca la o mazurcă veche,
Am fost vara trecută la filmul lui Wajda.
Mătușa mea avea ochii vineții,
Așa trebuie să se întîmple, mi-a spus ea,
Ochii ei albaștri ca la Austerlitz,
Geomul spart al internatului de fete,
Culoarea roz a gulerășelor.
Cu micile noastre economii
Ne-am cumpărat această Fericire.
Fluturi zburau cu un cuțit înfipt în spate.
Cu gîndul la bunătatea lumii
Am cîntat în corul bisericii germane.
Așa trebuia să se întîmple, mi-a spus ea,
Apoi am făcut cale întoarsă.

Vorbesc cu o doamnă bătrînă

Cu capul în pumni am ascultat-o
Pe doamna aceea bătrînă vorbind despre vipere.
Chiar și portăreasa s-a plins
Anul ăsta de ele.
S-ar putea întîmpla ca într-o zi
Eu însumi să vorbesc de vipere,
De lilieci, de șoareci, de șobolani.
Dar acum, pînă și fetița de sus,
Vorbește în somn de vipere.
„El soledad" se cîntă pe terasă
Dar canalizările sunt pline de vipere.
La ora patru o muzică plutește peste tot,
În timp ce femeia de serviciu pune pe goană viperele,
Șoarecii, liliecii, șobolanii.
Cu ochii roșii de somn,
Cu dureri de cap,
Am ascultat-o pe doamna aceea bătrînă,
Vorbind despre vipere.

Petrarca, Loyola, Handke

TRADUCEREA din latină în franceză a scrisorii în care Petrarca povestește ascensiunea muntelui Ventoux a apărut recent, și pentru prima oară între copertile unei cărți. (Editura Séquences, Paris, 1990) Traducerea e semnată de Denis Montebello.

Petrarca adresa scrisoarea lui Dionigi da Borgo San Sepulcro, călugăr din ordinul Sfintului Augustin și profesor de teologie. Petrarca a scris-o la Malaucene, localitate de la poalele muntelui Ventoux și a dat-o : 26 aprilie 1336.

În exil la Avignon, Petrarca părăsise orașul de a cărui depravare era dezgustat și pe care îl va compara adesea cu Babilonul, și se instalase, dincolo de Ron, în localitatea Fontaine-de-Vaucluse, în 1337. Aici va rămâne până în 1353, întreprinzând între timp numeroase călătorii. Călugărul Dionigi îi prilejuise descoperirea scrierilor Sfintului Augustin. În ciuda dorinței tatălui său, Petrarca refuzase să devină notar și alesese apartenența la un ordin religios minor, care nu-l obliga la preoție, dar îi lăsa deschisă calea spre funcții canonice și spre o certă facilitate financiară. Om contradictoriu, Petrarca oscila între pasiunea pentru literatură și atracția singurătății monastice, între singurătatea în general și deliciile curții de la Avignon, între o viață dezordonată și una consacrată studiului, între celibatul la care era constrins și o viață senzuală, de pe urma căreia au rămas copii nelegitimi. Între disprețul pentru glorie și plăcerea înoronării ca prinț al poezilor...

Ascensiunea muntelui Ventoux a avut loc, aparent, înainte de „fuga” din Avignon. Petrarca explora deja împrejurimile. La 32 de ani poetul se afla în pragul unei crize morale care îl va chinui timp de zece ani.

El pleacă pe munte în tovărășia fratelui său Gherardo și a unui servitor.

Scrioarea către Dionigi începe astfel : „Astăzi, minat de singura dorință de a vedea (subl. ns.) un loc vestit pentru înălțimea lui, am urcat pe un munte, cel mai înalt din regiune, numit, nu fără pricină, muntele Vintus”. Un al doilea îndemn la ascensiune e livresc : Petrarca amintește de pasajul din Istoriile lui Titus-Liviu, în care Filip al Macedoniei, ajuns în virful muntelui Hemus, în Tesalia, afirma că văzuse de acolo două mări. Adriatica și Pontul Euxin. Așadar, **urcăm spre a vedea ceea ce nu putem vedea altfel.**

Mai departe, e vorba în scrisoare de alegerea echipei. Nu oricine poate îndeplini condițiile unui bun cochipier. După Petrarca ele ar cere coechipierul și armonia calităților („nici prea moale, nici prea nervos ; nici prea lent, nici prea rapid ; nici prea impetuos, nici prea prudent” etc.).

Peisajul nu face obiectul unei descrieri. Citeva adjective și substantive ajung să-l sugereze : „masa muntelui”, „îngrădădire de stînci”, „potecă abruptă”. Povestirea ascensiunii nu numai că nu insistă asupra traseului parcurs dar se transformă repede într-o alegorie a efortului spiritual. Spre deosebire de fratele lui, Gherardo, în loc să ia cu asalt, pieptis, panta muntelui, Petrarca o evită și crede o vreme că poate atinge virful pe poteci mai puțin înclinate, dacă nu chiar orizontale. Evident, se obosește inutil, riscă să se infunde în hățisuri, pe cînd Gherardo îl așteaptă deja pe virf. Prima revelație : calea facilității, „calea mai plăcută” a „josnicilor plăceri terestre” — **platitudine în ambele sensuri** — nu poate duce la înălțimile beatitudinii.

Ajuns pe virful muntelui Ventoux (1909 m. !) Petrarca vede valea Ronului, Marsilia, cetatea Aigues-Mortes pe malul Mediteranei, în ținutul Camarguei. Cerul trebuie să fi fost de o mare limpezime ! Zărește mult mai aproape, spre Est, Alpii „imobili și încoronați cu zăpadă”. Peste ei, gîndul poetului zboară spre Italia. Prilej de bilanț al decepțiilor politice, de tristețe pentru „inconstanța oamenilor și a acțiunilor lor”. Găsește cu cale să deschidă „volumul minuscul” al Confesiunilor Sfintului Augustin, dăruit de Dionigi, și de care nu se despărțea. Petrarca deschide volumul la întâmplare și cade peste următorul pasaj : „Iar oamenii vor admira culmile muntelor, valurile mării, nesfîrșitul curs al fluviilor, miscarea Oceanului și a astrilor, și se vor uita pe ei înșiși”. Muntele și vederea lumii de pe virf i se par vane. Doar drumul în sine și efortul de a-l parcurge stăruie ca semne ale căutării unei altfel de înălțimi. Mai apoi, înălțimea muntelui i se va părea chiar derizorie, față de înălțimea, scrie Petrarca : „la care poate năzul gîndirea omenească”, nemaicăutînd „în exterior ceea ce poate găsi în interior.”

Unii exegeți au relevat o prefigurare a romantismului la Petrarca : melancolia stîrnită de peisaj, acel „vague à l'âme”, cit și participarea naturii la tinjerea poetului după Laura, provensala blondă cu ochi negri al cărei chip, pretinde legenda, era model pentru madonele pictate, între alții, de Simone Martini sionezul.

Cîntul CXXIX („Din gînd în gînd, din munte în munte”) reînvie amintirile ascensiunii :

„Prin munți semeți și aspre sibile aflu / Puțină pace, tărîmul locuit / Dușman de moarte fiind privirii mele. / La umbră de pin mindru ori colină / Ades rămîn și zăgrăvesc cu gîndul / Chipul frumos, al ei, / Pe prima stîncă.” (...) „Apoi, cînd adevărul risipește / Eroarea dulce — îngheț pe loc, / Un sloj — o piatră moartă peste-o piatră vie — / Om gînditor, plîngînd și care scrie”. (...) „Sus, unde nu ajunge umbra altui munte / Spre înaltul, cel mai liber pisc / M-atrage adesea o dorință clară / Acolo îmi măsoar păcate crunte, / Le văd — și prin atîtea lacrimi / Picla durută — a inimii povară ! Cît timp stau să contempul și să-nchipui / Spațiul ce mă desparte necuprins / De-un chip mereu aproape-mi, mereu de neatinș.” (trad. ns.)

Urcușul muntelui rămîne și în Canționier simbolul ascensiunii spirituale, nu neapărat religioase. De asemenea, muntele și natura în genere nu sunt înfiorate de amorul bucolic, în tradiție antică (doar în poeme din tinerețe, în mare parte distruse, poetul făcea apel la mitul lui Dafnis.). Nu există animism. Din tradiția antică, din poezia de curte provensală și din tradiția creștină, Petrarca hrănește o expresie nouă, aceea a unui ideal intelectual. Umbrele și lumina prilejuiesc figurări cu „gîndul”, pictură imaterială. Încet, figura Laurei se va epura într-atît, încît din tot mai îndepărtatul ei chip și din căutări într-o perfecțiune figurii apare Fecioara (cîntul „VerGINE Belle”). Toate acestea nu au nimic de a face cu pre-romantismul ! Mai aproape de adevăr este opinia după care Petrarca anunță pe omul Renasterii.

Dar indiferent de rever „cărî, putem consemna nasul urias de la „Ascensiunea muntelui Ventoux” unde „poetul”, povestit în latină, se înscrisă într-o alegorie pe gustul patristic medieval, până la muntele și natura din Canționier, incluse în expresia poetică și unde traseele sentimentului conturează un microcosm, ce răspunde, e garant și probă a ordinii cosmice.

APROXIMATIV două sute de ani mai târziu, în **Exerciții spirituale**, Ignatius de Loyola recomandă folosirea maximă a simțurilor ca preambul al imaginării istoriei christice, Loyola avea intuiția pe de o parte a limitelor omului de a imagina misterul sacru, pe de alta, a secătuirii imaginărilor cînd absența contactului cu lumea sensibilă e prea îndelungată. Pentru toate etapele imaginării istoriei christice, Loyola cerea novicilor practicanți ai detașării monastice, un exercițiu prealabil prin simțuri pe care îl denumea **compoziția** :

„...în contemplarea sau meditația asupra a ceva vizibil... compoziția constă în a vedea cu ochii imaginației (subl. ns.) locul material unde se află ceea ce doresc să contempul.”

Prima cerință a exercițiului prin simțuri e de a vedea, a doua e de a auzi etc. Astfel, cu toate simțurile. Contemplarea Nașterii Domnului începe prin reprezentarea locului. (A vedea casa și odaia Fecioarei în Nazaret, a vedea drumul de la Nazaret la Betleem „luînd în considerație lungimea, lățimea, dacă e plat, dacă trece prin văli sau dacă urcă. La fel să privim, grota Nașterii, dacă e mare sau mică, joasă ori înaltă și ce se afla înăuntru. Să vedem persoanele ca și cum ar fi prezente. Să ascultăm ce spun, ce fac etc.”).

GWEN HARDIE : Sint

ADRIAN WISZNIEWSKI : Poet (1986)

Iată pentru infern (al cincilea exercițiu) :

1. A vedea cu ochii imaginației jăratecul și sufletele îmbrăcate în foc.

2. A auzi cu urechile tale vaetele, urletele, strigătele etc.

3. A simți cu mirosul tău, fumul, puicioasa, cloaca, putreziciunea.

4. A gusta cu gustul tău amarul din lacrimi, din tristețe și din remușcarea conștiinței.

5. Să simți cu pielea cum flăcărilor ating și ard sufletele.

E o natură imaginată. Dar idealitatea urmărită e bine ancorată în material. În carnal, în fiziologie. Loyola cunoștea bine firea omenească. Insistența pe compoziție și reprezentare ordonează atît travaliul unui scriitor cît și al unui pictor. Dincolo de excesele religioase, Loyola ar putea fi privit și ca autorul unui manual intitulat : „Cum să compunem o povestire, un roman, o piesă de teatru...” Pictura spaniolă a Secolului de Aur (XVI—XVII) datorează mult acestor reguli ale reprezentării subiectelor, reguli care țineau seama de observarea lumii materiale, treaptă necesară, obligatorie pentru revelația invizibilului.

În ascensiunea muntelui Ventoux, Petrarca găsea peisajul „gata făcut”. Îi rămînea să descopere „invizibilul”. Loyola cere un efort suplimentar : imaginarea peisajului însuși. Dealtfel, realismul — în înțeles simplist — al picturii spaniole din Secolul de Aur e aparent. Avem de a face cu o pictură a corespondențelor și a simbolurilor.

Imperativ al compoziției și rigoare a succesiunii experiențelor senzoriale — în această lumină, revelația mistică e rod al unei metode, iar arta este **cosa mentale** !

IN 1980 apare **Lecția muntelui Sainte Victoire** a scriitorului austriac Peter Handke. Cézanne pare să fie pictorul preferat al lui Handke, în orice caz prin Cézanne, Handke simte Provența înainte s-o vadă în realitate. Pinza lui Cézanne „Muntele

Sainte Victoire” (masiv calcaros, 1 011 m) îl invită să meargă la fața locului ; „Mă atrăgea muntele, așa cum nimic nu mă atrăsese încă în viață”.

Peter Handke crede că Cézanne a urmărit redescoperirea „inocenței și purității terestre : mărul, stîncă, un chip omenească. Realitatea e deci accesul la formă și aceasta nu este regret al distrugerii prin alternanțele istoriei, ci **transmitere, în pace, a ceea ce este.**” (subl. ns.). În artă, nu e vorba de nimic altceva.”

Handke urcă pe culmea muntelui Sainte Victoire. Vede : Marea Mediterană, muntele Ventoux, succesiunea virfurilor Alpilor : „cu totul albi”. La coborîre, e obligat să meargă în lungul unui drum desert, cu fața mereu spre muntele cretos, sub lumina după-amiezii : „Mergeam cu o încetineală deliberată în albul iradiat de munte. Ce era ? Nu se întimpla nimic. Și nimic nu era necesar să se întimplă. Eram eliberat de orice așteptare, departe de orice beție... Mersul meu regulat era aproape-dansul...”

Distinge în el însuși „o datorie nedeterminată”, consecință morală a explorării muntelui, mai puțin a celui real, cît a proiecției în real a picturii lui Cézanne. Ca și cum locul devenise sacru grație compoziției picturale. „Efectul muntelui depășește desigur cu mult o vagă știință a naturii”, scrie Handke. Nu prin măreția insolitului, sălbăticia lui. Pentru Handke nici o calitate a obiectelor nu mai izvorăște astăzi din substanța lor înseși : „Ce obiect mai este încă astăzi materie pentru vîz ?” Răspunsul vine citeva rînduri mai jos : „Cu timpul, lucrurile nu pot rămîne reale decît grație unei credințe”.

Lecția muntelui Sainte Victoire se întemeiază pe numirea frumusetii pămîntului : „În prezența frumusetii, nu te gi-di întotdeauna la comparații cu cerul. Privește mai degrabă pămîntul. Vorbește despre pămînt sau doar despre un loc. Numeste-l cu toate culorile lui”.

Pămîntul, pas cu pas, e metaforă pentru interiorizare, e un pămînt „asimilat”, grație sublimării lui într-o pictură, grație fluidizării lui în culori vibrînd pe o pinză. Din această calmă de-materializare, „datoria nedeterminată” se precizează ca : „dragoste nedeterminată, fără de care nu există scriitură adevărată”. Călugărul simte cu putere dreptul său de a scrie, „credința reînnoită în scria și povestire”.

PETRARCA desena cu gîndul, figura Laurei pe o stîncă. O scria. Discipolul iezuit și pictorul spaniol contemporan lui își aminteau de vederea și pipăirea rocii pentru a reface muntele.

Handke intră în pictura lui Cézanne pentru a se încredința de existența muntelui.

Toate cele trei sensibilități și metode au în comun năzuința elevației, dorința de răspuns la un apel ascensional.

Încertitudinea lui Petrarca, scepticismul despre natura omenească al lui Loyola, instinctivitatea rafinată a lui Peter Handke, converg în demers etic.

Cel puțin așa ne lasă să o înțelegem aceste trei scriituri, pe care nu le-am fi putut, probabil, apropia, dacă ele nu ar fi legate printr-un subtil continuum, grație moralei imanente cuvintelor ce le compun.

Rodica Iulian

Epilog

DEMOCRAȚIA română a luat sfârșit în 1937—38, pentru a nu renăște decât peste o jumătate de secol. Dacă facem abstracție de problematicul intermezzo din 1944—47. Veacul „frumos” al istoriei românilor, plin de realizări politice, culturale, sociale fără seamăn, a durat până la actul de abdicare al „sistemului” din Februarie 1938, un moment crucial asupra căruia desigur că istoriografia vor reveni, mai ales că abia de acum s-ar putea spune despre el adevărul. Apărind la capătul unei crize, care a fost a sistemului liberal negreșit, dar, în egală măsură a fost agravată de manevrele unui rege cu ambiții de autocrat și de atitudinea politicienilor amatori de dictatură, schimbarea a reprezentat numai o tranziție spre regimurile totalitare de mai târziu. Poate că acesta să fi fost și motivul acceptării ei atât de ușuratic, nu doar de masele populare (prin excelență nonde-mocratice) dar și de majoritatea opiniei publice mai „luminate”. S-ar putea dezvălui și corecta imaginea adevăratei „dictaturi regale”, căci regele Carol al II-lea a fost un ins cu porniri dictatoriale, i-au plăcut poza și atitudinile de acest gen (pe care le inaugurasă spectaculos pentru public Mussolini, marele său model), dar în politica internă și mai ales externă el a fost un continuator al partidului care pierduse alegerile în 1937. S-a păstrat prudent în alianța tradițională cu Franța și Anglia, garantele frontierelor noastre. A căutat să se înțeleagă pe cit posibil cu Rusia bolșevică și Germania devenită de curând nazistă, printr-o politică de concesii oportune.

Și apoi, dacă regele a desființat legalismul democratic, nu a distrus societatea liberală, a lăsat destulă libertate presei, a îngăduit partidelor desființate o anumită activitate, s-a folosit de reprezentanții lor, dispuși să colaboreze cu noua ordine. În sfârșit, dar nu în ultimul rând, să nu uităm că în toate momentele hotărâtoare pentru soarta țării, regele s-a consultat tot cu personalitățile reprezentative ale vieții politice, în cadrul consiliilor de coroană, nu prea departe de felul în care procedase în împrejurări similare înțeleptul său antecesor, regele Carol I. Această tradiție „blindă” spre forme mai dure și spre totalitarism nu scuză, după opinia noastră, abandonarea măcar limitată a democrației. Aceasta se dovedise un joc frumos pe seama realităților politice românești, fără să corespundă nici idealurilor liberalismului, nici „fundamentalistilor” apăruiți după război, odată cu votul universal. Respins în mod furibund de „dreapta” românească, acceptat ca un „mai puțin rău” de „stinga”, liberalismul a fost condamnat fără multe ceremonii, iar regele n-a fost blamat ca un uzurpator aventurist, ci salutat ca un salvator al națiunii. Literații s-au însărcinat să dea tonul laudelor, exersându-se pentru ceea ce vor face mai târziu în slujba comunismului. (E cazul unui M. Sadoveanu, T. Argezei, G. Călinescu, — ultimul, un indiferent până atunci, făcându-și mina pentru prima oară în artisteria politică).

Bucuroși că au scăpat de partide, că au acum o guvernare forte, care să pună capăt dezordinilor și pluralismului de opinii, toți reacționarii, toate spiritele antiliberale s-au trezit lăsate pe rând în afara jocului politic. Afară de aceasta, epoca de „dictatură” regală, care a fost continuată de Antonescu, mai întâi în alianță cu legionarii, apoi de unul singur, a fost cu totul altfel decât liniștită: a implicat lovituri de stat și de palat, rebeliuni armate, asasinare politice, depășind cu mult ceea ce oferise democrația cea „dezordonată” în decurs de o sută de ani. Totuși sunt o serie de distincții de făcut: abdicând în septembrie 1940 sub presiunea evenimentelor internaționale, adică a dublei agresiuni, germană și rusă, și a abandonării garanțiilor oferite de puterile apusene, Carol a lăsat conducerea statului nu tânărului său fiu, ci unui general care-i fusese atașat și oponent. Acesta i-a adus pe legionarii la putere, a proclamat statul legionar (o formă de dictatură mult mai violentă decât cea precedentă) apoi, neînțelegându-se cu aceștia, i-a eliminat din viața publică.

Rămâne o întrebare dacă Antonescu a fost un dictator în sensul modern al cuvântului, dacă nu cumva conducerea lui autoritară nu e mai degrabă una specifică în orice stare excepțională, recte de război, și dacă ea nu se întâlnește frecvent în istoria contemporană, chiar atunci când se strează dintr-o legalitate și a democrației (parlament, partide politice, acceptarea unor forțe de opoziție, a unor opinii critice). „Conducătorul” nu și-a anihilat adversarii sau oponentii, nu s-a apucat să modifice structura socială, n-a riscat reforme economice sau sociale, n-a întemeiat un partid care să-i asigure puterea. E posibil ca tocmai încrederea absolută în forțele proprii, ideea că el e singura soluție în situația disperată a țării, că e omul chemat de providență să o conducă l-au dispensat de obișnuita nesigurantă a dictatorului, de panica lui agresivă, patologică, deși în discursuri se strecură la urmă un lamentos pe tema „neînțelegerii” și îngratitudinii ce i se arătau.

„Dictatura” lui a fost moderat de dreapta, una dintre cele mai blinde din Europa acelei vremi; ea nu putea fi pe placul extremiștilor care l-au acuzat de trădare și nici al „ideologilor” care visaseră revoluții, răsturnări și „aventuri” în spirit individualist. Acestea le vor fi oferite cu adevărat, nu doar ca spectacol, de tirania comunistă, instalată în țara noastră după abdicarea ultimului rege, în decembrie 1947. Este semnificativ că în deceniile următoare toți ideologii antiliberali (indiferent că au fost de „dreapta” sau de „stinga”) au căinat în repetate rânduri soarta țării, a poporului român, a diversilor prieteni dispăruți sau anihilați în hecatombele totalitarismului comunist, dar n-au avut un cuvânt de regret pentru regimul democratic în care se născuseră, se formaseră, de care profitaseră și pe care năzuiseră să-l anihileze. Niciodată ei nu au pus cu adevărat istoria acelor momente decisive în alternativa „libertate—tiranie”, „liberalism—totalitarism”, „societate deschisă — societate planificată” (mai mult sau mai puțin „științifică”) așa cum procedauă gândirea liberală cea mai avansată, aceea din țările anglo-saxone (și care, de altminteri ignoră polaritatea „dreapta—stinga”, valabile doar în Franța, Italia, Spania, Portugalia etc.) Nici un moment de regret pentru cei care au murit în închisorile comuniste ca martiri ai democrației, sau au fost asasinați de legionari, nici un regret urmat de o analiză serioasă a propriilor lor erori de apreciere a situației interne și internaționale în care și-au desfășurat acțiunea.

ACEASTA ne întărește în convingerea exprimată în toată seria articolelor de față, că „tinăra generație”, deși orientată formal spre „dreapta”, n-a avut ca adversar principal extrema stângă, așa cum cred naivii, ci liberalismul. Nae Ionescu, de pildă, mentorul acestei generații și un spirit care avea o asemenea oare de liberalism și democrație încât a dăduse de departe orice adversari ai acestora, este probabil unul dintre primii publiciști români care dacă n-au adus elogii directe lui Stalin (Hitler nu aparuse încă) l-au prezentat cu simpatie, încercând să ni-l facă acceptat măcar pentru calitatea sa de... teolog. „Si e vremea teologilor” ne asigură ei (Vremea teologilor, 1932). Dar chiar și Lenin fusese în fond băiat bun, pentru că „a fost rus-ortodox”, deci prin excelență de-a; noștri, un spirit anti-democratic. „A putut [el] să se declare ateu și să acționeze în consecință. Structura lui sufletească, felul lui de a judeca, simți sau percepe nu era încă mai puțin ortodox.” (Idem). Și Nae Ionescu își indemnă cititorii cu tot felul de argumente să nu se mai sperie de bolșevism: „Bolșevism? Nu. Bolșevicii nu mai sunt de mult la putere și republica sovietelor nu mai e de mult bolșevică [...] Perioada romantică revoluționară, cu ideologii ei, cu «doctrina» ei scoasă de-a dreptul din cărți [adică perioada ei democratică] s-a închis de mult. În Rusia se caută astăzi cinstit, patetic de cinstit și cu mijloace adesea impresionante, o nouă formulă de viață. Care va fi aceea? Dumnezeu știe. Se poate spune însă că ea nu va fi cea comunistă a manifestului comunist și nici a internaționalei a treia [...] Primejdia comunistă — care era o primejdie intru alt intru cit urmărea realizarea unei formule artificiale, livrestă în simetria ei geometrică, a trecut de mult. Ea nu mai e valabilă decât în țările îngust reacționare, care se închid cu încăpăținare prefacerilor firești ale vremii” (Tratatule cu Rusia). Cit despre Stalin, acesta o fi „un om incult și mărginit, respingător și lipsit de orice talent, neînțelegând absolut nimic, ambițios și crud”, dar „neștiind ce e comunismul, s-a lăsat purtat de împrejurări și a reacționat de la caz la caz, după indicațiile imediate ale realităților. Sau poate că nici nu a reacționat de loc. Ceea ce e, probabil, a fost încă mai bine. Lăsând lucrurile să se așeze singure; el mărginindu-se a le înregistra numai” (Prejudici, 1931). Acestea le scria Nae Ionescu în momentul de vîrf al campaniei de colectivizare a agriculturii din țara vecină, soldată cu milioane de morți!

Iar un spirit și mai exaltat, anume Emil Cioran, se pierdea în admirație față de colosul vecin, îngăduindu-și doar minime rezerve: „Frenesia industrializării, mistica lumii urbane, voința absolută a unui salt istoric, discontinuitatea prin revoluție ca o manifestare vitală, — sunt elemente care fac din Rusia o țară vitalizată. Obiectiv vorbind, realitățile sociale de la noi, atmosfera generală a României se aseamănă enorm cu Rusia țaristă. Aceeași decrepitudine și aceeași inerție. Decit, idealurile care au însemnat pentru Rusia o fortificare, pentru noi ar putea fi o prăbușire. Viziunea de viață a bolșevismului, universalismul pretențios, într-o țară cu rezistență interioară atât de minoră și cu o conștiință națională atât de labilă, ar putea echivala cu o lichidare. Întrebarea pe care trebuie să și-o pună fiecare națiune este: prin ce idealuri devine puternică? Răspunsul îl dau forțe obscure, viziunea ascunsă, nutrită atit din

KEN CURRIE : Poveste din Glasgow

singe cit și din gânduri. România are enorm de învățat de la Rusia” (Schimbarea la față a României, 1938, p. 228).

(În general, „dreapta” românească n-a repudiat experiența rusească pentru că ar fi distrus liberalismul în plină ofensivă în această țară și nici pentru tirania unică în experiența istorică de până atunci a omenerii, ci, în primul rând, pentru ateismul său, pentru persecutarea religiei și ridicarea la rang de dogmă oficială a unei filosofii materialiste).

MOMENTUL de sfârșit al democrației românești, pe care în decursul analizelor noastre n-am ezitat a-l numi „rușinos” (în ciuda tuturor scuzelor ce se invocă sub cuvânt că „nu se putea altfel”, că dictatura regală era o necesitate istorică în 1938) s-a produs totuși în niște împrejurări ce nu pot fi trecute cu vederea. Dacă acceptarea dictaturii (sau, mai propriu spus: regimului de autoritate regală) a fost ceva lamentabil, ea a fost consecința unuia dintre cele mai frumoase momente ale democrației românești, așa cum funcționase ea în ultima sută de ani: e vorba de căderea guvernului Tătăreanu, primul guvern din istoria României care demisionează în urma unui vot în alegerile parlamentare. Și omul și împrejurările trebuie explicate. Gh. Tătăreanu a format guvernul după asasinarea primului ministru I. G. Duca și scurtul interimat al cabinetului Dr. Angheliescu. A fost probabil cel mai tinăr premier al României moderne, dar era un personaj secundar în Partidul liberal. A fost impus de rege (după ce acesta inclinase o clipă spre R. Franassovici) dar omul era un fabricat al partidului său de cea mai autentică specie.

Cei aproape patru ani de conducere a țării au reprezentat cea mai bună guvernare pe care o avusese România vreodată, din punctul de vedere al afacerilor interne, al gospodăriei și dezvoltării launtrice. Guvernul Tătăreanu a scos țara din criză și i-a imprimat o dezvoltare într-un ritm fără precedent, o prosperitate economică din ce în ce mai accentuată. Și totuși, la alegerile din 1937, majoritatea electoratalului i-a fost contra, în ciuda pateticului discurs al premierului, celebrul **Da sau nu?** Guvernul a pierdut partida din cauza unui număr infim de voturi, care i-au lipsit, și a avut onestitatea de a se recunoaște înfrînt, nu de a „aranja” rezultatele, cum ar fi făcut alții.

Votul a fost determinat nu din motive economice (obsesie a marxistilor) ci de sentimentele de opoziție la „regim” ale electoratului; a fost unul predominant anti-carlist și poate că aici a fost singura greșală a lui Tătăreanu, că și-a legat prea mult destinul de politica regelui, pe care îl va urma și după lovitura de stat. Succesul și insuccesul își au desigur explicația lor, dar în ceea ce privește pe primul analist istoriei vor investiga și judeca revenirea liberalilor la putere după o eclipsă de un lustru și după ce păruseră a fi primit o lovitură decisivă prin dispariția lui Duca. Toți cei cu care am putut vorbi despre succesul guvernului Tătăreanu (unii făcuseră parte chiar din cabinet) ne-au asigurat că el s-a datorat tocmai faptului că primul ministru... nu

se pricepea la nimic. Neavînd idei și inițiative radicale, dar știind să se folosească abil de alții el a realizat cea mai bună guvernare posibilă. E un aparent paradox; în realitate, e un mare succes al partidului care producea asemenea personalități și putea oferi soluții de guvernare chiar și atunci cînd îi dispărea șeful.

Asta nu înseamnă că Tătăreanu nu era un om cu meritele lui, între care inteligența juca rolul principal. Erou în primul război mondial (la care participase, deși situația de familie l-ar fi putut asigura un loc cald în partea sedentară) jurist cu studii strălucite, orator de Cameră dintre cei mai apreciați, el avea calitățile tipice omului politic liberal: știință a conducerii, intuiție, spirit pragmatic conștient pe un fond ferm al scopului urmărit, capacitate de colaborare. (Unul dintre marile titluri de glorie ale premierului a fost comanda făcută compatriotului său C. Brăncuși pentru ansamblul de la Tirgu-Jiu, pe care țărani din zonă au legat în așa fel numele lui Gh. Tătăreanu de Coloana infinitului încît noi ne rușinăm a consemna pe hirtie).

Situația lui, adică a unui om de asemenea importanță istorică, dar care totuși pare mai puțin o personalitate și mai mult un exponent, este caracteristică în cel mai înalt grad regimurilor democratice și deci tradiției în acest sens ce se consolidase în țara noastră. (Negreșit, tipul opus, pe care-l promovează dictaturile, e mult mai spectaculos și atractiv în masa naivilor: Mussolini, Hitler, Corneliu Zelea Codreanu, Juan Peron, Fidel Castro, Colonelel Nasser, Colonelel Ghadafi etc.) Pentru a ne explica acest fenomen ar trebui să încercăm o analiză a liberalismului, începînd cu o anumită structură intelectuală și cu o idee despre raporturile dintre oameni. Nu e, desigur, aici locul și nici momentul, dar pentru cei care sunt familiarizați cu acest tip uman apariția liberalilor actuali, sau reapariția lor în frunte cu d. Radu Câmpeanu, nu li se va mai părea inexplicabilă, nici comportarea lor discordanță, întrebarea fiind dacă ei nu reprezintă un simplu anacronism, niște relicve ale unei glorioase epoci, nu ceea ce ar fi de dorit: avangarda unui spirit care să cucerească mase cît mai largi. Fundamental în mentalitatea liberală este **spiritul tranzațional**: a reproșa liberalilor că nu sunt ca d. C. Ticu Dumitrescu, Stelian Tănase sau Nica Leon este ca și cum le-ai mai putea reproșa d-lor Ilescu, Roman, Birlădeanu, Dan Marian că sunt sclavii formației lor de activiști.

Situația din țara noastră e încă revoluționară; or, liberalismul rămîne o năzuință. În trecut el a fost o boierie a spiritului, a fost impus, infuzat „de sus”; astăzi e încă mai vizibil o concesie silită a celor ce dețin puterea. El trebuie să devină efectiv printr-o adîncă modificare a spiritului public, inclinat mai ales în perioadele tulburi spre violență, spre intoleranță.

Liberalismul (care nu e o doctrină de clasă) nu poate fi definit în termenii totalitarismului, — nici măcar ca opusul lui.

Alexandru George

Măsura tuturor lucrurilor

OPERA lui Anton Dumitriu are o situație ciudată în cultura română. Este ca o coloană de templu construită undeva, în afara templului.

Măreția ei solitară, nefuncțională ne face melancolici. Așa s-a întâmplat și cu alte valori spirituale în timpul comunismului. Dacă regimul n-a reușit să împiedice apariția lor, a avut grijă ca măcar ele să nu pătrundă în conștiința publică.

Nu mai vorbim de faptul că nici Anton Dumitriu nu și-a manifestat în vreun fel dorința de a se integra. Sint autori care, peste interdicțiile impuse de partidul comunist, au găsit o cale de comunicare cu contemporanii lor. Anton Dumitriu — dintr-un fel de oroare față de proza vieții și de spiritul gregar — și-a păstrat o atitudine distantă. Cordială, dar distantă. Marea sa realizare, *Istoria logicii*, despre care mulți specialiști din lume au mărturisit că nu și-ar fi putut-o închipui dusă la bun sfârșit într-o viață de om, constituie, prin însuși caracterul ei monumental, o sfidare la adresa blazării majorității intelectualilor. Sau, în orice caz, o expresie a indifferenței față de lamentațiile lor. Aceasta nu înseamnă că Anton Dumitriu rămâne insensibil la problemele omenești. El se interesează de aceste probleme, însă nu direct, nu prin luarea în considerare a suferințelor din jurul său, ci indirect, prin discutarea condiției umane în general.

De aceea îl simțim oarecum străin. Este ca și cum l-am avea vecin de apartament, dar am vorbi cu el prin telefon. Cuvintele noastre se îndepărtează inițial de acest vecin, merg prin fir undeva, la o centrală telefonică și de abia de acolo se întorc și ajung la urechile lui.

În timp se va dovedi, fără îndoială, că atitudinea solitarului a fost înțeleaptă (cum putea fi altfel atitudinea unui filosof?). În loc să-și risipească energia intelectuală într-o participare exclamativă și sterilă la viața colectivității, el a creat o operă masivă și durabilă, care își va găsi până la urmă utilitatea. Este adevărat că din această operă lipsește acel **dramatism al ideilor** despre care am ajuns să credem — influențati de existențialism — că ar constitui esența însăși a filosofiei. Dar poate că felul nostru de a concepe filosofia se va schimba și el în timp.

În trecut, oricum, s-a schimbat de multe ori. Metamorfozele lui succesive sînt descrise, de altfel, în deplină cunoștință de cauză chiar de Anton Du-

Anton Dumitriu, *Homo universalis. Cercetare asupra naturii realității umane*, Editura Eminescu, 1990.

mitriu, în ultima sa carte, **Homo universalis**. Remarcabilă este, îndeosebi, transformarea filosofiei în era noastră, dintr-un mod de a trăi, într-un limbaj. Unii filosofi ai Antichității nici n-au lăsat texte. Ei au rămas ca **personaje** în conștiința posterității. Totuși, dacă re-deschidem discuția pe această temă, ajungem la concluzia că până și acești autori de stiluri de viață tot prin intermediul unor texte ajung la conștiința noastră. Este o dovadă că încă **de atunci**, din vremea cînd trăiau Protagoras sau Socrate, filosofia tindea să devină limbaj. Nu întâmplător, Anton Dumitriu se transformă de multe ori într-un filolog, pentru a reconstitui sensul original al unor enunțuri fundamentale. Așa se întâmplă, de exemplu, atunci cînd vrea să demonstreze că celebrul aforism al lui Protagoras — „Omul este măsura tuturor lucrurilor, a celor ce sînt în ce fel sînt, a celor ce nu sînt în ce fel nu sînt.” — nu este devisa unui solipsism **avant la lettre**. Deși contestat de mulți dintre contemporanii și succesorii săi (ceea ce a constituit, de altfel, și șansa sa, deoarece în modul acesta unele dintre idei i-au rămas înregistrate, sub formă de citate, în textele adversarilor), Protagoras se dovedește a fi azi, privit din perspectiva filosofiei contemporane, mai mult decît un mentor al sofistilor. Sentimentul relativității cunoașterii îl eliberează de prejudecăți și îl transformă într-un filosof cu... față umană. Punînd în joc un repertoriu vast de cunoștințe de greacă veche și făcînd raționamente subtile, Anton Dumitriu ajunge la concluzia că „măsură” are în context și sensul de „judecător”. Iar acest succes filologic nu rămîne fără consecințe filofice: „...interpretarea noastră, că „măsură” înseamnă și „judecare,” confirmă situația privile-

giată a omului față de tot ce există — mergînd pînă la ceea ce nu există. Această concluzie devine clară dacă ne amintim că în întreaga filosofie grecească, și mult mai clar la Parmenide și Aristotel, «a gîndi este același lucru cu a fi».”

Confirmarea existenței prin gîndire este alt capitol din istoria filosofiei asupra căruia se oprește cu maximă atenție Anton Dumitriu. Personajul numărul unu al acestui capitol este, bineînțeles, filosoful francez Descartes, autorul ecuației „cogito ergo sum”. Implicațiile celebrului enunț sînt analizate cu finețe și în cele din urmă cu exces de finețe de filosoful-logician. Sînt luate în discuție și interpretările date tezei carteziene de către alți filosofi, de exemplu de către Husserl, care l-a considerat pe Descartes un precursor.

PÎNĂ LA URMĂ, eseurile din *Homo universalis* se constituie într-o scurtă istorie a filosofiei sau, mai exact, într-o filosofie a istoriei filosofiei. Autorul urmărește — fără vibrație sufletească, dar cu o indiscutabilă solidaritate intelectuală — aventura unei „științe” (să-i spunem astfel) care a erupt din profunzimea celor mai intime speranțe și temeri ale ființei omenești, pentru ca treptat să se transforme într-o realitate lingvistică. Multe dintre problemele pe care le discută filosofii de azi sînt false probleme, generate de limbajul adoptat. Se întâmplă ca în matematică, unde apariția unor „enigme” se datorează exclusiv specificului convenției folosite (de exemplu, specificului sistemului numeric zecimal).

Poate tocmai de aceea simte nevoia Anton Dumitriu să se întoarcă, spre sfîrșitul cărții, la ceea ce îi frămîntă

KEN CURRIE : Poveste din Glasgow

BRUCE McLEAN : Somon (1986)

pe oameni dintotdeauna — distingerea binelui de rău. Și la schimbarea proporției dintre bine și rău în lume în favoarea binelui. Sînt teme mai potrivite pentru o predică preotească decît pentru un discurs filosofic. Dar tratarea lor constituie o cale de apropiere a eruditului de semenii săi. Anton Dumitriu face cîțiva pași pe această cale, numai cîțiva pași, pentru că imediat după aceea redevine el însuși, gînditorul solitar și distant. Pe un ton doctoral, el enumeră ipostazele istorice ale răului, fără să audă vaielele suferințelor și blestemele nedreptăților: „Crimele și răutățile, care au făcut din om dușmanul omului, **homo homini lupus**, cum spuneau latinii, se găsesc din abundență încă din îndepărtata epocă a lui Ghilgames, sau chiar sub domnia unor genii militare sau organizatorice ca Alexandru Macedon, Iulius Caesar, Carol cel Mare sau Napoleon și pînă în zilele noastre.” În continuare, eseistul trece în revistă încercările făcute de filosofi de-a lungul istoriei de a defini binele și răul și de a găsi un mijloc de intervenție în mecanismul producerii lor. Fără să o declare în mod patetic, el aderă la convingerea lui Socrate că „nu poate exista virtute fără înțelepciune”. Anton Dumitriu rezumă cu vădită aprobare concepția despre morală a celebrului athenian: „Numai ignoranțul este rău, termen care vrea să însemne aici acela care nu a ajuns la cunoașterea esenței lui umane, iar în dialogul *Gorgias*, Socrate arată că numai omul superior este bun (*kalos kagathos*).” Ne aducem aminte că, în *Minima moralia*, Andrei Pleșu se arăta sceptic în această privință. Anton Dumitriu se dovedește optimist. Dar este, oare, optimismul unui om care știe **ceva** sau optimismul convențional al unui filosof care privește cu foarte sus soarta umanității?

Alex. Ștefănescu

PREPELEAC TREI

„Mahomet are cheia de la cabinet”

Rindul trecut, uitai fericitul final al suferințelor tinărului nostru Werther—Parpangel. După ce mă-sa, Brîndușa, îl reinvie, ea...

Trimisă după mindra Romică
Ca să și-o facă noră și fiică.

Neobișnuiți cu rezolvări îmbucurătoare, tragem tot spre rău, cunoscîndu-l la perfecție. Parpangel, așadar, a ieșit la liman. Totuși, chinul sentimental, tipic muritorilor, e un fleac pe lingă problemele puterii; mai ales cînd ele mocnesc în cugetul neguros și atît de lacom de succese, ca al Întunecimii Sale, rivalul etern al lui Savaot... Măcar dacă el, Prîntul Decăzut, ar fi murit atunci, cînd se prăbșise din înaltul cerului, destituit de așa-zisul A-totfăcător... Și cită prezumție! El să creadă că le-a făcut pe toate, care moșăie ascultînd stupidele osanale, habar neavînd de nimic! El care nu știe ce-i Artă, Știință, care nu poate să scrie pe tablă de la un cap la altul Ecuația Universului, fără să aștească, și care are impertinența de a pretinde că a rezolvat-o și că o guvernează!... E un dat al genurilor să rămină subalternii administrațiilor mediocre și infumurate. Dar și demonii pe care îi are în subordine, în aceste zile de criză; parcă mai sînt drăci, diavolii de altădată?... O lioță, bramburită, de leneși, de gâlnari și de palavragii. Și ca și cînd toate acestea n-ar fi fost deajuns, iată că și mahomedanii, pe care el i-a instruit și le-a netezit calea, sînt gata să fie bătuți de ghiaurul acela pato-

logic din Muntenia care s-a aliat cu, — nici lui, ca Diavol suprem, nu i-ar fi trecut prin minte, — cu țiganii aia de la care n-ai găsi să cumperi un suflet...

CONVOACĂ pe toți Secretarii de la toate sectoarele de activitate. Să se ia măsuri. Să se clarifice situația. Primul ia cuvîntul Belzebut, cu intermele. El e de părere să se strîngă mai întîi tot efectivul, toate cetele, baza trebuie lămurită. Cu politica se stă prost. Mahomed e în pericol. Și dacă el este în pericol, cîștigă creștinătatea, deci infernul pierde și el. O singură concluzie se degajă, — Mahomed invingător, îi iau pe creștini ca din oală, deci cuvîntul de ordine este: sus Mahomed!

Scaraotchi aprobă „muscîndu-și negrele buze”. Belzebut nu se încurcă, el aplică linia consecvent și fără abateri neprincipiale, fără chibșurile așa zis „cu față umană”. El, cine urmează?... Se ridică Mamona. Ministrul economiei și tuturor finanțelor, a cărui putere stă în aur și în lăcomia pe care acesta o generează. Bani, bani și iar bani. El își face singur elogiul, lauda propriei sale puteri de a abate omul de pe calea binelui, momindu-l cu avantaje și interese. Tonul lui e îngimfat, plin de sine dar e urmărit pînă la capăt într-o tăcere morocănoasă. După Mamona, răul se reduce la el, ca și cum ceilalți nici n-ar exista. (Se-fel însă, în final, îl va pune la punct).

Între timp, doctorașii de dedesubt au și ei o mică discuție teoretică. **Idiotiscianul**, de exemplu, arțăgos cum e,

se miră că autorul îi face pe Belzebut și pe Mamona miniștri, „ca și cînd diavolii ar avea în iad acest fel de dregătorii”. **Onochefalos** îl pune la punct: „Bagă-le în teacă vere, ți-am zis nu odată, nu e vina poetului, el așa a aflat scris”. **Criticos** le atrage atenția: „Vedeți dar că bine zisei eu că aici este o satiră ascunsă! — **Musofilos**, dragă cum e și spiritual, divagează plăcut pe tema acestei neînțelegeri. El simulează mai întîi pierderea răbdării, figură retorică, ne-răbdarea nestîndu-i în fire. Pe urmă zice, cuvînt cu cuvînt, luînd din nou apărarea autorului:

„Am luat seama mai înainte că acel care nu înțelege ce este poezia și ce va să zică poet, acela mai bine să tacă... Unde ar fi izvodirile poeticești ale lui Omer, ale lui Virgil și în vremile noastre ale lui Milton la Englezii, ale lui Tasso la Italiani și ale lui Klops-tock la Nemți, de-ar fi discutat noroadele lor, — pe care dînsii le învățară, — cum discută acești mai sus cititori (bine le zice!) desore poetul nostru.” **Criticos** exultă: „Nu ți-am spus vere că așa este?! Iaca dom’ **Musofilos** înțelege mai bine decît noi amindoi.”

AROGANȚA lui Mamona nu trebuie trecută cu vederea. Dacă întreg consiliul drăcesc, — el însuși, — n-o suportă!... Financiarul continuă să se laude fără pic de înțelegere pentru ceilalți agenți importanți ai răului, înșirînd metodele pe care le folosește și care toate se bazează pe materia sa primă, aurul, Tilhările, omorurile, înșelăciunile, vînzările de neam și de pa-

trie, compromisurile, începînd cu Papa și cu patriarhul din Bizanț pînă la cei mai înalți sfetnici de stat, nemaivorbind de restul, de pleava măruntă și deasă a omenirii, sînt în puterea sa, a lui Mamona, crele le ia mîntea cu scripîrea infernală a metalului zis nobil, deși izvor al tuturor victoriilor programate intru slava de veci a Iadului. Abominabilul Vistiernic face elogiul inteligenței, al subtilității, marile lovituri infernale dîndu-se „pre ascuns, cu multă subțirime”, nu cu bestiale violențe și forțe neocugelte, neghioabe, (în sală se aud tusele, o foială de înși ofensați, dezaprobatori).

Asmodeu intervine, nervos. Ca Secretar întîm al Satanei, îi adresează Mamonei o întrebare: cum adică, de ce Mamona atîta singur să **ridică, socotînd pre ceilalți o nimică?! (Nu v-am zis?)**. Cu aurul său, Mamona poartă să facă fel de fel de lucruri, dar mai sînt și indivizi incoruptibili ce rezistă la amăgirile sale, și trebuie alte metode de care el, Mamona, nu este capabil, oricît s-ar da el de mare... Mai sînt și alte meșteșuguri, alte mijloace, alte căi de compromitere a celor drepti și virtuosi, pe care specialiștii mai puțin guralivi și lăudăroși (și întorcîndu-se, cîmîrînd într-un gest toată drăcăria de față) le cunosc la perfecție și le aplică fără nici o vanitate. Fîindcă Mamona e un **vanitos!** strigă Asmodeu (ca Birlădeanu, cîndva, referindu-se la Brucan).

Ia cuvîntul **Vellai**, responsabil cu Propaganda și cu Serviciul de Cadre. Și el e pentru mai multă modestie, dar și pentru unire, unirea făcînd totul. Cîț privește pe Mahomet, el are cheia de la cabinet.

Se pregătește să ia cuvîntul **Moloh...**

Constantin Țoiu

Două cărți de proză

Privind orașul furnicar...

VASILE GOGEA este autorul reportajului senzational expedit în noiembrie 1987 unei reviste franceze. Însemnările cu privire la evenimentele de la Brașov erau semnate de un anume Virgil. Identitatea celui Virgil a fost deconspirată abia după 22 decembrie 1989. Ce mi se pare ciudat este faptul că s-a vorbit prea puțin despre actul de curaj de atunci. Au fost uitate până și tabletele publicate în pagina de filosofie a revistei *Astra*. Multe din ele au fost scoase din spate de cenzura Consiliului Culturii, altele au provocat neliniști funcționarilor culturali de la Centrul și din Brașov. Până la un punct, lucrurile par să se repete. Vasile Gogea este, acum, redactor șef al revistei *Astra*. De șase luni de zile revista nu a mai apărut: cenzura este acum tipografică.

Debutul editorial al lui Vasile Gogea a avut loc, după obiceiurile de atunci, într-un volum colectiv. Cele nici douăzeci de pagini au atras însă atenția cronicarilor literari care le-au comentat, în câteva cazuri, în exclusivitate, făcând abstracție de celelalte nume prezente în volum. *Scene din viața lui Anselmus* e prima carte a lui Vasile Gogea. Volumul a apărut, fapt semnificativ, la editura Litera, în regia autorului. Lipsesc din el, probabil din rațiuni economice, mai multe texte pe care le-am parcurs în manuscris la un concurs de proză scurtă, desfășurat în urmă cu cinci ani.

Debutul în volum impune un prozator insolit, din familia lui Dino Buzzati, fantasmă, în măsură în care realul însuși se organizează în straturi opace, înghițindu-și semnificația, ironic în maniera în care și la Buzzati există un refuz al evidenței: aparențele sînt echivoce.

Anselmus e un personaj bizar, locuind un Turn Babel contemporan — o civilizație ridicată pe verticală, un punct strategic, de unde septuagenarul filosof poate urmări mișcarea de furnicar a orașului: „E descumpănit? Mai degrabă obosit, s-a oprit să-și tragă suflul și pornește iar. Traversază marele bulevard și pătrunde în magazinicile de pe partea opusă. Urmează aceeași serie de intrări-iesiri, până se pierde, devine insesizabil, dar ochiul trebuie să aștepte, observatorul trebuie să știe. Iată-l, în cea de a treia linie dreaptă, traversind din nou bulevardul, îndreptându-se cu sacosele pline spre blocul din care a pornit. Furnica se întoarce la mușuroi. Trasee clare, fixe, depășirile fără nici o abatere, nici măcar un salut, nici o înfîlțire cu cineva cunoscut. Mil de asemenea puncte nervoase, pline de energie, mișcându-se fiecare aparent în altă direcție. Din cînd în cînd, unul, două sau mai multe se rup brusc din grupul în care se mișcă, traversează bulevardul și se lasă antrenate imediat în alt grup și totuși impresia că se mișcă în grup e falsă (...) marea arteră nu pă-

rea, în final, decît o imagine trucată, un studio cinematografic părăsit, năpădit de insecte“. Anselmus e un spion al destinului, un hermeneut al segmentelor de destine individuale, iar locuința lui „dădea imoarea unui adevărat muzeu al instrumentelor de scris“.

Ca dintr-un insectar, naratorul alege, dintre locuitorii Turnului, un colonel în retragere (Timon Pironescu), pe administrator (Mangolewski — un administrator în sensul dat de Virgil Mazilescu), un colecționar de ape din toate riurile, fluviile, apele, lacurile, mările și oceanele lumii (Cabidan), un biolog (Ierbiceanu), un pitic (Monks), un scriitor (Andriano Zapis), un orb (Gomila) și-un mutilat (Sabaca). O adevărată menajerie, un bestiariu gotic portretizat minuțios: „Cu brațele tăiate, unul mai jos și celălalt mai sus de coate, cu picioarele amputate deasupra genunchilor, doar cu trupul întreg, sprijinind un cap mare și chel, Sabaca lonel era un adevărat bust viu. Fixat pe căruciorul lui de invalid, el își era propriul lui monument (...). Dar Sabaca rămăsese și fără grai, nemaiputînd decît să scincească ori să urle ca un animal, astfel că el nu putea să explice nimic“. Scenele nu sînt legate între ele de un fir epic. Personajele sînt expuse în vitrine ca exponatele într-un muzeu de științe naturale. Imaginile au o acuitate remarcabilă: „Urechile recepționau distinct toate zgomotele, iar mințea, conștiința lui cea de toate zilele și-o resimțea ca pe un fluture de plumb închis într-un vas de sticlă foarte subțire“.

Atmosfera evocă absurdul din Kafka și Hasek: în spatele ordinii fosgăie o viață larvară. Întreaga lume dospește monștri ai descompunerii, ai putrefacției: „Între curtea din față și cea din spate, unde se aflau păsările, cocinile porcilor și grajdurile vitelor, era un gîrdulet de lefi, nu prea înalt, se trecea peste el de pe o scară, iar în rînd cu gardul — latrîna, o cabină de scinduri vîruiță și strălucind albă în soare, răsucind aerul în jurul ei. La un moment dat, scindurile cabinei au trosnit, unele s-au rupt, altele, mai slab prinse în cuie, au sărit, iar dinăuntru a început să se revere, ca dintr-un vulcan, într-un fel de erupție leneșă și puturoasă, o materie viscoasă, un fel de aluat dospind și crescînd vîzînd cu ochii (...). Cîneva — aflate asta mult mai tîrziu — pușese cîteva pachete de drojdie în closet. De atunci a rămas în el cu aceeași oroare față de forța nevăzută a tot ce este în descompunere, în putrezire“. Evocînd imaginea de mai sus, Anselmus glosează: „Conștiința în descompunere este la fel de gretoasă ca orice materie organică în putrefacție“.

Multe din pagini sînt de estetica urtului: monștrii de aici par născuți de somnul rațiunii. *Scenele din viața lui Anselmus* nu par legate de contingent. Scrise între decembrie 1984 și septembrie 1986, ele surprind, în planul simbolic, marea degradare a vieții, alinierea indivizilor într-un furnicar monștruos: „Tot furnicarul de oameni încremenise aidoma lui o secundă în clipa izbucnirii țîgalului, așa cum se întîmplă la unele furnici din jungla Amazonului: strîind una în apropierea coloanei, tresar toate, au așa, ca o contracție dureroasă, oprindu-se brusc, paralizate parcă“.

Pentru a putea convinge și de cealaltă față a artei lui Gogea, voi recurge la un ultim citat, în care imaginea atinge suflimul, cu o forță pe care am putea-o compara cu aceea a cîtorva dintre prozatorii din Sud-America: „Am petrecut o vară minunată împreună. Nu mergeam pe plajă, nu-i plăcea marea... Hoinăream prin cîmpuri nesfîrșite, arse de soare, cu flori puține și fluturi mulți, nu știu de unde apăruseră atunci atîția fluturi... I-am prins într-o zi, cu ace de gîmălie și cu fire de lărbă, pe poalele unei rochii subțiri de mătase naturală, ca spuma mării la asfințit, zeci de fluturi ce mai dădeau încă din aripile lor fragile, ridicînd mătasea fină, ușoară, dezgolindu-i încet, încet, coapsele bronzate... iar eu îi prindeam tot mai mulți fluturi de rochie, sperînd parcă s-o pot dezbrăca astfel, să văd la un moment dat rochia e fantomatică plutind trasă de o multime multicoloră de fluturi...“.

Debutul acesta în volum impune un imagist de primă mînă, un stilist remarcabil. Vasile Gogea recuperează timpul pierdut, alăturîndu-se „optzeciștilor“ de marcă, alături de care a mers în opțiunea politică și în prezența publicistică. Dacă la forța imaginii se va adăuga o mai mare rigoare compozițională, vom avea în el pe unul din virfurile generației.

Economia de piață și cartea

EUGEN URICARU, un prozator de primă mărime, a cărui cotă va fi cu siguranță în creștere de aici înainte, a dat și primul titlu „vandabil“ în contextul economiei de piață: *Complotul sau Leonard Bilbie contra banditului Cocos*. Titlul are ceva de reportaj senzational, în felul celor scrise între cele două războaie de-un Brunea-Fox. Romanul, plăcat pe radiografia unui Serviciu secret, descompune și recompune atmosfera din Vladia, dar iese din tinutul imaginar și descinde în plină realitate politică. Juncțiunea dintre istorie și ficțiune se produce la jumătate de drum între mitografie (*Vladia*) și istoriografie (*Memoria*).

În aparență, delimitarea este destul de clară: București ori Medgidia există pe hartă; Vladia, însă, nu există decît în memoria literaturii. Cu toate acestea, mergînd pe urmele unui complot, Leonard Bilbie, un timp rezident în imaginara Vladie, descoperă că banditul Cocos nu trăiește decît în pagina de ziar. E-o ficțiune: „Escrocii ăia de la gazete au înțeles destul de repede chestia asta și, dacă n-au găsit, inventează. Dar nu în pagină, ci în realitate. Tot ce este scris în pagină este adevărat. Ce se întîmplă în lume, în realitate este de cele mai multe ori o înșelătorie, o invenție, o născocire“. Și totuși „născocirea“ îl va ucide, în final, pe agentul Serviciului secret. Ambiguitatea plutește deasupra întregii lumi de realități și ficțiuni. Creația se războie pe creator: iese din pagină și atentatul ei nu dă greș niciodată. La Eugen Uricaru tehnica povestirii e impecabilă: ca și în teatrul lui Cehov, un pistol, agățat de perete în actul întâi, va ucide în actul al patrulea. Nucleul întregii narațiuni e concentrat în cuvintele turcului, *maitre d'hôtel* la Medgidia: „Cum adică, nu există (Cocos, n.n.) Există, domnule, dumneata n-ai citit ziarele, nu ești jurnalist? Doar se spun atîtea despre el, eu știu atîtea despre el, am povestit o groază de lucruri despre el, cum poți să spui că nu există! L-am văzut cu ochii mei, pricepi dumneata, era fioros, uite și pozele, ce dovezi mai vrei?!“ În trecutul narațiunii se instalează prezentul lecturii: s-a scris la ziar, deci e adevărat! Fraza, preluată patetic, este din Caragiale. Lumea este și ea caragealescă, dar, în plin spațiu balcanic, poarta spre tragedie și dramă și risul. Agentul secret face raportul în fața șefului de departament, Mihai Mihail. „Înteressant, domnule Leonard, îi spune acela. Un restaurator din Medgidia spune că un lucru povestit e la fel de real ca și unul petrecut în realitate... Te rog să îți mînte chestiunea aceasta. E o descoperire epocală, domnule. Epocală. Este secretul politicii moderne, care acum se face cu telefonul, cu ziarul, cu radioul. Ceea ce

se spune este la fel de adevărat ca și ceea ce se face. Uneori chiar mai adevărat și, în orice caz, mai puternic decît dacă s-ar fi petrecut și nu s-ar fi spus nimic.“

Rolurile se inversează: ficțiunea produce realul; realul devine fictiv. Eugen Uricaru este, după știința mea, întîiul prozator contemporan care nu a renunțat la echivoc și la parabolă după evenimentele din 22 decembrie. El citește, în continuare, prezentul printr-o grilă a trecutului, caută „modele și exemple“, conștient că imaginația nu poate întrece, în putere de fabulație, realitatea. Limbajul esopic este, pentru prima dată, fertil: investigația, ca și în cazul unui diagnostic medical, face o întreagă istorie a bolii. Trecutul nu este niciodată consumat: el este consultat, reactivat, resuscitat. Prezentul este original pentru contemporani — istoria se repetă.

Ca și în alte cărți, Eugen Uricaru mizează pe alternanța de planuri. Stratul de evenimente e dens, imprevizibil, alert. În planul al doilea se citește metonimia — propriei prozei, iar în fundal e metafora care dă textului turnura poetică. Poezia e psihologică (vezi prima vizită pe care Popianu o face la Vila *Katerina*, în Vladia), mitologică (în ascendenții ficțiunii) și istorică (măsurată prin coincidențele stranie, în timp). Din pasta prozei se nasc imagini poetice. Un gen se slujește de altul. Tehnica nu este nouă la Eugen Uricaru: secvența narativă este, nu numai în romanul acesta, dublată de comentariul liric, conceptual sau senzorial. Limbajele se intersectează. Un Jean Pierre Richard ar găsi aici destule pretexte pentru a descoase relația dintre literatură și senzație, de la miros la gust, de la sunet la imagine. În jurul personajelor, lumea freacă, e în expansiune: „Si dumneavoastră ați observat? Era clar că se referea la ceea ce văzuse el pe fereastră, în depărtare. Nu era decît un deal, mai bine spus o colină domoală care pe partea dinspre așezare era acoperită pînă la jumătate cu vie. În rest iarbă pitică, scafeti fumurii. De aici și un amestec delat de culoare care dădea senzația unei sfîrșeli, dar o sfîrșeală molcomă, lenevoasă, plină de dulceață“.

Arta veche a romanului este resuscitată în tehnici pe care prozatorii mai noi le-au abandonat dintr-o luciditate care se dovedește păguboasă. Ca și-n pictură, unde există „metode“ de redare a perspectivei, a „materialului“, stimulatoare pentru simțul tactil, există și-n proză tot atîtea tehnici de învățat pentru cuprinderea lumii, fie ea imaginară. Eugen Uricaru a ucenicit la maeștri. Talentul lui se pune în slujba unui iluzionism de gradul doi, ca la Dali. La întrecere cu fotografatul, Dali își propunea și reușea o „re-producere“ metaforică a modelului de studiu. Întrecea, în minuție, aparatul de luat vederi și dubla imaginea cu un sens pe care obiectivul nu putea să-l detecteze.

„Radiografia“ unui Serviciu secret, care nu este nici Siguranța, nici Jandarmeria, nici Politia — este deasupra și dedesubtul lor — vizează o stare de lucruri contemporană. Mecanismul Serviciului e demonstrat nu numai în tehnica lui, inumană, dar și în personajele care-l compun. Omeneșul e descusut ca tivul unei rochii, pînă ce forma dispăre. Presați de evenimente, cum ne aflăm, am putea trece indiferenți pe lângă pagini care ne privesc în gradul cel mai înalt. Forma de totalitarism pe care am cunoscut-o ne-ar putea lăsa orbi la alte forme ale lui. În romanul lui Eugen Uricaru este vorba, în cu totul alți termeni decît aceia cu care ne-am obișnuit, de puciul legionar. Opțiunea scriitorului ar putea să pară bizară într-un context politic în care primejdia lasă impresia că vine din altă parte. Dar autorul nu se implică politic decît în sensul unei ironii atotcuprinzătoare. Nu am la dispoziție spațiul pentru a face dovada, prin citate.

Romanul *Complotul...* pare, oricum, un palimpsest. Sub stratul de vopsea se ascunde-un alt desen. Realitatea pare și ea o mască: ea închide, în burta ei, o realitate de gradul doi. Și aceea realitate se lipește ca pielea pe o altă realitate. Coborîm în abis, din realitate în realitate. Eugen Uricaru ne dă un brînci: impulsul nu vine din conjunctură. *Complotul...* lui nu răstoarnă nici o ordine. Luminează, însă, zona tulbură care desparte ficțiunea de realitate, trecutul de prezent.

Eugen Uricaru, *Complotul sau Leonard Bilbie contra banditului Cocos*, Editura Militară, 1990

Vasile Gogea, *Scene din viața lui Anselmus*, Ed. Litera, 1990.

Constituția din 1923

NĂȘTEREA României moderne e de neconceput fără Constituția din 1866. S-a reproșat acestui act politic fundamental, (și încă de personalități de prim rang), că n-a făcut decît să calchizeze un model apusean (în speță Constituția belgiană), ignorînd, ba chiar desconsiderînd tradiția românească. Altfel spus, i s-a contestat legitimitatea pentru că n-ar fi fost expresia unei evoluții organice a mediului juridic românesc, a unei experiențe naționale. Astfel de rechizitorii a întocmit Maiorescu în 1868 și, printre alții, mai târziu, constant, N. Iorga. S-ar fi creat astfel — s-a spus — o gravă discrepanță între realul sufletesc al poporului și instituțiile juridico-politice imprumutate. Iorga spunea și în decembrie 1921, cînd se pregătea elaborarea noii Constituții: „dacă statul nu trăiește pe baza ideilor imprumutate la 1866, conștiința noastră trăiește pe baza ideilor fundamentale ieșite din conștiința populară la 1300”. Maiorescu avea să-și revizuiască total opinia, afirmînd, în 1870 și în 1877, rolul util al Constituției din 1866 care îndeplinea și un rol formativ („trebuie să concepim Constituția și ca o școală de exercițiu pentru popor”). Criticii regimului nostru constituțional modern n-aveau, evident, dreptate. Există, vorba lui Lovinescu, un spirit al veacului și România, intrată în circuitul european, trebuie să adopte principiile moderne peste tot în ființă, nemaiputînd vieții după norme de organizare de tip medieval. Bărbații noștri politici care au așezat temeliele României moderne au procedat înțelept. Au preluat un model verificat în alte țări, neacceptînd ideea de a inventa ei ceea ce demult se inventase. Această Constituție de la 1866, cu adevărat benefică, a creat cadrul normativ al modernizării țării. Iar marea guvernare liberală din 1876—1888, în frunte cu Ion C. Brătianu, a fost hotărîtoare pentru destinul României moderne. Tradiționalistii autohtoniști din epocă sau de mai târziu (ce potop de acuzații au fost rostite în deceniile interbelice!) n-au avut niciodată dreptate, neînțelegînd mare lucru din dinamica legilor sociale. Cu o revizuire, în 1884, Constituția din 1866 a rămas valabilă pînă în 1923, instalînd România în concertul lumii civilizate. Neîndoielnic, ea avea carente sociale și politice de neignorat. Dreptul la vot era departe de universalizare. În cele patru (din 1884 trei) colegii electorale (bazate pe cens) țărani, adică imensa majoritate a populației, nu aveau drept de vot direct ci prin delegați. Iar proprietatea agrară, în ciuda timidelor reforme agrare din 1864, menținea o revoltătoare discrepantă, aproximativ o mie de latifundiași deținînd (pînă în 1922) peste patru milioane ha iar peste un milion de țărani mai puțin de trei milioane ha. De prin 1890, dar mai virtuos după 1900, toate spiritele înaintate au militat pentru reformarea constituției. Se cerea investirea în drepturi depline a țărănimii prin reforma agrară și universalizarea dreptului la vot. Forțele retro-

*) Constituția din 1923 în dezbaterile contemporanilor, Editura „Humanitas”, 1990.

grade (întreg Partidul Conservator și aripa de dreapta, moșierească, din P.N.L.) au opus o dirză rezistență. De abia în 1913, Ionel Brătianu, liderul liberalilor (sfătuit de C. Stere) anunță, printr-un manifest către țară, intenția de reformare a Constituției, alegerile din 1914 alegînd, în acest scop, Constituanta. Aceasta ia în dezbateri proiectul liberal de reformă a Constituției (raportul a fost C. Stere). Dar izbucnirea primului război mondial, în august 1914, determină amînarea discuțiilor și a întregului plan reformator. (De abia în 1917, parlamentul, evacuat la Iași, aprobă reforma agrară și a votului universal, alte prevederi fiind amînate pentru vremuri mai senine).

Fericită dezlegare, pentru România, a războiului prin înfaptuirea Marelui Unirii, impune cu necesitate nu revizuirea Constituției din 1866, ci elaborarea alteia. Era nevoie pentru aceasta de stabilitate guvernamentală și parlamentară. După o perioadă de guverne succesive, în ianuarie 1922 revine la putere Ionel Brătianu cu al său cabinet liberal (va păstra puterea pînă în martie 1926). Unul din proiectele programatice ale acestui guvern era înzestrarea țării cu o nouă Constituție. Aceasta fusese dorința tuturor partidelor care elaboraseră, de prin 1921, fiecare, proiectul său de Constituție. Stere, mare specialist în dreptul constituțional, elaborînd un extraordinar proiect în numele și pentru Partidul Țărănesc publicat în *Viața Românească* și în broșură, supus fiind și dezbaterii în Cercul de studii al partidului. Partidele din opoziție au contestat valabilitatea alegerilor, au declarat nelegală decizia transformării corpurilor legislative în Adunare Constituantă, boicotînd ședința de inaugurare a parlamentului și făcînd, a doua zi, declarații publice de dezavoware. Ele ar fi dorit ca elaborarea și aprobarea Constituției să fie opera unui guvern concentrat și, deci, neutral, și nu a unui singur partid, pe deasupra și peste măsură de arrogant. Ion I. C. Brătianu, om politic cu mare experiență și sigur pe omnipotența sa și a partidului său, a ignorat amenințarea. A definitivat proiectul de Constituție, elaborat mai dinainte — se pare — de Const. Disescu, după chiar recomandările șefului liberalilor, iar regele Ferdinand își dăduse acordul ca liberalii „să facă”, în fapt, Constituția. În ianuarie 1923 proiectul e adus în dezbaterile sesiunilor Adunării Deputaților și, în martie, plenului, în absența principalelor două partide din opoziție, (Partidul Național și Partidul Țărănesc). Ca exponenți ai opoziției erau foarte puțini parlamentari iorghiști și averescanli. Dar, formal, exista în parlament opoziția constituțională. Imperturbabil, Ionel Brătianu își vede, deci înainte de treabă și, la 19 martie, Adunarea Deputaților votează, cu majoritate confortabilă, luarea în considerare a proiectului de Constituție. După 16 zile de dezbateri, la 26 martie 1923, Camera Deputaților votează Constituția cu majoritatea deputaților prezenți. (Iorga s-a abținut de la vot iar deputații naționali și țărăniști au absentat). A doua zi e votată și de Senat iar la 28 martie regele Ferdinand o sancțio-

nează. România mare își avea, în sfîrșit, Constituția democratică de care avea nevoie. Ionel Brătianu a învins opoziția, umilînd-o. Degeaba au fost protestele ei, boicotarea dezbaterilor și amenințările că o va revizui și anula intrucit e un dictat nedemocratic al liberalilor — atunci cînd va veni la putere. Brătianu știa că dispune în parlament de o majoritate de două treimi, că regele îi este favorabil și că, deci, nimic nu putea împiedica votarea Constituției dorită de el, chiar dacă aceea a lui Stere era, în unele articole și în spiritul ei general, mai bună. Brătianu avea orgoliul ca războiul, deci Unirea, încoronarea familiei regale, ca suverani ai României mari, și noua Constituție să fie, toate, opera P.N.L., în fruncea căruia se afla el, atotputernicul. Marele sacrificat a fost, din nou, Stere care nu numai că nu a putut depune pe masa parlamentului proiectul sau de Constituție dar a fost împiedicat, prin riguroasă disciplină de partid, să părăsească mîcar, propunînd amendamente la dezbaterile proiectului liberal. A ratat astfel, a doua oară, posibilitatea de a legifera, ca înalt expert (era profesor de drept constituțional), în materie de Constituție. Noua Românie intră, cu o Constituție potrivită, în noul ei ciclu de evoluție. Ce-i drept, dorita universalizare a dreptului la vot nu a fost dobîndită, pentru că femeilor — în ciuda cererii expresive a multor oameni politici și mari personalități ca Iorga, Stere, Mircea Djuvara, Romul Boilă — nu li se recunoșea posibilitatea participării la vot (și ele reprezentau, totuși, jumătate din populația majoră a țării). Dar dincolo de această carență de neignorat, noua Constituție a dat organismului politic românesc legea fundamentală, democratică în esența ei, care îi statua ființarea. Că prin asta alegerile nu au devenit mai libere decît fuseseră înainte nu e vina Constituției care, formal, le asigura perfectă legalitate a desfășurării. Tocmai pentru că această Constituție era garantul instituțiilor democratice a fost cu inversare contestată și atacată de forțele politice extreme (de dreapta și de stînga), care o voiau abolită și năruită pentru instituirea dictaturii.

ELABORAREA și votarea Constituției a fost precedată de dezbateri în cercurile științifice și cărturărești. Institutul Social Român, condus de Dimitrie Gusti, a inițiat un ciclu de prelegeri publice, desfășurat între decembrie 1921—iunie 1922. Apoi textele acestor prelegeri au fost publicate în volum. Acest volum, însoțit de textul Constituției din 1923, a fost reeditat relativ recent la Ed. „Humanitas”. Conferențiarul au fost — dezbătînd fiecare o temă sau o secțiune din sfera legii legilor — personalități de prim ordin. N. Iorga, D. Gusti, Vintilă Brătianu, Mircea Djuvara, V. Madgearu, Gr. Iunian, C. Disescu, Andrei Rădulescu, M. Manoiulescu, Ion Nistor, Romul Boilă, G. Grișorovici, Const. Bacalbașa, N. Sanielevici, specialiști precum Cezar Partheniu, dna C. Botez, D. Xenopol, Emil Miclescu, Anibal Teodorescu, Paul Grecianu etc. Lectura acestor texte, astăzi, e mult utilă

și serviciul făcut de editura „Humanitas” reeditînd acest volum, acum, cînd actualele camere legislative, constituite în Constituanta, pregătesc noua Constituție a României, e imens. Sînt aici, ar putea obiecta cineva, doar considerații teoretice. Nu e chiar așa, așa răspunde. Și, pentru a-mi sprijini punctul de vedere, transcriu opinia lui Gusti: „Trebuie spus de la început că teoriile politice au, pe lângă valoarea lor teoretică, și o mare însemnătate practică. Pentru că, în deosebire de teoriile din domeniul științelor naturale, doctrina politică are vesnic năzuința de a deveni realitate, de a modifica, de a modela realitatea pe care o cercetează... O teorie politică are tendința de a deveni un nou fapt politic. Este de ajuns numai să ne amintim — fiindcă vorbim de problema Constituției — că realizarea stărilor constituționale sînt datorate în bună parte triumfului ideilor constituționale, așa cum au fost mai întîi formulate de Locke, Blackstone, Montesquieu, Rousseau. Dar abolirea sclaviei, a feudalității și a servajului, egalitatea înaintea impozitului, toleranța religioasă, lupta pentru libertate, succesul și ne-succesul liberalismului și al internaționalismului — nu sînt oare datorate tocmai unor anumite doctrine politice?” (p. 583—584).

Valoarea utilă a volumului de la „Humanitas” ar fi sporit mult dacă se adăugau și excerpte din cele mai importante discursuri rostite în parlamentul din 1922-1923 pe marginea acelei pasionante dezbateri. Sînt, uneori, mai substanțiale chiar decît prelegerile Institutului Social Român. Le-am citit pe toate și mă pronunț, de aceea, în perfectă cunoștință de cauză. Cit privește transcrierea textului din volumul pe care îl comentez, e evident, din nota asupra ediției, că redacția nu e abilitată în materie de vreme ce confundă grafiile cu forme de limbă (pronunții). Ce rost are să se transcrie cuvinte care, în epocă, așa se pronunțau cu o formă mai actualizată (**organizațiune, exagerațiune, separațiune cu organizare, exagerare, separare**). Bine ar fi fost, de asemenea, să se fi alcătuit scurte prezentări pentru autorii prelegerilor, azi puțin sau deloc cunoscuți cititorilor mai tineri. Se simte, îmi pare rău că trebuie să o constat încă o dată, o precipitare prea acuzată și chiar diletantism în aparițiile, constant atrăgătoare și incitante, ale Editurii „Humanitas”.

CARTEA DE POEZIE

Poezia abstracțiunii

terară a scriitorilor care fac parte din ea. În polemică indirectă cu oniricii, cei mai mulți moderniști din generația '60 proclamă dezinteresul pentru ideile teoretice și pentru inovarea limbajului poetic și scriu o poezie evazionistă, bazată pe concepte abstracte, declamate pe un ton impersonal, care nu îl implică pe poet și care nu vine astfel în contradicție cu ideologia proclamată de la centru.

Intenția generoasă evidentă a lui Vasile Dan se manifestă în ambiția de a scrie o poezie care mizează pe concept, în tradiția modernistă mai sus amintită. Titlul însuși, *Drumul cu ființe*, are conotații ontologice. În spiritul modernismului practicat de generația '60, Vasile Dan înțelege poezia ca loc de întâlnire a două concepte abstracte, proclamate în mod fragmentar de către o voce oraculară. Bulversarea intenționată a coerenței are darul de a solicita pînă la oboseală imaginația cititorului, care este nevoit să reinventeze punctele absente dintre enunțuri. De exemplu, citind poezia *Spin*, cititorul e liber să creeze interpretări pe marginea versurilor: „Spin în carnea ta? / Lucrarea lui o asculți? Te concentrezi într-un punct. / Minuscul. / Minuscul cit virful lui ce străpunge. // Melancolia.” Punctul minuscul se poate interpreta ca un simbol El-Aleph, întîlnit și în poezia lui Nichita Stănescu.

Poezia se mai poate citi ca un exercițiu de concentrare asupra sinelui propriu, urmat de melancolie. Un astfel de text ilustrează destul de bine conceptul operei deschise al lui Umberto Eco.

Atitudinea modernistă a lui Vasile Dan se reflectă, mai departe în definirea conceptului de poezie ca irealitate: „ochiul care-o privește e întotdeauna închis, / gura care o rostește e mută, / mîna care o atinge, neîndeminatică”. Preocuparea pentru destinul poetului ține tot de o poezie modernistă. Chipul autorului este aproape imponderabil, în orice caz imposibil de definit: „Se trezește. / Se caută, se lovește încet cu palma / pe piept, pe obraz. / Ușor, întîrziind, peste frunte // Suride. Dispare.” *Facerea* e o scurtă poemă care descrie însuși actul scrierii ca „facere” cu o conotație implicită de sacralitate. Obsesia permanentă a „scrierii” transpare și din *Manuscris* vechi, una din cele mai bune poezii din volum: „Doar scrierea subțire pe o frunză / cu petiulul desprins nervurile sigure ce taie aurul / pal, ce-l tatuează carnea / adînc cu o cerneală neagră / acidă — / și aerul dens în care al putea adormi legănat. / cu trup cu tot. / ca ea, acum. / clătîndu-se cu întregul ei conținut / un Manuscris — / doar scrierea aceasta. // Ca în trecut / pămîntul se leagănă / pe o spinare de vacă albatră / avînd coarne ascuțite ca stelele / în

număr de patru sute — / te trezește tălmăciul”.

Alături de „punctul viu”, triunghiul este și el un topos care trimite la Ion Barbu și la Nichita Stănescu: „Intru, fără să știu, în triunghi: / el se află oriunde ațipește pentru o clipă.” Plăcerea de a vorbi despre abstracțiuni, într-un discurs la persoana întîi, vine și ea din modernism. „Mă asemenea mai departe unui concept?” se întreabă poetul, adresarea întîind permanent propria sa persoană.

În lipsa unei inovații lexicale, abstracțiunea impersonală ajunge să supere la lectură. Vasile Dan adoptă cel mai comod tip de discurs: eliptic, la persoana întîi (atunci cînd apare, persoana a doua e marca monologului adresat). Ceea ce surprinde în versurile sale este dezinteresul total pentru limbaj, în favoarea enunțării unor concepte cărora poetul le acordă o importanță exagerată.

Deși se dovedește un poet inteligent, Vasile Dan neglijează faptul că poezia este, mai întîi de toate, o problemă de limbaj și acordă interes conceptelor în defavoarea sentimentului (în accepția lui Benedetto Croce). În general, un poet care ignoră inovația lexicală, gramaticală și sintactică, cu greu își poate crea un public.

Fevronia Novac

DRUMUL CU FIINȚE este titlul volumului de versuri semnat de Vasile Dan și apărut anul trecut la Editura Eminescu. Particularitatea cea mai frapantă a poeziei sale constă în breșa largă apărută între intenția scriitorului și punerea ei în act. Deși dedicat lui Virgil Mazilescu și lui Daniel Turcea (ambii oniristi), volumul este conceput în retorica generației '60, a cărei poezie stă la antipodul onirismului, în ce privește atitudinea li-

Vasile Dan, *Drumul cu ființe*, versuri, Editura Eminescu, 1990

Ion VIANU:

„Medicul e un om căruia nu

au contribuit mult la dezvoltarea culturii occidentale.

— Cred că neașămentul nostru la Europa centrală creează un fel de scindare în psihicul național. Pe de o parte, ne aruncă spre un Occident imposibil și irealizabil pentru noi și, pe de altă parte, ne proiectează într-un Orient de care istoricește părem legați, dar care nu este un element de progres. Un Orient pentru noi frigid. Ar fi bine ca românii să se intereseze mai mult de ce se întâmplă în Europa centrală. Ar face bine regătenii să se ardelenizeze puțin. Însă la noi e invers. Mai degrabă Ardealul se orientalizează.

— Adevărul e că întreaga cultură din Europa centrală este o punte între Orient și Occident, de care noi nu putem să ne lipsim. Considerați că România și cultura românească ar trebui să se îndrepte, atunci când se vorbește de o reîntrire în Europa, spre Europa în ansamblu, sau sărind peste anume spații geografice?

— Eu cred că matricele culturale, matricele stilistice nu pot fi în nici un fel influențate de un anumit plan, de o anumită strategie a culturii. Ele sînt rodul unei țișniri spirituale a indivizilor, dar mai cred că, din punct de vedere al politicii culturale, noi ar trebui să ne apropiem mai mult de Europa centrală. Dacă îmi permiteți voi face și unele considerații politice.

De pildă, România face parte din două sisteme naturale, din două sisteme regionale: cel balcanic și cel al Europei centrale. Se observă că există o permanentă oscilație între acești doi poli, deși românii se vor întîlni mai ușor cu sîrbii, cu albanezii, cu grecii, cu turcii decît cu ungurii, cu polonezii, cu cehii. Las să judece pe cei care citesc aceste rînduri și pe cei care reflectează la soarta României unde e cu adevărat interesul nostru.

— Sigur că aici poate interveni aspirația românească către Occident care se leagă și de faptul că popoarele din Europa centrală nu sînt latine, ci slave, și poate că acest element a contat. De vedeți în frământările actuale din România vreo particularizare în raport cu agitata viață politică și socială a celorlalte țări din Europa centrală?

— Cred că imperiile care au existat în Europa pînă la primul război mondial continuă să-și imprime pecetea asupra evoluției istorice a țărilor rezultate din Tratatul de la Varșovia.

Țările care au aparținut imperiului otoman sau s-au aflat sub influența oto-

mană evoluează diferit de țările au fost sub influența austro-ungară iarăși diferit de cele care au fost influența imperiului țarist.

Noi sîntem încă în complexul man. (Fac o paranteză. Acest lucru cu deosebire evident în Iugoslavia, de partea care a aparținut otomanilor, Serbia, evoluează cu totul diferit de partea care a aparținut Austro-Ungariei). Complexul otoman se trăiește printr-o anumită inerție istorică, printr-un anumit relativism foarte dăunător evoluției sociale și care, de asemenea, face ca izbucnirile să nu poată fi violente.

— Amintindu-mi de interviurile dumneavoastră de-a lungul anilor emisiunilor culturale ale „Europei libere”, intervenții încărcate de subiect umană, v-aș întreba de astădată în calitate de medic psihiatru, o atribuți raporturilor dintre natură și cultură, astăzi, în condițiile de soluție maximă a organismului uman în te direcțiile: fizice, psihice, psihice?

— Pe mine, ca psihiatru, m-au prins diferențele de patologie. Boli pe care îi tratez aici sînt diferiți de navii pe care îi tratăm în țară. În România erau niște elemente patologice pe care aici le găsim mai puțin, dintre ele era oboseala extremă, pînă nu numai din proasta organizare a muncii și din exploatarea nemăsurată, dar și din lipsa de motivație din faptul că omul e cu atît mai cu cît e mai puțin motivat. De acele sindromuri neurastenice pe care aici nu le întîlnesc. În al doilea rînd, în portretul robot al artelei psihice din epoca ceaușistă, mult mai apropiat de delirul de putere, ceea ce spune, totuși, ceva despre acești rapoarturi care au marcat profund mentalitatea românească ultimele decenii. Numai timpul poate spune dacă aceste tulburări sînt reversibile, cît de repede se pot ele și pe ce căi.

— În acest context, ce pondere dați dv. formulelor și sistemelor terapeutice prin cultură, antropologie, altele?

— Dacă ar trebui să desemnez singurul element care să caracterizeze gîndirea medicală și aportul ei la gîndire în general, aș spune că acesta este simțul critic.

Medicul este un om căruia nu pot povesti fleacuri. E un om de rînd simț critic se leagă viața personală a lui. Acesta e primul element

— Vă regăsiți aici, la Morges, spațiul dv. cotidian, cu lacul Leman și perspectiva spre Mont-Blanc pe de o parte, iar pe de altă un spațiu intim și discret în arhitectura lui marcată de eleganța aristocrației franceze de provincie. Ducîndu-vă existența în două universuri, cel de aici și cel românesc, cum obțineți acordul interior?

— Cînd am venit în Elveția, de data aceasta ca exilat și nu ca simplu călător, am constatat și am menținut mult timp convingerea că peisajul Occidentului (care pentru mine era și peisajul lumii) e omogen. Cu alte cuvinte, în raportul cu țara pe care o părăsisem, întregul univers era o lume unitară, o lume nediferențiată, care îmi permitea să spun, de pildă, că Parisul e identic cu Elveția sau că goticul este greu de deosebit de baroc sau romanic. Apoi, încetul cu încetul, s-a creat un fel de diferențiere. Am început să observ mai mult diferențele specifice decît nivelurile proxime și asta mi-a și permis să lucrez.

Constat acum, în al 14-lea an de exil și în al 10-lea de cînd sînt aici la Morges, că mă găsesc într-o lume funcțională. Dacă ar fi să definesc care e privilegiul acestei societăți față de multe alte societăți care ființează astăzi în lume, aș zice că e funcționalitatea ei. Ea nu e neapărat o lume dreaptă, o lume frumoasă, o lume înțeleaptă, dar e o lume care funcționează. Și în afară de asta e și o lume care are o referință, de aici rezidă funcționalitatea ei, faptul că are o referință permanentă la trecut. O lume în care chiar și o familie de țărani modești, fără nici un fel de pretenții sociale, are acte de 500, de 600 de ani. Această continuitate a început să se decanteze în momentul în care am descoperit și diferențierile dintre oameni, ceea ce poate naște un fel de paradox intelectual aici. Dar mă întrebăți cum îmi găsesc eu echilibrul? Echilibrul nu e ușor de stabilit pentru că gîndul meu pentru țară și pentru ce se întîmplă în țară a fost atît de insistent în ultimii ani, încît am trăit într-adevăr pe două planuri. Asta a fost o anumită frînă, faptul că am vrut să știu tot timpul pînă la manie și pînă la obsesie ce se întîmplă zi cu zi în România și a trebuit în același timp să trăiesc aici. Lucru din care a rezultat o imensă pierdere de timp. Poate că acest timp nu a fost totuși pierdut și că mă găsesc acum, ca un predecesor celebru, „în căutarea timpului pierdut”, cu dorința de a regăsi ceva și de a transmite o mărturie asupra acestui timp pe care l-am trăit în căutarea țării și în căutarea identității mele imposibil de exilat.

— Trăind actuala tensiune a vieții din România, în același timp de aproape și de departe, pe linia tradițiilor exilului politic european (mă gîndesc la Bălcescu, Thomas Mann, Emil Cioran) — nu deosebiți cu și mai acută luciditate sensurile profunde ale lucrurilor, dincolo de frământarea lor imediată?

— Vorbiți despre Bălcescu, dar am avut un model mai recent și care pentru mine a fost mai viu și a contat mai mult: Caragiale. În fond, el nu s-a exilat la Berlin pentru că ar fi fost persecutat, ci pur și simplu pentru că nu mai suporta starea de lucruri din România. E adevărat că, dacă îndrăznesc

să iau acest exemplu, este fiindcă și eu m-am exilat nu numai pentru că am avut necazuri cu securitatea, dar mai ales pentru că nu mai suportam starea de lucruri din România. Nu mai suportam dictatura, dar nici acel relativism extraordinar al societății românești care prefera să se acomodeze. Am mers atît de departe încît, sosind aici, acum 14 ani, am propus, jumătate în glumă, jumătate în serios, constituirea unei asociații a exilului numită „Ion Luca Caragiale”, și care, virtual cel puțin, există.

Iată însă că a apărut o șansă ca țara noastră să nu mai fie țara lui Ion Luca. În tot timpul care s-a scurs de la evenimentele din decembrie 1989, eu am mizat pe faptul că vom putea depăși complexul Ion Luca. Rămîne încă o întrebare foarte importantă dacă acest lucru se poate.

— S-au făcut o vreme, în primele luni după revoluție, numeroase emisiuni TV și radiofonice care subliniau, comparativ, aspecte caragialești în societatea românească actuală...

— Într-adevăr, sînt. Ce sens are de pildă ca primul ministru să producă un certificat de boală, ce sens are ca președintele republicii, însoțit de șeful opoziției, să bată cruci și mătănii pe la parastase într-un mod extraordinar de superficial, demagogic, nu ca expresie a unei religiozități profunde, ci pentru vîzul și spre admirația mulțimilor? Iată un singur exemplu din cele ce mă frapază...

— Aici cred că acționează și sechelele unui convenționalism care a marcat puternic societatea românească de-a lungul ultimelor decenii. Acuma a luat altă formă: sînt tot un soi de tipare ale ostentației, un fel de protocol invers, care a luat amploare din păcate nu numai în cercurile politice, dar și în unele cercuri culturale, o ostentație inutilă, fiindcă în fond, realitatea religioasă a continuat să trăiască întotdeauna.

— Ceea ce mă întristează și mă nemulțumește în țara de astăzi pe care am vizitat-o de mai multe ori și în care consider că trăiesc în ciuda distanței este și o preponderență a folclorului de tip artificial, opusul cultivării vieții interioare, al reculegerii atît de necesare pentru ca o anumită operativitate reală să ia ființă.

— Dar nu credeți că aspectele acestea, să spunem ale ostentației folclorice, continuă să subziste și în alte țări est-europene? De pildă în Polonia, în Ungaria, în Cehoslovacia...

— Probabil, dar știți că românii au această particularitate: se interesează destul de puțin de ce se întîmplă în țările vecine. Pe noi ne interesează ce se întîmplă în Franța, în Statele Unite, în Japonia sau în Suedia, și mai puțin în Bulgaria, Serbia sau Cehoslovacia.

— Cred că acționează încă prejudecăți asupra nivelului real al culturii în Europa centrală. Lucrul e cu atît mai surprinzător cu cît, de pildă, în domeniul artelor plastice ultimele decenii au dus la reînvierea interesului tocmai pentru creațiile culturii Europei centrale, dovedindu-se că în multe privințe aceste țări au avut un rol precursor,

se pot povesti fleacuri"

gîndirii medicale și nu este lipsit de interes că, de pildă, creatorul școlii scepticilor a fost un medic — Cornelius Sextus Empiricus. Al doilea element al gîndirii medicale e faptul că biologia deschide drumul spre antropologie. De pildă, interesindu-ne de igiena alimentară, aflăm că, de fapt, ceea ce mîncăm e important pentru ce gîndesc. Nu numai ce mîncăm, ci și cum își procură hrana. Vedeți de aici ce implicații au toate aceste lucruri pentru civilizația românească, în punctul în care se găsește ea astăzi.

— *Ce influență considerați că poate avea actul cultural — de creație sau participare — asupra cerințelor urgente ale societății românești?*

— Aici puneți degetul pe rană. Cred că spun aproape o banalitate afirmînd că oamenii de cultură din România nu au o influență reală asupra maselor populare; ei au tendința să se asculte și să se aprobe pe ei înșiși; sau să polemizeze între dinșii; nu există un contact suficient, spre deosebire de ce se întîmplă în alte țări, în Italia sau chiar în Grecia. Nu am nici un fel de rețetă sau soluție pentru aceste lucruri, dar am absoluta convingere că în această osmoză între cultura, să zicem academică, și cultura populară, poate exista o apropiere stilistică, o posibilitate de ascensiune a unor forme de la cultura de masă către cultura „cultă”.

— *Eu cred că această impresie de ruptură se leagă de nefericitul fenomen cu numele „Cîntarea României” care a creat o spaimă, o distanțare a oamenilor de cultură veritabili de orice fenomen care ar putea cit de cit să amintească de populismul cultural. Din păcate, în ultima vreme, un anume festivalism al aniversărilor de toate felurile aduce a Cîntarea României. Cred că acest fenomen ar trebui urmărit cu grijă, fiindcă marile aniversări și marile sărbători sînt pentru toate neamurile un moment important de reculegere, de recapitulare, de planuri, de speranțe, dar a transforma cotidianul într-o suită de aniversări din acestea neierarhizate mi se pare nepotrivit.*

— A sosit momentul să intrăm în timpul ciclic al serbărilor care este și ciclul de fapt al culturilor naturale, al popoarelor naturale, într-un timp continuu care este de fapt timpul creștin.

Ar trebui să intrăm într-o societate a devenirii și a construirii, pe care într-un fel această comemorare perpetuă o îngreunează, dacă nu o anulează.

— *Tot în legătură cu experiența dv. științifică și cu specificul psihiatric al*

cercetărilor dv., ce părere aveți despre rolul și realitatea individului într-o societate normală, democratică, eliberată de sechelele patologiei dictatoriale și de excesele personalizării? Există la noi riscul apariției unei manii a personalizării: problemele sînt transformate în persoane.

— Aceasta e consecința directă a dictaturii personale. Este un paradox aparent al comunismului că această ideologie colectivistă creează cultul personalității și cred că nu mai e nevoie să amintesc ce culmi demente a atîns acesta sub Ceaușescu. Dar noi suferim și acum pentru că se vede foarte bine cum încercăm să găsim niște indivizi care să polarizeze puterea, influența și în cele din urmă răspunderea. Ca și cum răspunderea s-ar retrage din ansamblul cetățenilor spre a se polariza într-o singură persoană. Aceasta face ca populația în general să se simtă deresponsabilizată și pleacă. Cel mai mare pericol este acest exod. Mi s-ar putea obiecta că nu sînt cel mai bine plasat pentru a deplînge acest exod. Eu însumi am emigrat, dar aș putea să răspund că am emigrat într-un moment în care îmi pierdusem speranța, dar că acum speranța există și că, din punct de vedere național, emigrația a căpătat o altă semnificație.

— *Cred că exodul oamenilor de la noi se leagă în continuare și de un soi de mit al confortului occidental, al bunăstării materiale.*

— E adevărat că oamenii vor să trăiască mai bine, nu le putem reproșa acest lucru, dar pleacă și pentru că sînt dezamăgiți că pretutindeni în posturile cheie găsesc aceleași figuri și că trebuie să slujească acelorași stăpîni de ieri.

— *Nu se adaugă și faptul că mentalitățile vechi continuă să funcționeze chiar acolo unde în registrul de funcții se spune că persoana e schimbată?*

— Da, este adevărat, dar e adevărat și că personalizarea discuției naște și un fel de violență, de voință de anihilare și am avut cîteva exemple remarcabile în ultimul timp, în „România Mare”, în „Azi” și în alte publicații. Aici ne găsim în fața unei imense dificultăți. Cum să faci să ieși din această încețare? Pentru că de îndată ce vrei să ieși din ea ești acuzat că intri în domeniul ideilor generale, într-un domeniu de moliciune, de abstracțiune, de intelectualism și ești din nou, din alt punct de vedere, criticabil. E o încețare care e foarte greu de suprimat și fără îndoială că va cere foarte mult

KEN CURRIE : Poveste din Glasgow

timp, multă răbdare și foarte mult curaj.

— *Credeți că ar putea cultura să contribuie la terapeutizarea societății românești? Sau la clarificarea, la înțelegerea, la acceptarea conceptului inegalităților inerente economiei de piață într-un regim democratic parlamentar, un regim care trebuie să ofere egalitatea șanselor de pornire tuturor dar nu este obligat să garanteze și egalitatea situațiilor existențiale concrete?*

— Există în fond două sisteme mari care sînt două sisteme extreme. Unul care lasă mecanismele sociale să se autoregleze. E liberalismul. Și altul în care puterea intervine spre a le regla. E socialismul. De fapt toate sistemele politice complete sînt o combinație de socialism și de liberalism. Socialismul extrem duce la comunism, după cum s-a văzut. Liberalismul extrem nu a existat niciodată dar ar putea să ducă la anarhie. Aici intervine, cred eu, rolul moderator al culturii.

Ce e cultura la primul nivel? Nu e altceva decît experiența pluralității. Cultura înseamnă forme, înseamnă diversitate de forme. Deci și o percepție directă a pluralității. Eu cred că în măsura în care cultura e creație și nu o pură repetiție, e tocmai această promovare a pluralității, a toleranței. Încă o dată, acest lucru trebuie acceptat numai în măsura în care cultura e creație și nu repetiție sterilă, nu succesiune de festivaluri în care sînt recitate mereu aceleași poezii și cîntate aceleași cîntece.

— *Și fiindcă trăim într-un univers iremediabil politic deocamdată, ne putem întreba cu ce șanse de succes ar putea experiența culturii să contribuie la deprinderea unui fair-play în politică și a unui „stil” în strategiile politice?*

— Nu știu ce aș putea adăuga la ideea pe care o enunțați. Cred că nu pot aminti iarăși decît că ar trebui să ne întoarcem în Europa. Violența scelerată și voința de a extermina fizic, de a umili, de a anula pe un adversar e proprie mai degrabă culturilor tiranice asiatice decît celei europene. Din nou, aici, europenismul, despre care Eugen Lovinescu în *Istoria civilizației românești* arată că a fost întotdeauna un domeniu de progres, are în România un cuvînt greu de spus.

Din lipsa de violență ar trebui să facă parte și utilizarea mai discretă și mai subtilă a „măștilor”. E greu de conceput ca într-un regim democratic să existe întotdeauna ideea că sub o față se practică o mie de alte lucruri ascunse. Sigur că există și acest aspect, dar dacă e dus prea departe de fair-play, e greu de creat o ambianță politică democratică.

— *Ce vă propuneți pentru a vă face cunoscut și publicistic în România, unde vă sînt așteptate cu interes lucrările?*

— În toți acești ani am scris un număr destul de mare de pagini care în bună parte se constituie ca un fel de jurnal intim al exilului, al lipsei, al ceea ce numim „complexul de castrăție”. Pentru mine e extrem de tentant în momentul de față să sistematizez tot acest material care există și să-l comentez. Vreau să editez acest jurnal intim comentat care să constituie o mărturie a ceea ce a fost poate drama generației mele.

— *Ați vorbit de generație. Credeți că există o contribuție fundamental diferită de la o generație la alta?*

— Pentru mine ar fi mai simplu să mă refer la generația părinților mei și la generația copiilor mei. Generația care ne-a precedat pe noi a fost a modificărilor unor mentalități. Noi, personal am avut conștiința că intrăm într-un fel de eternitate care a făcut ca printre noi să fie populară noțiunea de postistorie, cînd istoria de fapt s-a terminat. Mă gîndesc la Nichita Stănescu, de care am fost foarte legat. Să fi avut vreo 12 ani cînd au intrat rușii în țară și a murit fără să apuce căderea comunismului. Asta nu l-a împiedicat să fie un tip prodigios. Acum pentru noi se deschide o șansă care la un moment dat era de nesperat: să trăim și noi altfel. Nu știu, nu pot răspunde dacă vom putea fructifica șansa. Rămîne o pură întrebare. E prea tîrziu? Mai e timp?

Sînt întrebări pe care mi le pun. Dar trebuie totuși să afirm că în mare cultura românească a dat dovada unei deosebite vitalități chiar în condițiile opresiunii sumbre, că a făcut dovada perenității ei, ceea ce mă face să fiu optimist.

Convorbire realizată de
Amelia Pavel

KEN CURRIE : Poveste din Glasgow

Anca Delia COMĂNEANU

GASTROBIOGRAFIE

— **G**ROAZNIC, oftează Mitrofan Ionescu privind la puiul răstignit în cratiță.

— Li dau lacrimile.

Așa, din senin, îi vine să plîngă. Ochii căprui-verzi se înroșesc progresiv, pleoapele se coboară, se unesc aproape — cea de sus cu cea de jos — și printre ele se strecoară glingașă, o lacrimă.

Mitrofan e un bărbat în vîrstă cam de treizeci-treizeci și cinci de ani. Slujba lui de mic funcționar într-un mare birou l-a făcut îngăduitor cu prostia și indiferent la răutatea oamenilor.

Sănătatea fragilă, ochii căprui-verzi cu privire blîndă, silueta grăsuță și scundă sînt toate moștenite de la tatăl lui.

Tatăl lui a fost pensionat de boală încă din tinerețe. Mitrofan și-l aminteste stînd cu un lighean mare în brațe și curățînd într-una zarzavat. Nu minca nimic gătit dar gătea pentru toată familia. Pentru el alcătuia zilnic un bogat meniu alcătuit numai din zarzavaturi și fructe crude. A murit în urmă cu cîțiva ani. Era din ce în ce mai suferind de inimă dar nu vroia să renunțe la ocupația de administrator al blocului în care locuiau. L-au găsit mort în cămăruța de la ultimul etaj în care se retrăgea cam de două ori pe săptămînă ca să adune banii de la vecini. Victorița, femeia de serviciu a blocului, a venit la ușa lor țipînd ca din gură de șarpe :

— Domnul Ionescu a murit !

Mitrofan era singur acasă. A urcat pe scări pînă sus, liftul era ca de obicei stricat, s-a oprit în pragul cămăruței ca să-și liniștească respirația, a privit uimit la mîinile albe și grăsuțe care curățaseră tone de zarzavat, la părul răvășit, la ceafa groasă și nu i-a venit să creadă. Cînd și-a revenit, a săltat cu grijă trupul cald încă de la birou, l-a luat în spate — mîinile mortului s-au desfăcut și l-au înconjurat — și fără să adreseze vreun cuvînt curioșilor care se strînseseră deja în ușă, a început să coboare scările.

Multă vreme după aceea avea senzația că i se încinge acea parte a trupului peste care zăcuse timp de cîteva minute, nu mai mult decît durase coborîtul scărilor, trupul tatălui său. I se întîmpla destul de des să viseze că e obligat să care în spate sute de cadavre, toate ale tatălui său, în timp ce femeia de serviciu a blocului scotea niște țipete ca de cîine care urlă la lună. Se trezea lac de sudoare, respirînd greu.

Cu vremea, însă, i-a trecut.

Mama lui Mitrofan avea înclinații artistice. Acum se gîndește la ea : o femeie înaltă, solidă, sănătoasă ca un taur.

Scrie poezii și pictează. În tinerețe a cîștigat chiar și un concurs de literatură. A primit atunci la premiu, cărți.

— Erau mai multe, zice mama arătînd niște cărți desperecheate și jechoase așezate deasupra patului, dar mi le-au luat colegele. Au zis că mă ajută să le car și duse au fost.

„Colegele” mai vin și astăzi să o viziteze. Cel mai des apare tanti Anuța, o femeie grasă, gălăgioasă și vulgară care tirăste mereu după ea un soț mic și chel — cel de-al doilea bărbat, că n-a avut noroc cu primul — căruia îi zice „Pusi”.

Pusi e un mare gurmand și se poartă urît cu odrasla ei din prima căsătorie. Din cauza asta, tanti Anuța a avut și o depresie. A stat mai multe luni în spital. Era plină de bube. Alergie pe fond nervos. În zadar au îndopărit-o cu medicamente. Păltinișul a pus-o pe picioare. Din cauza medicamentelor s-a îngroșat. Recomandă la toată lu-

mea să-și petreacă vacanța la Păltiniș. A mai fost ceva care a ajutat-o să se vindece : vroia să trăiască. S-a gîndit la copil. Gîndul la copil i-a dat putere. Conflictul care i-a generat „alergia pe fond nervos” s-a declanșat din pricina ficatului și a pipotei unei găini. Pusi vroia să le mănînce el în timp ce tanti Anuța considera că ele se cuvin de drept copilului aflat la vremea aceea în creștere.

Anii au trecut, copilul și-a încheiat procesul de creștere și în final s-a căsătorit — Pusi cîrtește că n-a făcut o partidă prea grozavă (mereu îl nemulțumește ceva la copilul ăsta). Tanti Anuța o vizitează cam de două trei ori pe an pe mama lui Mitrofan. Pusi a fost pus de medici la regim. E foarte grās. Tanti Anuța ride într-una. Își povestește necazurile rîzînd și rîzînd face aluzii la relațiile intime dintre soți.

De cînd a murit domnul Ionescu, vine mai rar în vizită și numai atunci cînd se invită singură. Tatăl lui Mitrofan o privea cu mai multă simpatie decît soția lui.

Printre cărțile cîștigate la ades-citatul concurs de literatură se află și un volum din „Opere complete — Pușkin”.

Cînd era bine-dispusă, mama citea copiilor, Mitrofan și Andrei, îndulcitorul poem „Rusalea”.

Lui Andrei i se umpleau ochi de lacrimi. Lacrimile lui se revărsau direct în inima mamei care, pe măsură ce trecea timpul, era din ce în ce mai convinsă că acesta va fi moștenitorul talentelor ei literare.

Mitrofan, însă, nu avea o inimă la fel de simțitoare. La aceleași versuri la care lui Andrei i se umpleau ochii de lacrimi, Mitrofan se încrunta și se uita pe sub sprincene.

Mama le supraveghea reacțiile cu coada ochiului, în timpul lecturii. Nu avea dreptul să se înșele. Copiii trebuiau apreciați și conduși conform înclinațiilor și dotărilor fiecăruia. Nu trebuia să ofere nici unuia mai mult decît merită.

Și acum îi mai reproșează lui Mitrofan lipsa lui de sensibilitate.

— Andrei e mai generos decît tine, zice Mama, înfrîgînd un cuțit în inima fiului ei cel mic. Ai uitat că ți-a dat puloverul lui de lînă ?

Mitrofan își aminteste că și el i-a dat nenumerate lucruri lui Andrei, dar că nimeni nu vrea să recunoască.

Periodic, Mama are grijă să zgîndărească această rivalitate pe care Mitrofan refuză, oricît de greu i-ar fi, să o ia în considerare.

Cînd s-a căsătorit Andrei, fericită. Mama a scris o poezie pe care a dedicat-o tinerilor.

Privind versurile, Andrei a început să plîngă. A luat-o pe Mama în brațe și a sărutat-o pe amîndoi obrazii. Era sincer emoționat. Florile, prietenii, tenul trandafiriu al Elvirei, mîinile ei grațioase ca niște gîturi de lebădă, totul îl umplea de o fericire fără margini. Emoția s-a transmis și Mamei care și-a sters o lacrimă în colțul ochiului drept. Elvira a zîmbit stînjinită și a mulțumit și ea Mamei, cu vocea voalată de emoție. Toată lumea avea lacrimi în ochi. Numai Mitrofan stătea stingher și zîmbea ciudat. Mamei nu i-a plăcut zîmbetul lui. Copilul ăsta parcă nici nu l-ar fi născut ea : nu-i seamănă de loc, nimic nu-l mișcă.

Căsnicia lui Andrei a fost scurtă, furtunoasă, presărată pe ici, pe colo cu catrenele Mamei care marcau evenimintele : ziua de naștere a lui Andrei, ziua de naștere a Elvirei, nașterea copilului lor, Constantin-Bogdan.

Mama a fost la fel de fericită cînd s-a însurat Andrei ca și atunci cînd acesta a divorțat.

La divorț a scris o poezie pe care i-a dedicat-o Elvirei.

Poezia i-a fost înmînată Elvirei pe holul tribunalului în timp ce așteptau cu toții să le fie strigat „Dosarul”. Cîtînd-o, Elvira s-a enervat, a mototolit hîrtia și a băgat-o în buzunar.

Mama a privit-o atent și i-a spus : — Degeaba rupi hîrtia, acolo este Adevărul !

Adevărul, Elvira știe foarte bine unde este adevărul !

Lui Mitrofan îi vine în minte, așa, pe neașteptate, mașina de tăiat și jumulit găini. Penele zboară cu viteză, se învîlmănesc, saltă puțin, plîne de sînge ca o prevestire rea. Gîtul păsării se lungeste, se lungeste, pînă se rupe. Parcă ar fi mina Elvirei cînd o întinde la pupat. Ochii păsării privesc disperati. Parcă ar fi ochii Elvirei. Gol, rumenit, răstignit în cratiță, trupul păsării aminteste și el de trupul Elvirei.

Mecanismul de decapitare a fost proiectat de Andrei. E invenția lui.

MITROFAN a avut o copilărie nefericită. Mama lui venea mereu tirziu acasă. Era o femeie nervoasă : vorbea repezit și o irita te miri ce. Discuta numai despre lucruri care o interesau pe ea : literatura, pictura și uneori muzica. Subiectele le alegea ea și nimeni din casă nu avea voie să o contrazică.

Tatăl o asculta cu ochii mari. Uita să mai curețe zarzavatul : rămînea cu privirea pironită în gol și cu mîinile grăsuțe și albe agățate de marginea ligheanului care îi stătea veșnic pe genunchi. Andrei și el o ascultau cu ochii umezi de emoție.

Mama era profesoară de literatură. Cîte ceva despre pictură învățase de la profesorul de desen, domnul Teofil Popovschi.

Teofil Popovschi avea ochii albaștri și tenul veșnic iritat. Era subțire ca o lamă de cuțit și nu prea înalt. Venea adesea în casă. Aprecia mult desenele lui Andrei. Pe Mitrofan îl săgeta doar din cînd în cînd cu privirea ochilor lui reci, ca de gheață. Teofil picta și el. Mama povestea că are casa plină de „uleiuri” care reprezentau toate oale de pămînt pline cu flori de cîmp.

— Cîta expresivitate în culori și ce tușă gîngășă are, se minuna Mama.

A achiziționat și ea cîteva, domnul Popovschi nu le vindea scump, și le-a atîrnat în sufragerie, deasupra bufetului împodobit cu ornamente din ipsos bălîuit.

Uneori, Tata se oprea înaintea tablourilor, se uita o secundă la ele și ofta. Nu-i plăceau tablourile, așa cum nu-i plăcea nici aerul obraznic al lui Teofil Popovschi.

Cînd venea la ei în casă, Teofil Popovschi se instala în sufragerie pe canapea. Așeza un picior peste celălalt și începea să discute cu Mama despre pictură. Tata se simțea oarecum exclus din conversație, dar refuza să pără-

sească terenul de luptă. Răsuflea ușurat cînd musafirul se ridica țeapăn, dădea bună-seara cu toată politetea de care era în stare și pleca. Domnul Popovschi era un tip bine-crescut : știa exact cît de des poate să vină, cît de mult poate să stea, cît de tare poate să întindă coarda fără să calce marginile bunecuvîințe.

Mitrofan a crescut în umbra fratelui lui mai mare. Nu știa exact ce sentimente are față de acesta. Nu suporta ca Andrei să fie nici lăudat dar nici defăimat în prezența lui. În general, preferă, atunci cînd nu e obligat să-l vadă, să nu-i audă numele.

Elvira s-a măritat cu el la puțină vreme după ce s-a despărțit de Andrei.

Mitrofan i-a înfiat și copilul. Copilul are ochii căprui-verzi ca ai lui. Seamănă mai mult cu Mitrofan decît cu Andrei.

Elvira a intrat în bucătărie. Își lungeste gîtul subțire pe sub nasul lui Mitrofan și privește atent puiul.

— Îl înțeapă cu furculița.

— Cred că trebuie să mai stea la cup-

tor, zice ea.

— E bun și așa, zice Mitrofan urmărind sucul gras care țîșnește pe lîngă dinții furculiței.

Gîtul Elvirei miroase a pui pîrlit.

— O iei tu pe Elvira, rinjește Andrei proțăpînd în tocul ușii. Nu și-a scos paltonul de pe el. Stă așa, gata să țîșnească pe ușă în cazul în care discuția ar lua o întorsătură neplăcută pentru el.

Lui Mitrofan îi vine să-l pocnească. Se abține.

În realitate, Andrei e iritat. Căsătoria asta o să-l împiedice să se descoto-rosească de tot de Elvira. Într-un anume fel, ea va continua să dețină drepturi asupra lui.

— Întotdeauna ai purtat hainele care îmi rămîneau mie mici, zice Andrei.

Mitrofan nu răspunde.

Andrei se învîrte de colo-colo căutînd un cuvînt care să-l rănească.

— N-ai să faci bani lîngă ea, zice el. Cînd găina riclie poate să care bărbatul oricît.

— Nu de-asta ai lăsat-o, zice Mitrofan și răspunsul lui rămîne suspendat în aer.

Andrei își strînge haina pe el și iese. E prima dată cînd fratele lui mai mic îl contrazice.

Orice lucru trebuie să aibă un început, gîndește el în spatele ușii închise violent.

Mirosul de pui pîrlit pe care îl exhală gîtul Elvirei îl umple pe Mitrofan de tandrețe.

O mingie pe ceafă.

Elvira a scos furculița din carnea puiului. Gesturile astea, excesiv de tan-

BRUCE McLEAN : Omul cu pipă (1984)

dre ale lui Mitrofan, o paralizază. În-
cet, încet își reia mișcarea, înfige fur-
culița în pui și îl întoarce pe partea
cealaltă.

Locul în care s-au aflat plămîinii, fi-
catul și inima păsării se află acum la
vedere.

Dacă toate acestea ar mai fi înăun-
tru, ar fi nevoie încă de stomac, de
sînge și de capul păsării pentru ca ea
să se ridice, să cînte și să țopăie în
cratiță.

„Cîtă suferință“, gîndește Mitrofan.
„Și cu ce drept?“

Elvira deschide cuptorul și dă să
pună pasărea înapoi.

— E destul de rumenită, o oprește
Mitrofan.

Elvira se uită nedumerită la el.
Renunță. Lasă cratița pe aragaz.

— Am citit undeva, zice el blind, că
dacă iei două ouă și pe unul îl fierbi
în timp ce pe celălalt îl ții doar în a-
propierea lui, oul pus la fierț emite
niște sunete pe care urechea omenească
nu le percepe și care îl fac pe celălalt
să leșine de spaimă.

Elvira zîmbește. Știe că Mitrofan e
un tip ciudat. La prima lor întîlnire,
Mitrofan i-a vorbit de dragostea lui
pentru un cartof, despre rotunjimi
afîșătoare ale cartofului și despre col-
țul lui indecent, de faptul că atunci
cînd era copil era convins că oamenii
se înmulțesc prin tuberculi.

Atunci a rîs, dar mai tîrziu a remar-
cat faptul că Mitrofan nu mîncea piu-
reul dacă o surprindea curățînd carto-
fii și că nu mîncea niciodată cartofii din
supă dacă erau întregi. Îi scotea din
farfurie și mormăia ceva în legătură cu
propria lui fătărnicie. Se scuza nu în
fața ei, ci în fața cartofilor.

Elvira este ceea ce se cheamă „o fată
bună“. Faptul că Mitrofan a acceptat
să se căsătorească cu ea i se pare un
miracol. Un miracol i se pare și feric-
irea ei de acum în comparație cu
nefericirea trăită alături de Andrei.

Copilul îi spune „tată“ lui Mitrofan.
El i se nara drept tată.

Mama Elvirei îi vizitează rar. E mi-
că, durdulie, plină de viață. Călătorește
adesea însoțită de prietena ei, Vio-
rica. Voiajele au loc între București și
Craiova. Uneori și în Oradea. Poru-
rești și Constanța și așa mai departe.
Are un frate în America. Visul ei e să
călătorească pînă acolo.

Viorica e o femeie planturoasă care
trăiește într-un ritm încetinit. Timpul
ei este comparabil cu cel al broaștelor
țestoase. Așa a reușit ea să-și conser-
ve frumusețea pînă la venerabilă vîr-
stă de șaiszeci și șapte de ani. E puțin
surdă, dar nu recunoaște. Are o prie-
tenă în Germania care în fiecare an îi
trimite cîteva haine și pantofi. Așa reu-

STEVEN CAMPBELL : Frontispiciu (1986)

șeste ea să fie mai elegantă decît ma-
ma Elvirei. Uneori povestește despre
soțul ei Gabi, mort în urmă cu zece
ani. „Cît a trăit Gabi, zice ea, ne-am
înțeles foarte bine, dar de la un timp
am început să ne facem concediile se-
parat. El nu vroia să mă jignească“.

Elvira curăță energic zarzavatul. Mîi-
nile mici și îndemnatice au dat gata
morcovii, sfecla, ceapa și cartofii.

Mitrofan îi iubește mîinile. Nu se
poate uita la ele cînd sînt în mișcare.
Închide ochii.

— **S** TII, zice el, fixîndu-și
privirea asupra unui
cartof încolțit, în Africa
există un trib în care,
conform tradiției, ca să te poți căsăto-
ri trebuie să dobori un copac fără să-l
doară. Junele care vrea să treacă în
rîndul bărbaților se duce în pădure, a-
lege copacul și a doua zi, în prezența
tribului, scoate niște sunete înspăimîn-
tătoare care provoacă „leșinul“ copă-
cului. După aia îl taie.

Elvira se gîndește la mama ei. N-au
mai vorbit de mult la telefon. Poate
că ar fi mai bine să o sune. S-au în-
vățat să stea separat. Toată viața ma-
ma ei și-a dorit să fie liberă. Acum
e singură, deci liberă. Călătoriile ei
sînt într-un fel o manifestare a ace-
stei dorințe de libertate care o face să
alerge de colo-colo fără să se lege de
nici un loc, de nici o ființă. Este ex-
trem de sociabilă.

„Ce energie îți trebuie ca să călă-
torești toată ziua!“ gîndește Elvira. Ea
pică moartă cînd vine de la serviciu.
Cînd are delegații, așa de greu se suie
în tren... E drept că, odată plecată, are
senzația că a lăsat în urmă toate gri-
ji... dar cîtă osteneală pînă atunci...

Mitrofan se uită la ea, se uită la sfe-
clă, mîngîie cu un gest inconștient car-
toful încolțit. Se gîndește că pe Elvira
o obosește gătitul. Cînd stă așa, în pi-
cioare, și mîinile gingașe curăță de zor
zarzavatul, cearcănele i se întind pe
față încet încet, i se învînețesc, o urî-
țesc. Ca și cum răul făcut zarzavatu-
lui s-ar răsfîrînge asupra ei.

— Poate că femeile ar trebui să cin-
te sau să țipe cînd curăță legumele,
zice el.

Elvira îl privește. Ochii, nasul, gura,
silueta grăsuță cu umeri aduși; sea-
mănă întrutotul cu Andrei... Și totuși
nu e Andrei.

— De ce? se miră ea.
— Ca să faci morcovii și țelina să
leșine înainte să le cureți.

Elvira se uită insistenț la el, iar el
își pleacă vinovat privirea.

Andrei n-a mai trecut pe la ei de
cînd Mitrofan i-a înfiat copilul. Nu
vrea să se așeze între micuț și noul lui
tată. A renunțat. De bună-voie a ac-

JOHN BELLANY : Jeune fille (1986)

PETER HOWSON : Ned (1987)

ceptat toate consecințele care decurg
din acest gest, din situația astfel im-
pusă. Nu poți să fii și tată și unchi
propriului tău copil.

De fapt nu suportă fericirea Elvirei.
Pe Mitrofan îl mai vede din cînd în
cînd la serviciu. Probabil că îi zvîrle
tot felul de măgării în legătură cu ea.
Citeodată își imaginează că Andrei îi
povestește lui Mitrofan lucruri intime
petrecute între ei pe vremea cînd erau
căsătoriți. Atunci își dorește să nu fi
avut niciodată trup, ci numai suflet, un
suflet aidoma cu al lui Mitrofan.

Mîinile Elvirei sînt pentru Mitrofan
ca gîturle păsărilor tăiate. Mîinile ei au
însfăcat acum cartoful încolțit și au în-
ceput să-l curețe.

— Elvira, murmură Mitrofan cu ochii
la cartoful care devenea repede din
roșcat și rotund, alb și colțuros... noi nu
putem trăi fără să facem rău. (Ochii
lui s-au proptit în gol.) Cartoful încol-
țit e toxic: îi lei viața înainte să se în-
mulțească, te otrăvește.

Elvira pune jos cartoful curățat
proaspăt și suride.

— Cum erau versurile acelea ale ma-
mei, zice el „Tristețea visului răscolitor /
Va sta în ploaia sufletelor moarte?“ Nu
scap de ele, mi se învîrt tot
timpul în urechi...

Elvira a zvîrlit zarzavatul în ciorbă
și acum toacă o ceapă pentru tocană.
Cuțitul greu ca o gilotină, fișie despi-
cînd jumătățile de ceapă mai întîi în
lungul meridianelor și apoi perpendicu-
lar pe proiecțiile acestor meridiane.

— Ceapa, zice Mitrofan, seamănă cu
globul pămîntesc. Substanțele din ea
sînt oamenii care o populează. Dacă
așezi la un loc zarzavaturile tocate e
mai bine. Martirii comunică între ei.
Se susțin moral unii pe alții...

Elvira stă cu lingura de lemn în mînă
și se uită la soțul ei. Mitrofan spune a-
deseori lucruri ciudate, dar de data
asta a depășit orice măsură.

— Prefer să nu văd cînd se toacă
zarzavatul. Știu că mă mint pe mine
însumi dar îmi e mai ușor așa. Am au-
zit de cineva care nu mîncea fructe al-
toite pentru că altoirea unui pom, zi-
cea el, seamănă cu dresura unui ani-
mal cu biciul. Pomul suferă. Cu cît dis-
trugi o viață mai tînără cu atît rezul-
tatul e mai grav: un cartof tînăr e mai
toxic ca unul bătrîn... Nici germinația
nu trebuie întreruptă...

— Dar nu ești tu acela care omoară

zarzavaturile, suride Elvira, vinovata
sînt eu.

Mitrofan izbucnește pe neașteptate:
— Cum nu sînt eu acela? Dar eu le
mîncînc, le simt cum se zbat în sucu-
rile mele gastrice, le văd cedînd înfrin-
te, fără nici o speranță. Nu mai pot trăi
așa, nu mai pot, înțelegi?!

Elvira îl privește alarmată.
— Mitri, eu strivesc zarzavatul, tu nu
ești vinovat!

Cuvintele ei blinde parcă au pus paie
pe foc.

— Eu însă le mîncînc, le mîncînc, în-
țelegi, te las să o faci pentru că vreau
ca tu să trăiești, dar și eu le mîncînc!
Zarzavatul ăsta care îmi alunecă pe
gît, țipă, se zbate, e nefericit!

Elvira a pus lingura de lemn pe bu-
fet și plînge. Fericirea ei lingă Mitro-
fan a fost de scurtă durată. Vede abu-
rul nebuniei urcînd în mîntea lui. Ea
ce-o să se facă? Și cum să le explice
celorlalți...?!

Mîinile grațioase, subțiri, se ridică
spre ochi. Lacrimi fierbinți îi curg pe
obraz.

Mitrofan sare în sus și țipă într-una:

— Am să mîncînc pămînt! Dar și pă-
mîntul are elementele lui, are dreptul
la viață, am să beau numai apă... apă...
apă...

EPILOG

TREI luni mai tîrziu, Mitrofan Io-
nescu murea de inaniție internat în-
tr-un spital. În urma lui, rămîneau o
femeie singură și un băiat de trei ani.

Pe piatra lui funerară, Mama a gra-
vat cîteva versuri, după ce mai întîi i-a
cerut părerea lui Teofil Popovschi, prie-
tenul ei de o viață:

**În inima de mamă doar mai curg
Acele păsări din amurg
Cu sufletu-mi nu reușesc să te îmbiu
Chiar dacă tu ai fost iubitu-mi fiu.**

Andrei, fratele lui Mitrofan, neștiind
dacă să se căsătorească din nou cu El-
vira sau să facă avere în altă parte și
să-i trimită ajutor de acolo, a emigrat
în Australia.

Între două călătorii, mama Elvirei
trece ca să afle ce mai face fiica ei și
cum se descurcă. S-a certat cu prietena
ei, Viorica. Nu a reușit nici pînă în
ziua de azi să vadă America.

In sfârșit, un debut dramaturgic!

REGINA IOCASTA
de Constantin Zărnescu
la Teatrul Național
din Tirgu Mureș

POVESTEA Iocastei, mama care a făcut copii cu propriul ei fiu fără să știe că săvârșește incestul, vine de demult, din legende pierdute, pe care Homer le-a înveșnicit în *Odissea* — unde femeia e numită Eri-casta. Eschil, Sofocle și Euripide au ales-o ca personaj dramatic — ea și mai târziu, Corneille, Racine, Voltaire, Alfieri, până la Gide și Cocteau —, însă în umbra eroului Oedip. Dramaturgul român Constantin Zărnescu e, mai puțin, cel dintâi care schimbă raportul, aducând-o în lumină crudă pe Femeie. Pentru el, sintem, istoricește, la cumpăna dintre matriarhat și patriarhat: Gaiul își ucide tatăl, dar nu se poate uni cu mama, și pedesește ambele crime în clipă atât de terifiantă încât prelungește mafiaticismul până la ultima spărtă a neamului Labdacid. În intrigă atât de îndemnată condusă și în procesul tensional al admirabilei piese autorul a fost tulburat de tragedia femeii, a cărei soartă e prin excelență dramatică. Căci situația cu adevărat tragică e fără ieseire: Oedip își va scoate ochii și va deveni un călător lamentuos. Iocasta însă se va sinucide, asediată de groază, rușine și disperare. Elementul feticid pare a avea aici un rol secundar. Funcția conflictuală motrice o are adevărul. Revelându-se datorită disoluției certitudinilor printr-un sir de interogații insistențioase, el produce catastrofa. Scriitorul de azi vrea să afle ce a gândit și a trăit Iocasta. Intuise acest adevăr? Il cunoștea? A încercat să onorească, prin strategii și chiar eufemisme negări, cel puțin turturele rătăcitoare, acestor celerități către el? Ce o determina: iubirea pentru fiul regăsit — pe care îl vindea pierzania — teama de grozăvia ce se desvă-

luia, dorința de a păstra starea existență cu orice preț? Culpă e a lui Oedip, nu a reginei: ea s-a supus cerinței poporului de a se recăsători, văduvă fiind, cu cel ce a salvat Teba de Sfînx și a fost investit ca rege. A condus-o la altar fratele ei Creon. A dăruit sotului legiuit patru copii, i-a stat alături cu demnitate. Totuși, ea e cea care suportă provocările, cea asociată de urmările faptelor, zeitele pedepsimare asupra ei se abat cu furie, ea plătește cu viața. Destinul Iocastei e tot atât de mareț ca al lui Oedip, notează, cu îndreptățire, primul cititor al piesei, cel ce a recomandat-o ca pe o lucrare de însemnată, scriitorul Dumitru Radu Popescu.

Unii comentatori au considerat atitudinea Iocastei — în tragedia antică Oedip rege (a lui Sofocle dar și a lui Seneca) — sau în piesa lui Corneille, ca derutantă prin ambiguitate. Vom conveni însă că această ambiguitate provine din tentativa înșelătoare unei nenorociri care nu va fi nici pe tot: argumentele și merg până la incredulitatea față de oracolul de a nu procedea dezastrul și îndeosebi față de presupusele hotărâri ale zeilor — marea invocată de ceilalți. Citi oameni nu s-au unit cu mamele lor în via? — mai rău ca în disperatei raționări, oferind, peste aceea, o altă de terifiță necelă de cercetare doctorului Freud. Realul însă e încă înșelător. E cert, dincolo de ambivalențele personajului, că ea e cea dintâi care atinge în posesia adevărului, regând, desigur, el și desigur consecințele sale cotropitoare de jale, așa cum n-a vorbit în nici una din piesele anterioare în care a figurat și unde slăbă și oarecând era tăcerea.

Esteticianul Herbert Read face o interesantă evoluție între termeni: origine și originalitate. Reflecție cu adâncime și, mi-aș permite să spun, fier artistic asupra situației la care e punct focal un mit literar străvechi (ideoprotic, un arhetip al unei civilizații) poetul dramatic Constantin Zărnescu n-a schimbat numai unghiul de conștientizare (desi și această schimbare s-a dovedit fecundă dramatic și reverberând multiple corolații), ci a produs o lucrare cu totul originală, demnă condiția eternă a Femeii, cu funcție estetică în umanitate, purtând însă în ea o învențită tragică. Lucrarea are un puternic flux al resurgențelor dramatice, cu rafinate crescende-uri, armonizări ale disrepantelor și o perforație

Vlad Rădescu
(Oedip), Anca Neculce
(Iocasta)

continuă a fragilei stabilități din cetatea Tebei. E alică în formă — cum ar fi zis Eugen Lovinescu (care atribuia această calitate simetriilor elegante, rotundității subiectului, vorbirii alese, netezimii discursului literar) — și pasionantă ca investigație lirică și epică într-o materie sufletească foarte densă.

E învederat că sint preluate unele motive sartriene — derelictiunea (Oedip se mărturisește suferind fiindcă a fost frustrat de dragostea maternă și a vietuit într-o îndelungată însingurare), omul ca facticitate — precum și motive freudice, potentate aici nu atât de complexul oedipian, ci de unul înedit, complexul Iocasta. Poate că și prin aceste interfe-rente dramaticitatea piesei se înscrie într-o arle caracteristică de modernitate.

Eseistul cultivat, romancierul, gazetarul Constantin Zărnescu (născut în 1949, în Vilcea, studii universitare la Cluj, debut literar în 1971, ca prozator, acum redactor la „Tribuna”) și-a văzut piesa publicată și călduros prezentată în revista *iesenă* „Arlecchin”, în 1981, de către Val Condurache. În 1989 i-am republicat-o în almanahul „Thalia” al „României literare”. A așteptat un deceniu ca s-o vadă lucrată. Și iată că i-a montat-o, cu distincție, la Teatrul Național din Tirgu Mureș, regizorul Dan Alecsandrescu, în scenografia Emiliei Jivanov.

S-a creat un spectacol transparent; spectatorul aude clar piesa, își poate face o idee proprie despre ea — și aceasta e, totdeauna, o șansă a debutanților. Lectura artiștilor transmite integral textul, cu accentele potrivite și în ritmurile ei. Dar, firește, nu e doar o citire, ci o compunere scenică ale cărei merite o asează printre spectacolele bune ale secolului. Are, cum se cuvenea, solemnitate tragică. Impune culminațiile coliziunilor, studiate de toată distribuția, cu atenție. Protagonistii dobîndesc prestanță prin felul cum acționează, nu prin posturi convenționale. Atmosfera e elegiacă, dururile sint exprimate în termeni teatrali, nu prin excese, tragedia se consumă prin combustile lăuntrice ale eroilor. Sonoritățile, mișcările, aerul montării sugerează o gavotă. Sigur, muzica excelentă, într-o mare varietate de cadențe, în evoluții melodice penetrante (compozitor Fătyol Tiboi) e aplicată stărilor și se implică în acțiune, uneori, în orchestrații ce sugerează ziua de azi. Dar cum și Leoncavallo și Enescu și Stravinski au fost inspirați de mitul oedipian, as zice că aici s-a găsit o muzică de factură insolită, ce ține cumpăna între romantism, impresionism și modernism, în culori tonale pastelate — desigur, la scara unei compoziții pentru scenă. Decorul oferă nimerit priveliștea cetății lovite de ciurnă, apăsate de teribilul fatum. Sint pinze pictate în sfumato; e, însă, poate, prea multă materie textilă. Usa din fund (în mijloc) e bine plasată, interesantă luminată. Dar pentru obiectele din decor, remarcabila pictoriță nu a găsit modalități expresive. Iluminarea, carentă, dă o senzație prea posomorită, de la început. Veșmintele de turnură clasică merg, cu justificare, pe linia întregii înscenări.

O întrebare pe care o ridică reprezentarea: n-ar fi fost necesară, totuși, o mai dinamică și mai nuanțată gradare a conflictualităților? Se înfruntă, aici, cu violentă, pasiuni, atitudini inflexibile, au loc încordări maxime, e o involburare a sufletelor, un chin perpetuu al tuturor. Dar pe scenă, tumultul e intrucivă vădit. Ni-l evocă interpretarea lui Vlad Rădescu în Oedip. Efilat și mlădios, el îl aduce în scenă pe rege — cu noblețe și energie — ca și pe eroul frământat, pe sotul contrariat și pe omul coplesit de suferință. O face în alternanțe chibzuite, credibil în toate ipostazele. Ne descrie un om drept, surpat de o nedreptate de neînțeles. Demersul său artistic e relevant. Îi stă alături eroina principală, Iocasta, în care Anca Neculce și-a investit grația, puterea de a portretiza, capacitatea de a da intensitate trăirilor și de a exprima cu austeritate clocotul lăuntric. Sfîrșitul ei atât de trist e lucrat ca o miniatură, într-o metaforizare valoroasă. Glisările prin scenă, intrările abrupte, icsirile minioase sint pe deplin adecvate rolului. Tonurile prea scăzute, care fac indistinctă, de la un moment dat, rostirea precum și devitalizarea personajului nu convin însă interpretării: cu un termen actual curent, as zice chiar că o destabilizează. Ar fi necesară o revenire.

Tiresias (Ion Săsăran) poartă în el toată duritatea celui ce vede groaznicul adevăr (curios, în piesa aceasta vor fi doi orbi, care văd mai mult și mai adine decit ceilalți) și-l clamează. Pătrunzătoare prezentă, ca și a lui Creon (Dan Glau) — ferm, sobru), și ca și a episodului Vestitor (Aurel Ștefănescu) el aducind, cu gravitatea necesară, știrile ce tulbură. Doica (Iolanda Dain) preia, într-un fel, ceva din rolul Corului, îndeplinindu-și funcția cu frumusețe. Se mai adaugă contribuțiile de bună măsură ale lui Constantin Săsăreanu (Sfîșitorul) și Nicolae Cristache (Paznicul regal).

Fantul că, alături de regizor, directorul Teatrului Național din Tirgu Mureș, Iuliu Moldovan, a prilejuit acest admirabil debut unui dramaturg român, într-un moment cînd literatura originală întâlnește încă bizare obstacole pe drumul firesc către scena ei, e sîră cîntecă instituției și a celui ce o conduce.

NĂSCUT la Timișoara în 1944. Absolva în 1967 actoria la I.A.T.C. (secția germană) la clasa maestrului Ion Olteanu, jucînd, la examenul „de producție” Mantaua de Gogol. Pînă în 1975, cînd pleacă definitiv din România, stabilindu-se în Germania, lucrează cu Liviu Ciulei (Leonce și Lena la Teatrul Bulandra), cu David Esrig — al cărui asistent la clasa de regie de la I.A.T.C. a și fost o perioadă (Trei gemeni venețieni — la Teatrul Național, sala Comedia — spectacol care s-a jucat și la noul sediu — cel de azi — al Naționalului, cu Lucian Pintilie (Revizorul — rolul Luka Lukici — la Bulandra). Joacă în filmele Reconstituirea (al celui-lăși Lucian Pintilie), Prea mic pentru un război atât de mare (Radu Gabrea), Căldura (Șerban Creangă). Realizează la Timișoara Phedros a lui Platon și Casa Bernardi Alba de Lorca; scrie spectacolul Panopticum și creează partea de pantomimă a primelor Nocturne de la „Tăndărică”. E autorul a trei filme scurte pentru Televiziune (după Paraclicerul de Marin Sorescu, după Gitanjali de Tagore și Zidurile orașului Anagor de Dino Buzzati).

Se stabilește, din 1975, la Frankfurt; joacă pe scene din Germania, Elveția și Franța; predă cursuri la „Schauspielschule” din cadrul Institutului Goethe din Frankfurt, la Düsseldorf și la Harvard, în Statele Unite. Regizează numeroase spectacole de teatru și operă, din care cităm: Lysistrata și Păsările de Aristofan, Comedia erorilor și Macbeth de Shakespeare, Turandot și Dragostea celor trei portocale de Carlo Gozzi, Maria Magdalena de F. Hebbel, Mein Kampf de Georg Tabort, Emigranții de Mrozek, Umbra de E. Schwarz, Mockinpott de Peter Weiss, Amphitruon de Peter Hacks. La operă semnează regia Boemei de Puccini, a operei Il Campiello de Wolf-Ferrari, a lui Don Giovanni de Mozart (avînd în pregătire Plautul format).

La invitația lui Andrei Șerban (cu care are numeroase colaborări pe diferite scene ale lumii) NIKY WOLCZ semnează adaptarea, regia și scenografia spectacolului PĂSĂRILE de Aristofan la Teatrul Național din București; costumele aparțin URSULEI WOLCZ.

Cu Niky Wolcz în împărăția PĂSĂRILOR

— De ce Păsările lui Aristofan reprezintă una din opțiunile repertoriale constante ale lui Niky Wolcz?

— Pentru că tradiția teatrului grotesc mi se pare a fi cea mai constantă în timp. Are puncte de identificare mai neperisabile în timp, cel puțin ca formă. Există între marile cicluri temporale o corespondență fantastică de „familii”. Pe de o parte îl avem pe Maccus, Bucco, Dozenius —, apoi pe Arlecchino, Zanni, Pulcinella, Pantalone, Giangurgolo, Dottore și apoi sîrm la Argante, care e de fapt un Pantalone, sau Don Cristobal din Spania, care e la fel cu Pulcinella, acesta e la fel cu Dozenius care e un Hans Wurst și un Jack Pudding și Jack Pudding nu e altul decit Chaplin!

Așa e și în Păsările — avem un cuplu de doi, veșnic (Pisthetairios și Evelpide), care, desigur, e în mișcare și se schimbă, dar are totodată un „simbure” atât de fix...

— ... un arhetip al cuplului comic...

— ...care te face să vezi tot timpul să lucrezi cu el. Mi se pare că în teatrul grotesc și în burlesc se caută mereu și se recristalizează perpetuu întreaga ordine cosmică, tocmai pentru că trece prin atîtea elemente teatrale, prin „mască”. Este tipul de teatru pe care Brook îl numește „brut” (rough), frust, e un teatru care te împotrănește, în care se „spală” obstacolele intelectuale și prejudecățile.

— Putem vorbi de o „re-teatralizare” la nivelul esteticii actorului?

— Desigur. În sensul în care Grovovski spunea că „important nu este a căuta ceva nou, ci de a redescoperi ceva uitat”. Acest lucru referindu-se și la mijloace.

— În cazul înființării unui Laborator de Cercetări Teatrale pe lângă Teatrul Național, Andrei Șerban dorește să te invite pentru a lucra cu actorii români pe tema Comediei dell'arte. Care ar fi locul pe care îl ocupă acest „alfabet” al corporalității în instruirea actorului?

— Comedia dell'arte e singura formă de teatru care are corespondență cu teatrul oriental prin caracterul ei de tipizare, relevînd care e diferența dintre individ și tip. Ea poate da un răspuns alternativ: să joc mai mult direct din mine, să joc individul (avem ca etalon teatrul chehovian), sau să joc tipul? De exemplu, dacă în rolul Soldatului Fanfa-

ron l-aș distribui pe Saddam Hussein — ar fi just, dar asta ar însemna un element de individualizare. Iar dacă procedez ca-n spectacolul lui Purcărete cu Ubu Rex unde personajul nu era identificabil, fiecare se poate gândi la „dictatorul lui personal”. Dar elementul comun, de „transparentă”, trebuie să existe și aici: Ubu trebuie să-l conțină și pe Stalin și pe Saddam Hussein deopotrivă! În Commedia dell'arte „familiile de tipuri” sint ușor identificabile, ele reprezentînd un fel de etalon, un „instrument de măsură”. Cu toate acestea, interpretarea este și nu este legată de o anumită tehnică: am văzut și am lucrat cu cei mai diferiți „arlecchini” — printre alții cu foarte celebrii italieni Alessandro Marchetti care era fantastic pentru modul personal în care realiza elementele „impulse”, ca de exemplu împărțirea corpului sau jocul cu masca, sau relația dintre miini și felul de a privi... E mai puțin important să înveți exact acest „Bewegungsauffauf” — acest „îndreptar de mișcări” —: el reprezintă doar calea de pătrundere spre spiritul măștii, cu semantica ei diferită de la tip la tip, ba chiar în interiorul aceluiași tip.

A juca în Commedia dell'arte ține de anumite aptitudini, nu neapărat de faptul de a o fi studiat. Sint actori care se înscriu de la sine într-o anumite familie și iau doar „semnele” de undeva, își compun „fața”. Nu e o preluare directă, ci una indirectă, mult mai profundă în esență fiindcă aparține de un fond de cultură europeană. De exemplu un Claudiu Bleonț sau Dan Puric sint actori deja perfecți pentru Commedia dell'arte, așa cum, cu ani în urmă, știu că Alexandru Georgescu era un fantastic Pantalone și Gheorghe Dincă un extraordinar Arlecchino — și asta, fără să studieze ceva în mod special.

Sigur că această comedie dell'arte nu se poate compara, ca rigoare, cu teatrul Bunraku sau cu jocul de măști — unde avem de a face cu un limbaj semantic închis pe care inițiatii îl cunosc însă perfect. În spațiul Comediei dell'arte totul este improvizație.

Prezentarea și consemnarea interviului
Adriana Popescu

Crimă prin iluzie

ÎN ULTIMUL timp, premierele românești de film s-au rărit până aproape de dispariție. E adevărat, din stocul de filme ante-„belice” au mai ieșit, timid, vreo două-trei titluri noi — ca să se îndrepte, rapid, spre generoasa uitare. Stocul e pe terminate. Ce-a fost a fost, să vedem ce va mai fi. Deocamdată, n-am avut plăcerea să vedem pe piață nici măcar un singur lungmetraj de ficțiune realizat în perioada '90—'91. E, oricum, o performanță.

Sigur că un film românesc „vechi” lansat abia acum, — de pildă recenta premieră **Campioana** (chiar dacă își actualizează imnul și „bagă” Deșteaptă-te române!) — e teribil de handicapat: orizontul de așteptare al spectatorului este, azi, cu totul altul. Dar, probabil, și în '89 am fi spus același lucru despre **Campioana**: nu este o piesă de rezistență în filmografia Elisabetei Bostan. Este o piesă care, în fragilitatea ei, dispune, totuși, de o grație decorativă și de profesionalismul pe care l-a probat întotdeauna reputata noastră regizoare, alături de cîțiva colaboratori constanți (Vasilica Istrate — scenariul, Ion Marinescu — imaginea, Cristina Ionescu — montajul). Este un film „fără probleme”, frumos colorat și ambalat, în care se poate vedea foarte multă gimnastică, evoluții la diverse aparate, ale unor tinere speranțe ale gimnasticii românești, filmate cu sensibilitate și montate cu simț al suspensului. Senzația predominantă, totuși, e aceea de produs prefabricat, destinat exportului: iată condiția menționată de muncă și viață pe care le au gimnastele în România, țara lui Dracula și a Nadiei Comăneci! Dracula, evident, nu apare, în schimb apare un fel de micuță Nadie, o fetiță frumoasă și talentată (în rolul campioanei — Isabela Moldovan: întotdeauna Elisabeta Bostan a știut să-și alegă copiii), o fetiță de viitor, în fruntea unei distribuții în care revedem, după o atît de lungă absență, o serie de actori binecunoscuți

marelui public, mulți dintre ei acceptînd să apară, practic, ca să facă figurație (Mircea Diaconu, Carmen Galin, Diana Lupescu, George Mihăiță, Maria Ploae, Dinu Manolache, Luminița Gheorghiu, Petrică Nicolae, Ileana Popovici, Costel Constantin, Ileana-Stana Ionescu, Dorina Done, Aurel Giurumia...). Cu condiția să nu-i ceri altceva, filmul poate fi privit ca un produs pe alocuri deconectant, pentru care, în mod vizibil, s-a muncit. Din nefericire.

Culmea deconectării o veți găsi, însă, la **Patia: Crimă prin iluzie**. Săli pline și cozi la bilete pînă afară, pe trotuar. Cinematograful american, care ne-a invadat cu totul în ultimul timp, își continuă ofensiva, de astă dată cu un film care „sparge casa”, un polițier al anilor '80 pe care merită să-l vedeți și care se va plasa, probabil, pe locul I în topul încasărilor, învingînd la puncte **Nu vreau porno**. Un polițier bine-făcut, mai zbîntuit și mai amuzant decît altele.

Ideea — generată de intenții bune — de a cupla acest gen de film cu un documentar de artă ca **Ritual pentru seara pămîntului**, de regretatul Mirel Ilieșiu, s-a transformat într-o gafă. Sala reacționează exact invers. Spectatorilor care vin la circ nu le servești, ca aperitiv, un Bach. Între „completare” și filmul de lung metraj trebuie să existe o legătură, dacă nu de fundal emoțional, atunci măcar de adresă. Păcat.

Crimă prin iluzie e un polițier cuector, plin de umor și de ironie (la adresa propriei superficialități), un film conceput ca un joc — dar un joc cu moarte — în care viața „adevărată” imită viața din filmele kitsch de groază și senzație. Personajul principal, un rețor specializat în cele mai fantastice trucaje (interpretat de Bryan Brown, un actor care seamănă cu Kirk Douglas în tinerețe) acceptă să facă o afacere cu Direcția de Protecție a Martorilor din Ministerul Justiției: să pună în scenă o (falsă) asasi-

Imagine din Crimă prin iluzie

nare, în public. Un job cît se poate de onest și de rentabil („30 000 de dolari pentru 60 de secunde de lucru!”). Așa-i vopsit afară gardul, dar înăuntru leopardul se pregătește să-l ronție pe magicianul trucajelor, cu arme și bagaje...

Un polițier în fierbere, în care aventurile cresc, cu fiecare secvență, în proporție geometrică, iar măștile (la propriu și la figurat) se schimbă cu o frenezie furibundă și muribundă. Spectatorul se trezește cu incintăre introdus într-un fel de Disneyland al crimei. Maestrul în trucaje și asistenta lui pun în practică, ingenios, ca să-și salveze pielea, o serie de trucaje de pe platouri, codificate în funcție de titlul filmului („Ți-am cerut **Scăpați din iad**, nu **Singe ucigaș!**” îi spune, în plină luptă, maestrul — asistentei). Casa regizorului e plină de manechine din diverse filme ale lui, cu titluri năstrușnice, de care vizitatorii își amintesc imediat (primul în topul simpatiei se plasează, se pare, **O tai pe mama!**). Cînd un inspector de poliție, un colos

numit Leo, intră în casa artistului și vede sinistru butaforie, zice despre proprietar: „E nebun!”. — „Leo, uiți că ți-am văzut apartamentul?” îi spune cu delicatețe secundul, în hohotele sălii. La un moment dat, cînd prin cadru trec razant niște gălbenușuri de ou, aud un tînar din spatele meu coborînd o clipă cu picioarele pe pămînt și șoptind, foarte serios, către vecin: „Oare cît o fi oul la ei?”...

Filmul pune în pagină o desfășurare masivă de corupție, de la Ministerul Justiției; mai mare decît corupția nu e decît vocația justițiară a unui polițist care, împotriva șefului, împotriva obstrucțiilor, împotriva a tot și toate, continuă să alerge după dreptate, pînă cînd ajunge unde merită: Geneva, soare, libertate, 15 milioane de dolari la purtător! Filmul ne lămurește și ne liniștește în privința milioanele de dolari, dar nu răspunde, în nici un fel, la întrebarea capitală „Oare cît o fi oul la ei?”

MUZICĂ

Cu VIORICA CORTEZ

Amintiri, nedumeriri, proiecte

În urmă cu un an, revista România literară insera, în paginile sale, o emoționantă scrisoare, însoțită de o fotografie cu dedicație, adresată, cu dragoste și căldură, de ma ea noastră mezzosoprană, Viorica Cortez, acestei prestigioase publicații, pe care, la Paris sau la München, o citește cu nerăbdare celui ce, din copilărie, s-a hrănit cu poezie, cu muzică și filosofie, singurele și marile bucurii pe care viața i le-a oferit cu generozitate în casa părinților. Viorica Cortez a dorit, și de aceiași dată, să încredințeze revistei sale preferate cîteva din gândurile sale de atunci și de acum.

— În casa familiei dvs., din Iași, veneau, la răspîntia dintre veacuri, numeroși compozitori ai vremii — Musicescu, Mezzetti, Caudella, Burada, Enescu...

— Cred că au fost apropiați bunicului meu, Constantin Cortez, care avea o voce de bas cantabil despre care, în cartea *Figuri ieșene*, se spune că era atît de puternică, încît, dacă intona o notă, toate luminările se stingeau, iar cristalele candelabrelor se mișcau datorită colosalei vibrații. Tatăl meu a locuit pe aceeași stradă cu familia muzicienilor Bobescu, dar la el în casă veneau și numeroși scriitori — George Lesnea, Otilia Cazimir, Felea, Geo Bogza, ca să nu mai vorbim de Nicolae Labis, care mi-a dedicat, de altfel, poezia *Contemplație*.

— Dedicția „Domnișoarei Cortez” figurează în mai toate edițiile, inclusiv în volumul de Poezii apărut în 1985; erai în anii de liceu și versurile surprind ceva din ambianța locului, din frumusețea dvs., dar și cîntul care, de atunci, vă însoțea: „Și poate visam, dar cred că priveam / Două glezne-n adînc, două albe chemări / Și-un cîntec de fată-n adînc auzeam / Și plînsul vinului curs în căldări”.

— Printre muzicieni se afla și Achim Stoia, care, apoi, mi-a fost profesor de armonie.

— Ascultîndu-vă cîntînd, m-am întrebat, mereu, cum ați reușit să construiți acest mod extraordinar de a cînta, altfel decît toți ceilalți — aveți un stil, o frază,

o eleganță, o frumusețe a cîntului pe care puțini o au — care este secretul acestei splendori?

— Totul vine, în primul rînd, din suflul; corzi vocale mai au și alții, dar nu ajung. Talentul e foarte important, dar nici asta nu ajunge. Cîntul meu pleacă din suflul pe care, din fericire, mi l-am păstrat nealterat; un suflul sec și negru, oricît de bune corzi ar avea și oricît de frumos ar încerca să frazeze, pe undeva, pe chip și în expresie, se simte, se trădează. Cine e sensibil — și, mulțumesc lui Dumnezeu, publicul este sensibil în orice colț din lume — simte firea omului.

— De la Conservatorul din Iași v-ați transferat la cel din București.

— Moldoveancă fiind, credeam că acolo m-am născut, acolo voi muri — eram convinsă. În acei ani, însă, am cîștigat premiul I la Toulouse (1934), premiul I la Hertzogenbosh și premiul Kathleen Ferrier (1963) și, în 1967, premiul I cu Medalie de aur „George Enescu”, deci a trebuit să mă mut la București, datorită solicitărilor ce au decurs din aceste premii. D-na Arta Florescu m-a luat la clasa dînei și, astfel, am terminat Conservatorul în Capitală.

— Premiile obținute, precum și spectacolele susținute, apoi, la Toulouse, Dublin, Berlin, unde ați debutat în roluri de anvergură, v-au deschis calea către o carieră internațională. În 1968 ați fost angajată la Opera Română; și totuși... ați plecat.

— Nu aveam intenția să plec, vreodată, din țară, deși, acum pot să spun, au fost multe amărăciuni încă din momentul transferului meu de la Filarmonica din Iași la Opera Română. În afară de aceste tracasări, a apărut și o problemă familială, pe care am crezut că o va rezolva distanța de cîteva mii de kilometri pe care am hotărît să-i pun între mine și București, convinsă, în naivitatea mea, că, în șase luni, voi reveni. Cele șase luni s-au transformat în trei ani și jumătate, timp în care s-au înîmplat multe și toată traiectoria vieții

mele s-a modificat. Apoi, a fost foarte greu să mă reintorc.

— Sînteți plecată de 21 ani, dar ați revenit, periodic; ați solicitat, vreodată, să cîntați, din nou, pe scena Operei?

— Sigur că da, de fiecare dată; vream să-mi văd familia, dar și să cînt în țara mea. Întrebînd, cu insistență, de ce nu mi se permite să cînt, o persoană „sus-pusă” a răspuns: „Să stea la coadă!” — nu-i spun numele — Dumnezeu l-a luat din lumea asta și bine a făcut. Au trecut 21 ani și totuși nu știu, încă, pentru ce am fost împiedicată să cînt — sper să aflu, cîndva, adevărul.

— Ați revenit în țară după Revoluție, ați cîntat la Las Palmas, ați cîntat pentru armată, așa cum v-ați dorit, acum ați realizat un film TV cuprinzînd un recital de operă, și totuși, la Opera Română nu ați fost solicitată să susțineți un spectacol.

— Am fost și eu puțin contrariată cînd, cu multă amabilitate, d-l Codreanu mi-a propus să cînt, alături de alți artiști români din străinătate, într-un concert pe care ar dori să-l organizeze în viitor; ideea mi s-a părut frumoasă, dar să faci un drum atît de lung, să renunți la contracte importante pentru a cînta două arii, parcă nu merită. Dînsul se plîngea că nu poate realiza, în prezent, o distribuție de elită, ceea ce mă face să cred că acesta este motivul real pe care m-a lăsat să-l deduc.

— Nu ați fost invitată la Operă, nici în Festivalul Enescu, a cărei medalie de aur o dețineți, și nici la Filarmonică.

— Niciodată nu am bătut la ușă, nu mi-am oferit serviciile, nu dintr-un fals vedetism, ci pentru că eu consider că, dacă o instituție dorește ca un artist să evolueze pe acea scenă, îl invită. Prefer să nu comentez. Îi las, pe cei ce vor, să se inghesuie și, cînd s-or termina, poate mă vor chema și pe mine. Am aflat, cu mare bucurie, că Fundația Jora mi-a acordat Diploma de onoare pe 1990 și am înțeles că dragostea cu care am venit în țară, în ultimii doi ani, nu a trecut neobservată.

— Ce ați putea face pentru tineretele talente din România? Dacă ați fi invitată la Academia de muzică pentru „Masters Class”, ați accepta?

— Aș putea să vin pentru perioade limitate, în funcție de solicitările stagionii, în care agenda mea este foarte încărcată — mă gîndesc la un curs de lied și de operă, incluzînd chiar pregătirea

unui rol complet; în străinătate, lucrez cu toate tipurile de voci, pentru că, mulțumesc lui Dumnezeu, mi-am descoperit o a doua vocație — aceea de pedagog — pe care nu o bănuiam. N-aș vrea, însă, să se creadă că eu solicit acest lucru — v-am răspuns doar la întrebare.

— Veți reveni, peste cîteva luni, pentru a cînta la Iași, unde sînteți așteptată cu nerăbdare; ce alte proiecte vor urma?

— Proiectele sînt multe — voi cînta în *Bal mascat* la Las Palmas, apoi în *Rigoletto* la Roma, în grabă voi veni la Filarmonica și Opera din Iași, unde voi susține și un spectacol cu *Carmen*. Va urma un disc, în Germania, cu melodii bucovinene scrise de Ciprian Porumbescu, Mandicevski, Tudor Cavaler de Flondor, Onciul —, care are liederuri de înaltă ținută — și mulți alții. Va urma debutul în rolul Fricka din *Walkiria* la Festivalul de la Bilbao, apoi *Quickly* din *Falstaff* la Toulouse și *Stabat Mater* de Dvorak în Germania. Apoi mă voi afla în juriul internațional de maeștri de la Paris; ulterior, voi face un rol în *Oedip rege* de Paul Bastie, o lucrare foarte frumoasă, care se va adăuga la *Oedip-ul* enescian și la *Oedipus rex* de Stravinski, pe care, deja, le-am cîntat. După *Trubadurul* la Verona și *Gioconda* la Roma, voi face, pentru prima oară, rolul Primei Carmelite din opera *Dialogul carmelitelor* de Poulenc. Trebuie să termin discul cu *Falstaff* realizat la Paris sub bagheta lui Alain Lombart, într-o distribuție din care face parte și Eduard Tumulianian.

— Vă mulțumim și vă așteptăm, din nou, pe scenele bucureștene.

Interviu realizat de
Anca Fiorea

Frumoasa grijă a unui economist

Am auzit săptămîna trecută o replică atît de mișcătoare încît îmi interzic orice laudă la adresa propriei mele cronici consacrate „Dublei crime” în care, dacă cititorul mai are bunătatea să-și amintească, izbucisem să anunț criminalul înainte ca acesta să apară în film. Scriam că pentru a fi valabil el trebuie să aibă o bună cultură cinematografică. Așa a fost. Asasinul stia *Psycho* și *Vertigo* pe dinafară și, incontestabil, era un profesionist al privirii, cea mai frumoasă scenă din film fiind aceea cînd îl contemplă pe detectiv dormind în pat lângă femeia iubită. Scenă de-o secundă superbă pe care nu știu dacă pasionații genului au putut-o recepta ca noi, civilii... Îmi string mina dreaptă cu cea stîngă, așa cum se felița Groucho Marx — căci ofensiva năucă împotriva lui Karl nu mă împiedică să rămîn un marxist de nuanță Groucho — îmi descleșteș degetele și scriu cu toată rigoarea de spirit că mai frumos ca domnul Popescu, redactorul principal al emisiunilor economice nimeni nu s-a exprimat în ultima vreme pe micul ecran. La capătul unei emisiuni despre privatizare, în prezența domnului Severin și a doi oaspeți deloc indieni, domnia sa ne-a șoptit tandru, dar capabil de a fi auzit pînă în cimitirul cel mai nordic și mai vesel din Săpînța: „Sperăm că nu v-am strîcat seara de simbătă!” „Da” se poate? — exclamă cu toată spontaneitatea politicoaselor vecine care mi-au însoțit copilăria — da! se poate, domnule Popescu, tocmai dumneavoastră să vă gîndiți la așa ceva? Cum să ne fi strîcat seara, cînd a urmat ce a urmat?... E mai mult ca sigur că domnul Popescu în frumoasa lui grijă, nu stia ce urmează sau nu văzuse filmul care a purces după discuția aceea purtată cu blîndețea și delicatețea marilor chirurgi înainte unei operații — și fac această comparație nu pe gratis.

Filmul se numea *Doctorul (Le toubib)*, era produs și jucat de Alain Delon la 1983 și ne purta într-un fel de anticipație a unui nou război mondial în care „le beau” era chiar chirurg la

un spital superdotat și ultramodern, undeva în spatele frontului, dacă frontul mai are spate în asemenea conflație. Pe cit era de ficțională acțiunea — nu ni se spunea, de pildă, cine cu cine se bate, ceea ce contează enorm în asemenea situații — pe atît de realistă era prînsă profesiunea toubibu. Lui. Abundau plăgile deschise, rănile în carne vie, instrumentele, pensele, pansamentele, tîrgile, toate silindu-mă să accept c-aș fi preferat continuarea discuției despre privatizare care tot la un masaj cardiac duce, dar ceva mai ideologic. Printre șiroaiele de singe, Delon se îndrăgostea de o asistentă pe care o chema — deget în ochi! — Harmony, cu y. Partea cea mai temeinică a filmului era expoziția de ochi, Delon, peste masca de tifon care-i acoperea gura. E clar că după atitea cagule, eșarfe, fulare, revere de pardsiu ridicate pînă la bărbie, priviri pe sub borul pălăriilor criminalo-justitiare, omul avea nevoie la colecție și de superbii săi ochi rămași la vedere în timpul unor operații profund umanitare, de tipul „Medicii fără frontieră”. Tin prea mult — ca o femeie! — nu mă feresc s-o spun — la „regardul” lui ca să-i fi făcut dificultăți. Cit timp el opera, tăia, lega, masea și cosea, eu m-am gîndit la ale mele — adică la MASH, cel mai formidabil film despre un spital militar american, în războiul din Coreea, comedie feroce pe care n-o poate suporta decît o armată mai mult decît puternică, apoi la „Ultimul tîrm”, unde dacă tot avusesse loc al treilea război mondial (din cauza Albaniei?) stia pe ce lume (e)tern — umană te găsești, iar cînd apărea Harmony cu y „băgam muzică” melodia lui Joe Dassin, inubiliabilă *Si tu t'appelles Mélancolie*... Marea mea scenă a fost clipa cînd el îi face radiografia pulmonară — atunci l-am văzut pe Castor din „Muntele magic”, uitîndu-se îndrăgostit la clișeu plămînilor domnișoarei Chauchat, în tot ce a dat mai mult literatură bolii de cînd există boli. Filmul meu nu era mai rău decît al lor. Chiar cu Pascal Jardin la dialoguri, el nu se puteau salva de la o evidență paralizantă: omul nu poate

inventa convingător noi războaie și e mult mai artist după ce le-a trăit. Omul poate fantaza cît de cît descriind spitalele, adică binele, dar e cam sterp cînd ajunge să-și imagineze răul, tranșeele și bombardamentele măcelurilor viitoare. În fond, războiul lor de anticipație era — și în 1983, ca și în 1991 — în urmă cu un război. Ca să fiu corect în psihoul meu, de cînd începuse „Doctorul” eram prizonierul unei stiri din ultimul „L'Express” care îmi obsedase ziua de lucru și de odihnă: racheta aceea americană F 117 care pătrunsese la 13 februarie pe ușa unui buncăr din Bagdad îl căuta pe Saddam Hussein! „O sursă umană foarte sensibilă” — ați mai auzit expresia asta? — anunțase la ora 1.30 comandamentul american că Saddam se găsea în al treilea subsol, comunicînd cu generalii săi. F 117 țîșnise calculat și programat și ajunsese în 3 ore, exact acolo, intrînd ca un cutit într-o felie de unt. Tînta însă plecase, în timp ce civilii de la etajul superior rămăseseră pe loc... Care film al ultimelor tîrmuri, care odisee a oricăror spații mai prevăzuse o asemenea armă cu un asemenea scenariu? Dar care e filmul în care spionul să fi fost denumit vreodată „o sursă umană foarte sensibilă”? Expresia mi-a jucat în cap, cîntînd tot timpul „Si tu t'appelles Mélancolie”.

Poșta rubricii: M. Toporan, Soseaua Pantelimon 247 — București. Mă întrebați de ce l-am amestecat pe Scott Fitzgerald în articolul: „Toti sintem cinefili kuweitieni”? Nu vedeti ce legătură poate fi între el și „un nabab kuweitian din perioada saddam-bushistă”? Dacă mă gîndesc repede nu știu de ce l-am trecut pe Scott lîngă Dos Passos și Hemingway. Pe urmă mă răzîndesc și-mi zic că, totuși, s-ar fi putut găsi un kuweitian, unul singur, nabab sau nu, care să-l lubească exact cît mine pe acela care putea începe o năvălă așa: „Orice viață e un proces de demolare”, trimițîndu-și lui însuși cărți poștale de la hotelul „Grădinile lui Allah”.

Sondajele în actualitate

DECLANȘATĂ la începutul lunii martie și găzduită, deocamdată, doar în paginile „Panoramicului”, discuția prilejuită de concluzii puse în circulație de Buletinul secției de sondaje al Oficiului de relații cu publicul, ne atrage din multe puncte de vedere atenția. Să observăm, de la început, două lucruri. Acest „barometru al viziunii și aprecierii programului t.v.”, cum se subintitulează Buletinul, are o circulație bine supravegheată. El ajunge, cum înțelegem din articolul lui Iosif Sava („Panoramic” nr. 9), „pe biroul” redactorilor televiziunii ce-l așteaptă, bănuim, cu interes. Cu același interes ar fi așteptat și în redacții, măcar în redacțiile ce dedică televiziunii anume comentarii. În al doilea rînd, „barometrul” nu ia în considerație și radioul. E dreptul lui dar crearea unei serii paralele este absolut necesară. Să existe ea fără știința celor interesați? Tot ce e posibil dar lucrurile trebuie clar lămurite. Să revenim, însă, la discuția recentă. **Nu vreau să cred în sondaje** afirmă Iosif Sava pentru ca trei săptămîni mai tîrziu („Panoramic” nr. 12) Monica Botnaru, șef secție Sondaje, să revină din direcție contrară: **Și totuși, sondajele de opinie**. Așadar, realizatorul t.v. a cărui experiență în alcătuirea programelor muzicale la radio și televiziune dar și în coordonarea unor manifestări muzicale de larg ecou desfășurate în săli de concert, aule universitare, tabere de vară ale tineretului etc. este nu numai cunoscută ci și apreciată, realizatorul Iosif Sava, deci, se îndolește de concluziile sondajelor: „Cred în cifre, cred în orice acțiune sociologică, dar nu cred în aceste sondaje, indiferent de înalta calificare profesională a colegilor care lucrează la Oficiul de relații cu publicul... Lipsa mea de credință pornește de la structura esanșionului și alegerea celor 1217 subiecți... În numele căror criterii stabilim numărul și reprezentativitatea celor 1217 subiecți? De ce să nu cred că ei au fost aleși la întîmplare?”. Sînt ei „reprezentativi”? Și, mai departe: „O statistică, un procentaj îmi poate oare dovedi care dintre acești auditori sînt mai importanți pentru actualitatea și viitorul țării și de a căror opinie trebuie să ținem seama?” Calitatea și nu cantitatea pare a-l preocupa pe Iosif Sava. În replică, doamna Monica Botnaru recunoaște că „este, desigur, nevoie de o mai bună reprezentativitate din punctul de vedere al unor variabile culturale” și expune metoda de lucru: „În prezent, esanșionul nostru cuprinde o parte din publicul general, așa încît se poate afirma, pe baze statistice, că este reprezentativ pentru populația țării posesoare de echipament t.v.”. Cu o precizare: „atît timp cît nu există date suficiente despre caracteristicile populației (ultimul recensămint a fost realizat în 1977, cercetarea sociologică a stagnat etc.), un esanșion cu subiecți aleși la întîmplare (cum afirmă autorul articolului amintit) — de fapt pe baza unei liste de numere aleatorii — este o soluție corectă și convenabilă”. Cum doamna Botnaru ia ca reper anul 1977, să ne întoarcem în timp, mai ales că exact pentru prag avem sansa de a dispune de o sinteză de incontestabilă valoare documentară, de cartea lui Pavel Cămpăanu, **Oamenii și televiziunea** (București, Editura Meridian, 1979). Este evocat efortul celor aproape 2.000 de colaboratori ai Oficiului de sondaje care vizitau, în aceleași zile, un număr de telespectatori („aleși după criterii socio-profesionale în așa fel încît colectivitatea lor să constituie un esanșion reprezentativ pentru întreg publicul televiziunii române”), domiciliați în sute de localități urbane și rurale, invitîndu-i a completa chestionare tip ce erau, apoi, prelucrate de Centrul de Calcul al Universității București întru alcătuirea „asasunimilor barometre lunare” puse la dispoziția „forurilor decizionale și realizatorilor televiziunii la un interval de două săptămîni de la efectuarea anchetei”. Concluziile, de atunci, sînt clar indicate. Puține, foarte puține emisiuni înscrise în programul săptămînal (doar 4 — 6) erau vizionate de cca. 70% din publicul potențial și anume: filme artistice, filme serial, **Teleenciclopedia**, **Întîlnire cu satira și umorul**, seara de teatru. Această în condițiile în care **Televizorul de seară** întrunea, repetăm, în 1977, o audiență medie de 39% din publicul potențial, adică peste trei milioane de telespectatori. Neavînd la dispoziție date complete (Iosif Sava se referă cu prioritate la emisiuni culturale cu procent de audiență 10,4, la cursurile de limba franceză — 14,6 și, mai ales, la cele muzicale a căror cotă de audiență se situează între 5 — 15) nu știu care este situația azi. Am fi bucuroși dacă „Panoramicul” i-ar rezerva săptămînal o rubrică și dacă „barometrul t.v.” i s-ar adăuga și un „barometru radio”. Fără a deveni un infailibil aparat de control, ele ar semnală, totuși, parțial și imperfect, poate, dar constant o anume stare de spirit.

TELEVIZIUNE

Mici atacuri de partid

CÎND n-are încotro, Televiziunea știe ce e imparțialitatea și cum se manifestă ea. Săptămîna trecută, cel puțin, ne-a dat două probe în această privință.

Necunoscînd cîștigătorul din confruntarea dintre președintele Senatului și guvern, T.V.R. n-a vrut să se pună prost cu vreuna din părțile în conflict, așa că ne-a prezentat o dată, pe scurt, ședința de vineri a Senatului, iar simbătă din nou, pe larg, pentru a nu fi învinuită că a scăpat vreo virgulă istorică din spusele dlui Bîrlădeanu ori din replica dlui Severin, ministrul Reformei.

Din cîte am înțeles din spusele președintelui Senatului, acesta e supărat pe guvern, pe F.S.N. și nu e încîntat nici de opoziție, chiar dacă a început să-i acorde o anumită atenție. Nu știu dacă, pînă acum, vreun gazetar l-a atacat atît de tare pe primul ministru cum a făcut-o dl Bîrlădeanu care a spus nici mai mult nici mai puțin, apropo de dl Roman, că vede pentru a doua oară filmul instaurării lui Ceaușescu. Afirmatia e cu atît mai șocantă cu cît vine din partea unui membru al F.S.N., chiar dacă și partidul din care face parte îl nemulțumește pe dl Bîrlădeanu. Nemulțumirea pare să i-o fi stîrnit faptul că, prin statut, primul ministru și guvernul au căpătat prea multă putere în cadrul partidului. Așa că dl Bîrlădeanu a venit cu o soluție care să antreneze și opoziția în guvernare, dar sub conducerea F.S.N.-ului.

Ciudat, dl Bîrlădeanu care, pînă nu demult, era printre cei care acuzau opoziția de toate relele din țară, inclusiv de intenții destabilizatoare, preferă un guvern din care să facă parte și opoziția aceluia condus de dl Petre Roman. Mă indoiesc că opoziția va accep-

ta rolul de a face figurație într-un guvern condus de F.S.N. și nu mă pot împiedica să observ că dîncolo de aversiunea personală a dlui Bîrlădeanu față de actualul guvern, aversiune provocată de acel comunicat al guvernului în care dnii Bîrlădeanu și Marțian erau acuzați că frinează reformele, d-sa se face purtătorul de cuvînt acum al persoanelor din aparatul de stat care au motive să nu vadă cu ochi buni procesul reformelor. Contraatacul dlui Severin, la fel de dur, i-ar fi provocat președintelui Senatului vreuna dintre acele intervenții cu care ne-a obișnuit, dacă ar fi venit din partea ziarelor, pe cînd așa, dl Bîrlădeanu a preferat să părăsească ședința înainte de a asculta ce zice reprezentantul guvernului. Încît probabil că l-a auzit pe dl Severin la televizor, ca și noi. Se va plînge dl Bîrlădeanu că T.V.R. găzduiește atacuri la adresa d-sale? Fiindcă nu-i puțin lucru să ți se spună (chiar dacă nu ești de față) că ai fi de rea-credință și că te ocupi. În Parlament, de diversiuni de factură bolșevică...

Obiectivă a fost Televiziunea, dînd cuvîntul, la Actualități, dlui Darie Novăceanu (fost ?) director la „Adevărul”, simbătă seara, apoi, duminică, celor doi reprezentanți ai Comitetului director al ziarului. Televiziunea nu s-a mai grăbit, în acest caz, să ia interviuri și nici n-a simțit nevoia să prezinte telespectatorilor opera de poet și de traducător a dlui Novăceanu. Sau unde n-a fost ziua de naștere a acestuia ?!

(Crainicele t.v. au probleme penibile cu numele proprii de mari scriitori. În această săptămîna o nouă victimă, Soljenițin, laureat al Premiului Nobel. Crainicele noastre ar avea scuza că sub

vechiul regim opera scriitorului era interzisă la noi, dar de vreun an încoace nu numai numele dar și opera îi circulă nestingherite și în reviste și în volume. Dacă nu știi cum se pronunță un nume, e mai bine să faci să zîmbească o singură perscană, întrebînd, decît să stîrnești hilaritatea a sute de mii de oameni).

Dacă dlui Mircea Ivănescu nu-i plac festivitățile și nici să vorbească despre propria lui operă, e bine că totuși Televiziunea i-a făcut o vizită acasă și în locul unei emisiuni sărbătorești care poate că ar fi reușit, poate că nu, a luat cîteva imagini de la întîlnirea poetului cu prietenii care s-au dus să-l felicite la Sibiu; acestea și Mircea Ivănescu însuși citind din poeziile sale mi s-au părut un mijloc mai simplu și mai direct de a spune telespectatorilor că autorul lui Mopete a împlinit șazeci de ani. Mulți înainte! Dacă însă Televiziunea intenționează să ofere publicului larg o imagine a ceea ce reprezintă Mircea Ivănescu în literatura română, pentru asta ar trebui să invite cîțiva critici care să-și spună părerea despre opera poetului și a traducătorului fiindcă, într-adevăr, asta nu e treaba autorului.

Săptămîna trecută, la Timișoara, a avut loc o conferință cu participare internațională, pe o temă de mare interes pentru viața politică din România, **Putere și opoziție în societățile post-comuniste**. Televiziunea ar fi trebuit să reflecte pe larg acest eveniment. N-a făcut-o probabil din pricină că se teme că prea multă obiectivitate în furnizarea informațiilor ne-ar putea face mai pretențioși.

Cristian Teodorescu

Antoaneta Tănăsescu

Anchetă Starea Cărții

1. Cite manuscrise existau în editură la începutul anului 1990?
2. Cite erau apte să vadă lumina tiparului?
3. La cite v-ați oprit?
4. Cite s-au publicat? (Vă rugăm să exemplificați prin câteva titluri).
5. Există cenzură? Cauzele nepublicării?
6. Au existat „cărți de sertar”? Le-ați publicat?
7. Acest an editorial va fi un an mai bun?
8. Ce preț va avea, în genere, o carte?

EDITURA ROZA VINTURILOR
Director: DAN ZAMFIRESCU

Aventura editorială numită **Roza Vinturilor** (titlul ales afirmă fără echivoc solidaritatea mea cu naționalismul lui Nae Ionescu și cu personalitatea și moștenirea acestuia, minus opțiunea legionară, căci orice text legionar și orice aluzie fuseseră drastic eliminate, din volumul îngrijit de Mircea Eliade, de către inițiatorul și editorul lui — Alexandru Rosetti); iar în ce mă privește, n-am admis și n-am putut înțelege cum de s-a putut ține cu o mină Evanghelia lui Hristos și cu cealaltă pistolul asasin) a început cu mai puțin de un an în urmă. Autorizația mea are data de 9 aprilie 1990 (ulterior schimbând caracterul întreprinderii în „întreprindere mică” am primit o nouă autorizație, la 5 XI 1990, deci nu am împlinit un an de activitate. Am numit-o „aventură” deoarece nu am vrut să-i zic direct: nebulie. Deocamdată a investit și a te investit, la noi, cu toate speranțele și resursele, într-o acțiune privată, este un don-quișotism ce poate fi numit de-a dreptul nebulie. Dar nebulia aceasta a rodit, totuși, și am publicat 14 titluri, începând cu o mică broșură, **Răspuns domnului Radu Popa**, în care mi-am exercitat dreptul de replică refuzat de revista 22, și culminând cu celebra **DOBRO-TOLJUBIE** a lui Paisie Velicovskii, reproducă anastatic după ediția princeps de la Moscova, din 1793, al cărui unic exemplar complet (și cu volumul 2, conținând partea a 4-a) se păstrează numai în Biblioteca Academiei Române. Această carte de 1200 pagini formată „istoriei” lui Călinescu este, cred, cea mai voluminoasă tipăritură din istoria tipografiei românești, exceptând recenta ediție critică a **Bibliei lui Șerban**, scoasă de Patriarhia Română, în care cele 900 de pagini ale **Bibliei** de la 1688 sînt dublate de transcrierea lor și însoțite cu studii și indici. N-am reușit să o duc la capăt decît în urma faptului că am antrenat în nebulia mea o întreagă tipografie — 13 Decembrie 1918 — de la director, ingineri și contabil, pînă la excepționalii fotografi și retușori (mai exact retușoare) și la cei care au imprimat, în mai puțin de două luni, o carte ce ar fi cerut un an în mod normal. Se fac deci și minuni! Aduag că filocalia slavonă a lui Paisie Velicovskii este cel mai important monument cultural dat de un ucrainean culturii universale, și-i prevăd o atenție mondială în acest moment, pentru motive lesne de înțeles.

N-am spus cele de mai sus ca să mă laud, ci pentru a da curaj celor ce stăruie să creadă că poporul român păstrează resurse surprinzătoare de muncă și entuziasm. De 30 de ani îmi cunoșteam „oamenii” de la 13 Decembrie 1918, căci am adunat cu ei alături părul alb! Mai mult de două treimi din succesorul meu li-l datoresc. Restul îl datoresc sprijinului primit de la subscriitorii citorva cărți (am reluat vechiul obicei al „prenumeranților” și am adunat astfel vreo 600 000 lei, unicul meu capital de pornire!) și mai ales de la **Majestatea sa Călugărul român**, spre care mi-a deschis drumul **Compania de difuzare a**

cărții. Singurul meu eșec pe lângă acest cititor a fost răceala cu care a primit colecția completă a revistei **Criterion**, a lui Eliade, Noica, Comarnescu, Vulcănescu, Stahl, reeditată anastatic în 30 000 exemplare. Prea puțin! au înțeles ce le ofeream la prețuri a mai puțin de o sticlă de șampanie!

1—4. La plecare aveam trei manuscrise a căror editare fusese imposibilă sub vechiul regim: teza mea de licență în teologie, scrisă în 1956 și avînd titlul **Ortodoxie și Romano-Catolicism în specificul existenței lor istorice**; două volume cu poeziile lui Nichifor Crainic, îngrijite de tovarășul meu de aventură, Nedec Lemnar, și eseul Ioanei Mustăț, **George Uscătescu. Pledoarie pentru Europa**, blocat cu obstinație timp de 6 ani de mai multe miini, dar cu mina unuia singur: tovarășul Dulea. Același care-mi zădărnicișe editarea **Marilor Mince de lectură ale Patriarhului Eftimie al Târnovei**, lucrare ce va schimba perspectiva asupra a trei sute de ani de istorie culturală bulgară. Am publicat pe Crainic și eseul despre Uscătescu, dar cu cartea mea stau de 7 luni pe masă în corectură, nemaiavind timp și de ea! Sper totuși să apară în curînd.

5. Cenzură n-am mai întîlnit. Deocamdată. Doamne ferește de ce va mai fi!

6. Există foarte multe „cărți de sertar” și încep să apară. Unele vor avea un impact serios în conștiința publică. Și subsemnatul voi începe să publice pagini dintr-un jurnal conținînd destule informații din culisele vieții literare ale anilor 1974—1989, dar nu numai despre ele.

7. Consider că anul 1991 poate deveni un an editorial foarte rodnice, și depinde de noi să-l facem astfel. Cultura are marele avantaj că, o dată plasată pe orbită, cartea, nu mai este nevoie să se știe cu cite sacrificii s-a obținut aceasta. Destul că există și-și urmează destinul.

8. Trebuie să luptăm ca prețul cărților la noi să nu urmeze obiceiul occidental, și să păstrăm idealul unui om cult, chiar dacă el este strungar sau tractorist. Imbecilizarea sistematică, dezumanizarea păturilor de la baza societății începuse a fi pusă în practică de regimul lui Ceaușescu, după un model foarte bine pus la punct pe acolo unde s-a născut. Măcar pe aceasta să nu ne ducem să-l căutăm în Europa, ci să ne păstrăm mal departe mindria de a avea biblioteci personale muncitorești din care nu lipsește capodoperele literaturii universale. Prețul cărților depinde de numărul de cititori, dar și de atitudinea editorului față de carte. Dacă editura devine o variantă de bișniță, se speculează setea de această „piine a sufletului” la un popor ca al nostru, care mai are suflet de hrănit. Idealul este să cîștigăm puțin la fiecare exemplar vîndut, dar să scădem multe cărți și să păstrăm acest extraordinar public ce „topește” într-o zi atîtea exemplare din Cioran sau Eliade cite n-au vîndut la Paris sau Chicago într-o viață. Măcar aici să nu avem complexe! Sînt mîndru că am tipărit **Un om, o viață, un destin**: Ionel Jianu și opera sa în 20 000 de exemplare, cînd în S.U.A. a apărut în 600, și că o vînd la 73 plus 2 lei timbru literar, cînd în S.U.A. costă cincizeci de dolari!

N. RED. Interviu la Anchetă „Starea cărții” (R. Lit., nr. 13) ne-a fost acordat de directorul Editurii Albatros, prozatorul Mihai Sin.

Președinte: ION LARIAN POSTOLACHE

1—4. Editura Apollo a luat ființă acum un an. Scopul? Să oferim cititorului cărți valoroase, fie din marile literaturi ale lumii, fie din literatura autohtonă.

În paralel, am fi vrut să oferim iubitorilor de poezie românească ediții fastuoase, ilustrate cu gravuri în linoleum, cam în genul unei colecții „Manuscriptum”, care a apărut înainte de război și în care s-au publicat, prin fotografiere, în manuscris, selectări din operele marilor scriitori. Îmi amintesc că am avut și eu în biblioteca mea scrieri ale lui Ion Minulescu, Sadoveanu, Rebreanu. Era o ediție cu tiraj limitat, pentru bibliofili.

Dar, din păcate, avem de înfruntat o serie de inamici care mai de care mai periculoși și mai nocivi. În primul rînd, apariția în peisajul literar a unor indivizi care nu au nimic comun cu literatura, care par să nu fi cumpărat și să nu fi citit în viața lor o carte dar care au devenit pe negîndite editori, dorind să-și plaseze, într-o afacere rentabilă, bănelul agonisit prin cine știe ce afaceri obscure.

Din acest moment, prima lor grijă a fost ca, prin orice mijloace, să revie cărți care apăruseră în edituri de tristă faimă, înainte de război preocupate numai de subliteratură vandabilă. Autorii nu mai trăiau, drepturi de autor nu mai aveau cui plăti, astfel s-au năpustit într-un domeniu în care nu urmăreau decît cîștigul. Astfel, se face să ne-a fost dat să vedem piața inundată cu fel de fel de produse de maculatură.

La începutul activității noastre aveam în portofoliul editurii circa zece volume pentru tipar. Șase din ele erau complet gata, doar să intre în tipografie. Dar au trecut cîteva luni pînă cîm am primi autorizația de funcționare. Între timp a intervenit scumpirea enormă a hîrtiei, apoi lipsa spațiului tipografic. Dau un exemplu: tratînd cu o întreprindere de difuzare, directorul ne-a trimis să dîscuțăm cu magazionerul. Iar acesta s-a arătat dispus să ne dea spațiu într-o boxă, dar ne-a cerut 0,50 lei pentru un exemplar. Aparent e puțin. Dar înmulțind cu 160 000 de exemplare, domnul magazioner ar fi primit nu mai puțin de 80 000 lei bacșiș, tribut aferent „eforturilor sale deosebite.”

5. Nu avem hîrtie, nu avem spațiu tipografic, iar domniile voastre de la **România literară** ne întrebați despre existența unei cenzuri? Dar cenzură mai cruntă ca aceasta...

6. Dacă au existat „cărți de sertar”? Le-ați publicat? — ne întrebați dumneavoastră. Noi n-am avut asemenea cărți cu care unul s-au lăudat atît de mult.

7. Sperăm că da. Mi-e imposibil să cred că împrejurările vor rămîne în acest stadiu.

8. Greu de spus. Depinde de toate cele de mai sus. Cîcîcum, n-aș vrea ca un volum de literatură să ajungă un articol de prohibiție.

O singură întrebare: La ce lucrați?

DUMITRU SOLOMON

— Deocamdată, la refacerea potențialului meu creativ, aprig zguduit în ultimele cincisprezece luni. La întrebarea pe care mi-am pus-o: cum voi scrie acum? — mi-am răspuns, în cele din urmă: la fel. (Consemnat de Al. Șt.).

Imagine din spectacolul **I Refrattari** (după Woyzek de Büchner) al trupei italiene „Koreja” care ne-a vizitat curînd țara

Simpozion Teodor Mazilu

● A avut loc la Cluj, sub egida Teatrului Național, Simpozionul Teodor Mazilu, menit să celebreze 60 de ani de la nașterea acestui important scriitor contemporan (împlinit la 11 august) și să comemoreze 10 ani de la prematura sa dispariție (săvîrșită la 18 octombrie 1980). Moment de bilanț, această manifestare a marcat totodată 10 ani de la primul Seminar Teodor Mazilu, desfășurat tot la Cluj, organizat de secția de critică a Asociației oamenilor de teatru împreună cu revista „Tribuna” și condus de scriitorul Dumitru Radu Popescu.

Spectacolul-lectură alcătuit sub conducerea regizorului Victor Ioan Frunză din piesele într-un act **Pălăria de pe noptieră** (interpreți: Marius Bodochi, Mariana Popovici, Petru Don-

joș, Maria Munteanu), **Treziți-vă în fiecare dimineață!** (Radu Amzulescu, Marius Bodochi) și **Frumos e în septembrie la Veneția** (Petrus Dondos, Maria Munteanu), constituind o fază avansată a repetițiilor în vederea montării scenice, a demonstrat o apetentă nouă pentru acest univers teatral de pregnanță originalitate, care și-a generat în timp un stil propriu de artă interpretativă.

Sesiunea de comunicări din ziua secundă — susținute de Ileana Berlogea, Maria Vodă-Căpșan, Miruna Runcan, Mircea Cornisteanu, Victor Parhon, Marian Popescu, Constantin Cublesan, Mircea Ghitulescu și semnatarea acestor rînduri — a deschis noi perspective asupra creației acestui singular dramaturg. (Doina Modoia)

Fundația Școala Ardeleană

● Fundația „Școala Ardeleană”, persoană juridică înregistrată conform legii, reaminteste că are ca principale scopuri actualizarea unei însemnate pagini de istorie și ca Blajul să devină un puternic focar al culturii și științei românești, pînă la a fi centru universitar în care cursurile vor fi gratuite.

Cei ce doresc a susține material și spiritual generoasele scopuri pot contribui cu fonduri în conturile: BCR-SMB nr. 45.10.5.87.2 și BRCE nr. 47.21.542.300.2., sau își pot oferi serviciile la sediul din București, B-dul G. Coșbuc nr. 1 bloc P5B scara 2 etaj 1, apt. 27, sector 4.

Pentru a deveni membri fondatori, este necesar ca persoanele fizice să depună minimum 1 000 lei, iar persoanele juridice minimum 25 000 lei, sau corespunzător în valută.

Relații suplimentare la telefon: 81.55.38, sau 15.48.77.

Oaspete din Portugalia

● Vine să studieze la noi, timp de o lună, arta marionetelor d-ra Maria Cecilia Osorio de Sousa Piscarreta, directoarea Teatrului de păpuși din Lisabona. Aranjamentul, care prevede un schimb de experiențe cu artiștii români — invitați la rîndul lor în Portugalia, în toamnă pentru a da spectacole și a ține un stagiul de formare profesională — e între Convenția Teatrală Europeană și Teatrul „Tândărică”, și e sprijinit de Ministerul român al Culturii și de mai multe instituții de artă lusitane.

Calendar

● 5 APRILIE. S-au născut: V. Copilu-Cheatră (1912), V. Andras János (1926), Viorica Rogoz (1927), Corneliu Barborică (1931), Fănuș Neagu (1932), Romulus Vulpesco (1933), V. Fanache (1934). A murit Ilarie Voronca (1946).

● 6 APRILIE. S-au născut: Elena Mătasă-Dumitrescu (1901), Emilia St. Milicescu (1908), Al. George (1930), Tîth Maria (1933), Draga Marianică (1940). A murit Virgil Carianopol (1984).

● 7 APRILIE. S-au născut: Nicolae Albu (1910), Petru Poantă (1947), Nichita Danilov (1952), Daniel Corbu (1954). A murit Ion Ghimbășanu (1972).

● 8 APRILIE. A apărut la București (1829) **Curierul românesc**, editat de Ion Heliade Rădulescu. S-au născut: Al. Claudiu (1898), E. M. Cioran (1911), Alexandru D. Lungu (1928), Liviu Leonte (1929), A. murit Panait Cerna (1913).

● 9 APRILIE. S-au născut: Camil Petrescu (1894), Francisc Munteanu (1924), Virgiliu Ene (1929). A murit Mihu Dragomir (1964).

● 10 APRILIE. S-au născut: Anton Breitenhofer (1912), Maria Banuș (1914), Alexandru Tion (1922), Nicolae Roșianu (1935), Horia Gane (1936), Mircea Scariat (1951), Richard Wagner (1952). A murit Tiberiu Tretinescu (1977).

● 11 APRILIE. S-au născut: Barbu Ștefănescu-Delavrancea (1858), Mircea Ștefănescu (1898), Florian Grecea (1924), Ion Grecea (1924), Mihnea Moisesco (1930), Virgil Mazilescu (1942). Au murit: Antioh Cantemir (1744), Ion Minulescu (1944).

● 12 APRILIE. S-au născut: Tudor Teodorescu-Braniște (1899), Mihail Steriade (1904), Marcel Petrișor (1930), Paul Mielău (1931), Mircea Martin (1940), Gheorghe Anca (1944).

Un steag mic, dar foarte greu

INSIGNA de deputat este un steag mic, dar foarte greu. Acest steaguleț apasă, prin rever, asupra inimii. Apasă până la durere, că și asupra lui apasă probleme dintre cele mai grele. Deputatul poporului este un om a cărui profesie constă în a fi vinovat de toate. Chiar dacă această vină nu constituie vina nimănui, tot trebuie să ți-o însușești, ca pe o atotcuprinzătoare răspundere profesională. S-au spart, în apartamentul cuiva, țevile ruginite? Tu n-ai nici un amestec, dar ești răspunzător. O candidată în științe, cercetătoare la un institut din Harkov, își lovește mama octogenară, gata să o bage de vie în mormint, apoi încearcă s-o interneze la balamuc și toate astea numai ca să-i preia spațiul locativ? Tu n-ai nici un amestec, dar ești răspunzător.

Deputatul poporului este ultima speranță a celor ce și-au pierdut speranța. Deputatul poporului poate foarte puțin, dar toți sunt incredințați că el poate orice. Deputatul poporului, chiar dacă este fericit în viața personală, este nefericit din cauza nefericirii altcuiva. Nefericirea formează un rind nesfârșit cînd deputatul are audiențe. Scrisori și telegrame din întreaga țară se adună în muni de nefericiri stampilate și parafate. Intrucît, fizic, nu poți să-i primești pe toți, să-l ajuți pe toți dintr-o dată, remarci, cu groază, că dintr-un combatant împotriva birocratiei, e posibil ca tu însuși să fii considerat de alții drept un birocrat. Din neputința de a îndeplini tot ce se așteaptă de la tine, devii pesimist. Dar n-ai voie să-ți manifesti pesimismul față de alegători, căci, fără voia ta, s-ar putea să-i influențeze. Deputatul poporului este răspunzător pentru vrajba națională, care poate ajunge de la violența verbală la cea singeroasă. Pentru femeile și copiii care se întind pe calea ferată, doar ca trenurile cu alimente să nu ajungă la alte femei și la alți copii, deoarece sînt de altă naționalitate. Pentru insuficiența energiei a forțelor ordinii legale, care permit vîrsări de sînge, sau, dimpotrivă, pentru exagerata energie vădită de aceleasi forțe, care capătă caracterul unei reprimări de o duritate lipsită de sens. Pentru tragicele cauze sociale ce duc la greve și pentru urmările acestora, care fac ravagii în economie.

Cum să conduci corabia ciuruită de spărturi și supraincălțată cu balast între Scylla anarhiei și Charibda dictaturii militaro-politienest? Cum să-i fii cîrma, ocolind recifurile ambițiilor naționale și

sociale? Deputații poporului trebuie să fie piloții corabiei statale. Dacă nu e prevenit la timp de către piloți, căpitanul poate împotmoli nava. Piloții care îi cîntă în strună în loc să-și facă datoria de a-l preveni, arătîndu-i unde e pericolul, reprezintă ei înșiși un pericol distructiv. De cînd cu perestroika, ne-am și ciocnit de cîteva ori de recifuri nesesizate la timp. De ce? Pentru că la noi pilotajul economic și politic se află abia într-o stare incipientă. Cunoscutul hematolog A. Vorobiov, care a lucrat împreună cu doctorul Heyl, scrie: „Noi stringem bogata recoltă semănată de dictatură, cînd și funcțiile, și titlurile erau atribuite... unui grup de înși ignoranți, care i-a dat deoparte pe adevărații oameni de știință. Tocmai de aceea, la noi, avaria nu este întimplătoare, ci legată” (Novii mir, nr. 3/1989 — n.a.). Politica internațională a statului nostru din ultimii ani, după riscul increderei avute în primele moratorii unilaterale, a trecut la o restructurare globală a raporturilor din interiorul acestei familii care e omenirea. Recunoașterea primatului valorilor general umane asupra luptei de clasă, retragerea trupelor din Afganistan, condamnarea (fie și cu mare întîrziere) a invaziei noastre din 1968 în Cehoslovacia au restabilit încrederea pe care alte state o pierduseră în al nostru, au edificat garanția că nu va izbucni un nou război mondial.

Am trecut cu fermitate la demolarea aceluia „chip al dușmanului” pe care l-am conferit atîta ani americanilor, el răspunzîndu-ne în același mod. Se părea că, în condițiile externe cucerite pe plan economic, puteam face și pași revoluționari cu caracter economic intern. Dar aici ne-am „împotmoli”. Ca pentru a compensa lipsa „chipului dușmanului” de peste hotare, am început să prosperăm rușinos întru făurirea acestui chip din proprii compatrioți, pe un fundament național și social. Întreg trupul Caucazului, alit de iubit de mine, a fost mutilat, precum superbul corp al Belei, eroina lui Lermontov, de cutitele cu care a lovit discordia națională.

Este întristător să ascuți schimbul de injurii naționaliste, să vezi cum egoismul național duce la preamărirea propriului popor pe seama umilirii altora. Nu de mult, în Piața Roșie, am fost martorul unui dezmaț sovînesc fără precedent, provocat de „Pamiat”. E de ajuns să modelăm „chipul dușmanului” din evrei — care și așa au rămas foarte puțini — și ne va amenința tragicul exod al marilor oameni de știință, ingineri, medici, muzicieni, dacă nu le vom garanta acestora securitatea față de nesfârșitele și de nimeni îngrăditele injurii. A venit vremea ca, în sfîrșit, Comitetul Central al P.C.U.S. și Sovietul Suprem să elaboreze o hotărîre clară și

convingătoare prin care să condamne și antisemitismul, și antirusismul, și antili-tuanismul, și antiarmenismul și toate celelalte soluri de naționalism și șovinism. Este timpul să se ia măsuri judiciare concrete împotriva acestora. Orice prefix „anti”, ce caracterizează o atitudine negativă față de oricare naționalitate, înseamnă antiumanism, un act antinațional, îndreptat împotriva poporului sovietic multinational, în totalitatea lui. Extremismul ucrainean care strigă „Afară cu moscalii din Ucraina!” merită să fie tot atît de blamat ca și rusul care trăiește în Ucraina, dar consideră marea cultură și limbă ucrainiene drept o cultură și un grad de calitate a doua. Nedreptatea dovedită de locuitorii unei republici baltice, care îi consideră pe toți rușii (chiar și pe cei ce s-au născut după moartea lui Stalin) vinovați de pactul Ribbentrop-Molotov este la fel de condamnabilă ca și atitudinea unui rus, care, trăind pe meleagurile Balticii, nu dorește, cu aroganță, să cunoască nici istoria, nici cultura, nici tradițiile respectivelor popor, dar caută să impună acelei națiuni ce trebuie și ce nu trebuie să facă.

Frînarea economiei se explică, în multe privințe, prin aceea că ne făurim „chip al dușmanului” și din oamenii care militează în sprijinul dezvoltării cooperăției, al întreprinderilor pe acțiuni sau date în arendă, al întreprinzătorilor particulari. Este timpul să încetăm a mai pune semnul egalității între spiritul întreprinzător și poțlogărie. Altfel nu o să mai avem niciodată vreun Demidov, vreun Morozov, vreun Treteakov... Oare în comerțul de stat e mai puțin hoție ca în cel privat? Oare nu statul este cel mai mare speculant al muncii omului și al produselor industriale? Nimic nu este mai antimaterial decît materialismul căruia i s-a castrat spiritul întreprinzător.

După ani îndelungați, cînd, în sfîrșit, a fost scoasă din frigider acea matahală intrată în putrefacție, care e structura economică, ar fi fost imposibilă ca ea să nu răspîndească un desguștător miros de mortăciune. Este timpul ca matahală putrezită să fie aruncată la groapa gunoarelor și nu să se încerce salvarea ei prin congelare politică. Să nu mai justificăm ceea ce nu poate fi justificat și să nu mai salvăm ceea ce nu mai poate fi salvat! Trebuie să salvăm ceea ce, într-adevăr, n-au reușit să ucidă cu desăvîrșire în noi — instinctul, specific omului, de supraviețuire, fundamentat pe spiritul de inițiativă. Dar dacă nu vom abroga articolul 6 din Constituție, dictatul ideologic va plana implacabil asupra dezvoltării economiei. E imperios necesar să elaborăm, fără întîrziere, o lege, prin care să terminăm, odată pentru totdeauna, cu reticența dogmatică față de proprietatea particulară, să dăm pămîntul țăranilor și fabricile — muncitorilor. Atîta timp cît statul va fi stăpînul ce angajează, iar proletarii — doar argați industriali năimiți, grevele rămîn ineluctabile. Ca să se termine cu toate acestea, muncitorii trebuie făcuți coproprietari ai întreprinderilor, cobeneficiari la venituri, interese și să obțină cistiguri și nu să facă grevă. Care proprietar ar face grevă în propria grădina, tocmai cînd e vremea să culeagă roadele? Dacă într-o fermă particulară se obțin, de la o vacă, 6500 de litri de lapte pe an, așa cum am văzut, nu de mult, într-o emisiune TV, transmisă din Olanda, iar idealul, în ce privește vacile noastre colhoznice și zovhoznice, e abia 4500 de litri, faptul acesta nu pledează oare în favoarea fermelor private? Socialismul din Suedia, ce include și inițiativa particulară, este mult mai socialist în privința asigurărilor sociale ale muncitorilor, decît cel de la noi, care e de stat. Trebuie să distrugem „chipul dușmanului”, care este făurît nu numai din oameni, ci și din sisteme, din moduri de producție. Dacă există marfă îndeajuns, ce-i pasă consumatorului de mijlocul de producție; marfă să fie, să fie meșu, să fie de bună calitate și să nu coste scump. În economie, numai utilitatea poate fi utilă. Toate celelalte sînt vrăjitorii economice. Dacă libertatea presei nu va fi consolidată prin libertate economică, asupra glasnost-ului va atîrna întotdeauna sabia lui Damocles, cum tocmai am simțit-o cu prilejul, în cercări de a demite cîțiva dintre cei mai activi redactori șefi, care susțineau linia perestroikă.

Iată cîteva gînduri pe care am vrut să le împărtășesc cititorilor revistei *Literaturnaia gazeta*, în atmosfera din ajunul deschiderii celui de al II-lea Congres al deputaților poporului.

O alegătoare din Harkov m-a prevenit într-o scrisoare: „Luați seama, dacă activitatea dumneavoastră de deputat va începe să ucidă în dumneavoastră poetul, vă vom revoca”. Pentru a mă justifica, prezint spre judecare versurile acestui an, sub un generic care, pare-se, încă nu s-a mai întîlnit în poezie.

Prezentare și traducere de
Dan Lăzărescu

ELEGII PARLAMENTARE

Majoritatea covîrșitoare

Atotbiruitoare majoritate
cu duhoare de gunoi prosper,
ii copleșești, în deplină legitimitate,
pe cei ce înalță privirea spre cer.

Admirabilă minoritate,
de cite ori te-au răstignit!
Zdrobitoare majoritate,
cite genii ai nimicit!

În veșnica majoritate
văd crima majorităentă și răul gregar
și prostul numit într-o funcție mare
și argumetul stupid: e absolut necesar.

Răul legitimat prin număr
strivește binele cu ușurință,
conștiința nu înseamnă umăr lingă umăr,
nu se declină la plural o conștiință.

Zidul Berlinului

Check Point Charley...

Așa e numit punctul de trecere
în amintirea unui soldat de culoare.
Automatele își îndreaptă țevile
închizînd germanilor

Cit s-a strădui să-i despartă pe oameni,
să n-ajungă vreunu-n libertate
ideologia

prin care trece electricitate.

Cum de s-a năruit al Berlinului zid?
Păi, era firesc să se năruie,
căci fete, băieți

puterea blugilor să o instituie.
Către zone interzise, în
aceste zile așteptate an de an,
ei au urcat pe cuvinte din Soljenitin
ca și pe multe cuvinte din Grossman.
Pînă cînd,

zidul a căzut la pămînt,
poate drept scară au folosit
și din al meu vers vreun cuvînt.
Check Point Charley...
Punct de unire sufletească.
În spiritul

ceea ce ne-a despărțit

Check Point Charley...
cu tine-ncepe ori sfîrșește?
Cehule,

o fericire ce arată omeneste!
Să piardă orice

Zid,

cu trupul său,

Palach poate primul l-a incendiat.
Făr'de hotare-i omul, a sa libertate.
Lumea nu încapă în „Biroul pașapoarte”.
Dați-mi din zid și mie o frîntură!

În rana-mi, amintirea glontelui e dură.

pe el s-au suit

cu izul lui mucegăit,

mo-
ra-
lei,

să ne unească!

de fericire,

zid grotesc, etalat fără jenă!

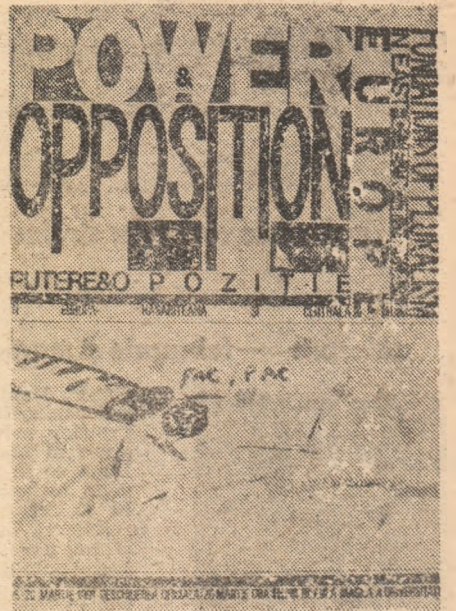
în inima civilizației implintat,

flacără autogenă,

Am dreptul:

Putere și Opoziție în societățile post-comuniste

curențe sint : 1) elaborarea unei noi Constituții de către Marea Adunare Națională ; 2) pregătirea pentru noi alegeri locale și parlamentare și opiniile exprimate de opoziție în privința perioadei în care acestea trebuie să aibă loc ; 3) problema dezvoltării dosarelor parlamentare și a conducătorilor politici ; 4) dezamorsarea tensiunilor interetnice.

2. — Fiecare țară este unică în modul în care realizează trecerea spre democrație. Românii înaintează pe drumul pluralismului politic mult prea încet față de cum ar putea să o facă. Am fost fascinată de intelectuali români și de nivelul lor cu adevărat european. După părerea mea, ceea ce lipsește în România, și ar fi de dorit să existe, este cooperarea între intelectuali și mișcările sociale de masă ; cred că adevărații gemeni ai democrației politice pot să apară ca relații interpersonale între militanți.

DRAGO ZAJČ (Iugoslavia)

1. — În acest moment, în Iugoslavia există diferențe mari în evoluțiile înregistrate de diferitele republici. Nu există o unică direcție de dezvoltare — în Serbia, viața politică a rămas, practic, neschimbată, vechiul partid comunist schimbându-și doar numele, în „socialist”. Noua elită marginalizează opoziția, și o asemenea linie politică internă influențează și raporturile ei cu celelalte republici, încercând să le domine prin intermediul instituțiilor federale și prin armată. Ceea ce se petrece în republicile din nord — în special în Slovenia — reprezintă exact opusul, și astfel se adâncește prăpastia între Nord și Sud. Slovenia nu vrea să se desprindă, singură, ci încearcă să obțină acordul și al altor republici în favoarea dezmembrării în regiile federației, având în vedere și posibilitatea înținerii unor convorbiri pe baze noi, după ce vor fi fost create alte state independente (nu pare posibil să se ajungă la o soluție rezonabilă în cadrul instituțiilor federale prezente la această oră). Dar probabil că va fi nevoie să se desprindă singură din federație, în cazul în care presiunea armată va deveni de nesuportat.

2. — După numai două zile imi este foarte greu să spun ceva despre situația din România. Imi dau seama că puterea politică a poporului nu a fost încă organizată în forțe politice aflate într-o competiție reală și că politica este încă subiectul „omului de cultură”.

Răspunsurile traduse de
Irina Horea

Sub acest generic a avut loc la Timișoara (vz. și Rom. lit., nr. 12, pag. 19), o conferință internațională organizată de Foreign Policy Research Institute din Philadelphia în colaborare cu Centrul de studii al societăților post-comuniste al Universității Maryland. Centrul de studii al societăților post-comuniste al Universității din Cluj, Uniunea Scriitorilor din România, Societatea Timișoara, Inspectoratul pentru cultură al județului Timiș.

Subtemele conferinței : Prăbușirea comunismului și dezideratele reconstrucției democratice, Pluralismul și reinventarea politicului, Fundamentarea societății civile, Posibilități și perspective, Diferențiere politică și purtările noi în Europa centrală și răsăriteană (susținute în Aula Magna a Universității din Timișoara), precum și masa rotundă Ce-ar trebui să facă Occidentul pentru a favoriza procesul tranziției ? (Casa Universitarilor, Auditorium), au implicat dezbateri generoase cu publicul, pe marginea comunicărilor susținute de : Antony Todorov, Centrul pentru Democrație, Dimitrina Petrova, parlamentar, Universitatea din Sofia, Ekaterina Nikolaeva, Institutul pentru studii balcanice al Universității de științe din Sofia — Bulgaria ; Martin Weiss, revista Respekt, Michael Semlin, Institutul Civic, Ivan Lemner, Centrul independent de presă, Petruška Šustrova, reprezentant al Ministerului de Interne — Cehoslovacia ; Sonia Lieht, Centrul de studii europene, Drago Zajč, Partidul Democrat Sloven, Djurdje Ninković, Partidul Democrat, Milan Nikolic, Liga Social Democrată din Serbia — Iugoslavia ; Jakub Kaprinski, Institutul pentru democrație în estul Europei — Po-

landa ; Vasile Popovici, Uniunea Scriitorilor din România, Stelian Tănase, Alianța Civică, Mircea Mihăes, revista Orizont, Vasile Goga, revista Astra, Călin Anastasiu, Grupul pentru Dialog Social, Nicolae Manolescu, revista România literară, Vasile Pușcas, Universitatea din Cluj — România ; Ferenc Feher, Noua Școală pentru Studii Sociale, Peter Paczolay, Curtea Constituțională, Miklós Harszti, parlamentar, Democrația liberă, Agnes Heller, Noua Școală pentru Studii Sociale, Jozsef Szajer, parlamentar, Fidesz, — Ungaria, Vladimir Tismăneanu, Institutul de Studii pentru Politică Externă al Universității Maryland, Irena Lasota, Institutul pentru Democrație în Europa de Est, Juliana Pilon, Fundația pentru Forumul Național, Dorin Tudoran, Institutul de Studii pentru Politică Externă — S.U.A.

Revista noastră s-a adresat cititorilor participanți cu următoarele două întrebări :

1. — Care este în opinia dvs. caracteristica principală a evoluției situației din țara dvs. ?

Ce o individualizează față de situația din alte țări ale Europei de Est ?

2. — Pe baza cunoștințelor dvs. despre România și dată fiind prezența dvs la Timișoara, ce părere aveți despre situația din România ?

MARTIN WEISS (Cehoslovacia)

1. — Problema cea mai importantă, la ora actuală, din țara mea este aceea a unității sau dezmembrării Cehoslovaciei prin secesiunea Slovaciei. Acest fapt va avea consecințe majore asupra întregii Europe de Est. Pe scena politică se desfășoară o luptă între forțele cu tentă socialistă și cele pragmatice, orientate spre piața liberă. Sper că socialiștii vor fi înfrinți.

Demascarea publică a agenților securității reprezintă, după părerea mea, o evoluție fericită ; ar fi trebuit să aibă loc mult mai de mult. Dar, chiar și acum, acest fapt va conferi mai multă credibilitate parlamentului.

În Europa de Est, eu urmăresc în special destinul vecinilor noștri, Polonia și Ungaria. Mă îngrijorează în special soarta Poloniei. Ei n-au făcut nici o greșală majoră, dar țara pare pur și simplu extenuată, pare să nu aibă nici credința, nici energia necesare.

În întreaga Europă Răsăriteană, prima impresie este aceea a distanței între pătură îngustă a intelectualilor și „oamenii obișnuiți”. Această distanță are aproape dimensiuni latino-americane.

2. — România îmi amintește de Cehoslovacia de acum mulți ani. Confuziile, egocentrismul, incapacitatea de a comunica — noi cunoaștem aceste aspecte. Și cred că foarte puțini cehi ar vrea să mai treacă prin toate acestea încă o dată.

Cred că diferența între problemele sociale din Cehoslovacia și cele din România rezidă doar în scop, nu în calitate. Apatia, lipsa de educație și experiență, indivizii, dependența față de stat — și pe acestea le cunoaștem. Dar nivelul de distrugere a structurii sociale și lipsa oricărei speranțe sint uluitoare. Există o diferență importantă : noi am primit libertatea pe gratis, românii au luptat pentru ea și au primit foarte puțin. Dar chiar în timp ce scriu că revoluția a fost trădată, îmi amintesc de unele voci marginale din Cehoslovacia care spun același lucru despre revoluția noastră. Ar trebui să vină să vadă situația din România.

Cred că cea mai importantă sarcină a societăților est-europene este aceea de a-și da seama că nimeni nu le va ajuta dacă nu reușesc să se ajute singure.

DJURDJI NINKOVIĆ (Iugoslavia)

1. — Comunismul a distrus structura socio-economică a Iugoslaviei. A dus la dispariția majorității națiunilor care trăiesc în Iugoslavia, semănând sămânța sovietismului și a urii. Multe din tendințele negative care au debutat în vechiul regim continuă în virtutea inerției chiar și în ziua de azi. Vor fi necesari câțiva ani buni până când toate curențele acestea negative vor putea fi omise și până când vom vedea că politica Iugoslaviei a intrat într-o zodie favorabilă.

Situația economică din alte țări est-europene este chiar mai rea decât cea iugoslavă. Totuși, dintre ele cunosc același dramatism al problemelor interetnice precum noi. Este mult mai ușor să cirpești situația economică decât mințile oamenilor.

2. — România este într-o situație economică precară. Există multe sechele comuniste, în atitudinea oamenilor și în felul lor de viață. Va fi nevoie de o zbatere îndelungă și anevoioasă înainte ca România să poată urma acei drum care s-o ducă spre prosperitate economică și libertate. Acum poporul român face primul pas sovăitor.

DIMITRINA PETROVA (Bulgaria)

1. — Bulgaria trece printr-o perioadă de adâncă transformări sociale. Cete mai importante probleme ale situației politice

KEN CURRIE : Poveste din Glasgow

René Guy CADOU

● S-AU IMPLINIT, în martie a.c., patruzeci de ani de la moartea lui René-Guy Cadou. Născut în februarie 1920 la Sainte-Reine-de-Bretagne, desfășoară o activitate poetică prodigioasă.

„Neîndoielnic că ai fi umplut de uimire publicul și critica — dacă nu cumva și pe prietenii lui de la școala din Rochefort — spunându-le, încă de pe când trăia Cadou, că institutorul de la Loutsfert-en-Bretagne era cu adevărat autenticul (iar astăzi poate singurul moștenitor al marilor poeți francezi, cu rădăcini adânc în solul natal, de la Ronsard la Marie Noël, al lui Francis Jammes și Alain Fournier, tinărul frate inspirat al lui Apollinaire și Péguy”, observă Pierre de Boisdeffre în La Poésie française de Baudelaire à nos jours.

Partea lui Dumnezeu

Curmă iute
Umbra ți-o ia înainte și exiți
Înapoi ți se calcă în picioare jocurile
fărâmate

Se închide iar poarta
Orele sint numărate
Dar viața cea mai scurtă
E adesea frumoasă nespuns
Și vei spune Celui-de-Sus
Aduc al miinilor vid
Puținul singe lichid
Ce încă îmi atinge inima
Aceste priviri fără mindrie
Această lipsă de căldură
Crucea m'ie dă
Nu mi-e pe măsură.

POÉSIE, LA VIE ENTIÈRE
(1939)

Destin al poetului

Seara ce își mișcă urechea
Ca un bătrîn asin abandonat

Ultimul corset al unei albine
Pe sticla de lampă uitat
Clopotul tri t al azilului
Și pasul ce răspunde pasului
În măsura în care ceea ce veghează
Încurajează ceea ce nu-i
Pasărea ce cade pe piatră
Singe ce pe inimă cade
Buna ploaie a felinarelor
Ce dă să bea răufăcătorului
Urechea ocului pătrunsă
De-al c'orității fir subțire
Mosorul vremii în rotire
Sub lauri sub ușciorul ușii
Dor și a se ști între oameni
În plin prezentul echivoc
Atit : o lampă cu gaz mică
Ce poate încă să dea foc.

LE COEUR DEFINITIF
(1947)

Prizonierul ceresc

Îa-mi cocoși femei și floră
Doamne dă-mi în schimb o oră
Printre acești ținci junghiați

Vin dintr-un meleag pierdut
Hăt ! departe de pământ
Un negru meleag sub igheburile
Cerulei
Un cer de singe
Și-am trăit ros de ntrebarea
Care eșafod m-o duce în lumina lui
Să sufăr trebuie-ndelung la masa-mi
Singur
Fiindcă vinovat nu sint încă pe deplin
Fiindcă-mi irosii tăria harului de asasin
Vezi, al palmelor căuș mi-e de soare
încă plin
Îmi e gîndul la cucute foarte dulci la
horcăit

Preumblindu-mă în zori
Cu agenții
Îngeri buni spre județ însoțitori
Doamne-ți cer un colț de glie
Oriunde-ar fi să fie doar atit să
pot face

Semn celor ce-asteaptă-n fine
Altceva nu dăoră lacrimi de la mine
Să le spun măcar o dată
„Nu ! Pasărea, ea nu cată către slăvi
mai avîntate ca nespuma-mi veselie”.

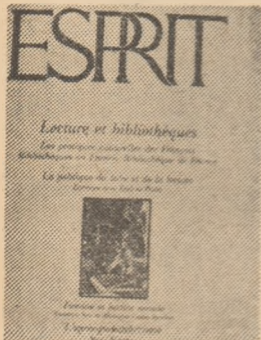
INEDIT

Prezentare și traducere de
Venera Antonescu

Revista revistelor străine

L'esprit — februarie și martie —

● Din numărul din februarie 1991 al revistei L'Esprit ne-a reținut atenția articolul **La dignité humaine, un consensus?** semnat de Isabelle Marin, medic oncolog, care pune mai ales problema demnității morții. Așa cum subliniază autoarea, obiectivul naziștilor în lăgărele de exterminare nu era doar de a distruge viața, ci și aceea de a crea o sub-umanitate în cadrul sistemului concentrațional, unde omul nu mai este recunoscut ca om, el sfârșind să se identifice chiar cu imaginea care i-a fost atribuită. Un alt articol, intitulat **Post-Mortem — Juifs et Baltes**, semnat de Yves Blasseraud (cel care a întocmit și numărul din revista Autrement, consacrat țărilor baltice) pornește de la o conferință de presă din februarie 1990 și de la un articol îngrijorător apărut în The New York Times privitor la un presupus anti-semitism prezent în țările baltice, făcându-se o scurtă prezentare a istoriei comunității evreiești pe aceste meleaguri. Autorul articolului menționează în concluzie că, în ciuda citorva incidente locale regretable, comunitățile evreiești din țările baltice nu se simt deloc amenințate. Deși numărul lor a scăzut, se consideră că „demersurile spre independență ale acestor țări ar putea deschide șanse interesante pentru tinerii animați de Remscheid's (spiritul continuității evreiești). Evident, dacă Moscova va permite țărilor baltice să ajungă la o veritabilă indepen-

dență. Menționăm, de asemenea, articolul lui John Crowley privitor la imigrare în Marea Britanie. După ce se prezintă modelul britanic, se compară cu cel francez, care „oscilează între asimilare și integrare, cu o cvasi-hegemonie a primului aspect”. În încheiere, autorul subliniază că problema emigrării nu este doar de interes pur academic, ci și practic. Astfel, se consideră că progresul economic viitor, tinând seama și de evoluția demografică a Europei, va duce la o penurie a minii de lucru în secolul următor, cînd o alternativă bună va fi apelul la forța de muncă imigrată.

Din numărul din martie — aprilie 1991 ne-au reținut atenția citeva articole: **La liberté individuelle : une responsabilité sociale** de Amartya Sen, economist și filosof indian care a primit Premiul internațional Agnelli pentru acest eseu; **L'après-gorbatchévisme** de Marie Mendras, în care se face o analiză a evenimentelor din Uniunea Sovietică, începînd chiar din luna ianuarie 1991, odată cu „recurgerea la forță în țările baltice și reîntoarcerea la arbitrar în toată Uniunea Sovietică”, cînd, de fapt, „Gorbaciov a înfăptuit spatele gorbaciovismului”; **Démocratisation culturelle : la fin d'un mythe** de Olivier Donnat, cel care a condus ancheta **Pratiques culturelles des Français**, articolul subliniind opiniile sale pe marginea anchetei efectuate în 1989 (cea de-a treia anchetă de acest tip, primele două fiind făcute în 1973 și 1981). Olivier Donnat încearcă să răspundă citorva întrebări, dintre care ultima, **Ce politică de tip cultural?** ar trebui să ne preocupe. După autor, ar trebui asigurate condiții pentru a se permite o creație artistică diversificată și de calitate, lucru care nu se poate obține în absența unui buget corespunzător și stabil, și nici prin acordarea unor privilegii spectacolului în detrimentul sensului. (M. G.)

Gabriela Melinescu
Premiul Academiei
Suedeze

● Gabriela Melinescu — autoare în anii din urmă a unor volume incununate de succes, scrise în limba suedeză — este laureată a prestigiosului Premiu al Academiei Suedeze pe anul 1990, în compania altor personalități de marcă ale culturii contemporane din această țară. A cordarea Premiului Academiei din Suedia reprezintă cu adevărat un eveniment național, se bucură de participarea regală și are nuanța unei sărbătoriri universale a spiritului, în diversitatea manifestării sale.

Cea mai recentă carte publicată de Gabriela Melinescu sub egida renumitei edituri E. Bonnier, — **Păsărarul** — este o culegere de 20 de proze scurte — avîndu-și „punctul de pornire în patria românească”. Comentariile din presa de specialitate apreciază personajele și mediile variate, ca și tensiunea materiei românești referitoare la ultimii ani. Prezența unor tușe lirice și mistice în proza autoarei a sugerat comentatorilor suedezi răscolul la elementele ale tradiției narative est-europene. Ne bucurăm să o recunoaștem pe Gabriela Melinescu confirmată în presa suedeză ca o „autoare cu o personalitate accentuat originală și puternică”.

Un „monument”

● Astfel este anunțat de revista **Premiere** viitorul film semnat de Bertrand Blier **Merçi la vie**, din distribuția căruia face parte Charlotte Gainsbourg, Gérard Depardieu, Michel Blanc. Se așteaptă terminarea lui și premiera pentru a se constata dacă „monumentul” este solid, real. **PREMIERE**, febr. 1991)

Agostino Richelmy

● La Collegno, în apropiere de Torino, s-a sinucis, împreună cu soția sa, scriitorul și poetul italian Agostino Richelmy. Exponent al uneia dintre cele mai nobile familii piemonteze, Richelmy era un literat de finete și un excelent traducător. Prima sa culegere, **L'arrotino-appassionato**, a apărut în 1965. În 1986, editura Garzanti i-a publicat un volum în care era reunită aproape întreaga sa creație. **La lettrice di Isasca**, care a cucerit un premiu special Viareggio. (IL POPOLO, 21 martie).

Al Purdy
primul roman

● Cunoscutul poet canadian Al Purdy (în imagine), care locuiește la Ameliasburg (Ont.), la 170 km est de Toronto, are la activul său 30 de volume de versuri publicate și două premii li-

terare obținute în 1965 și 1986. Ultimul său volum de poeme a apărut în 1990 și se intitulează **The Woman on the Shore** (Femeia de pe țărm). Recent, Al Purdy a publicat primul său roman — **A Splitter in the Heart** (O schiză în inimă), o tîndră poveste bazată pe amintirea propriei copilării. Al Purdy scriese pînă în prezent doar versuri, proză scurtă, articole și drame radiofonice.

Un scriitor
intraductibil

● Astfel era definit Heinrich von Kleist de către exegeții săi. Afirmatie infirmată de recenta apariție a volumului bilingv **Duelul**. Pierre Blanchard a redat magistral în limba franceză complexitatea prozei kleistiene, făcînd-o pentru prima oară accesibilă cititorului francfon. (LE FIGARO, 21 martie).

Premiul literar
Eric Cordier

● Un premiu literar, purtînd numele militarului francez, originar din estul Franței, ucis în războiul din Golf, a fost creat de societatea „Editions de l'Est”. Acesta va fi remis anual, la 26 februarie, ziua de naștere a caporalului, și va recompensa un manuscris francfon, în cele mai diferite forme (roman, nuvelă, povestire, eseu, carte pentru copii etc.). Ilustrînd tema datoriei. (LE MONDE, 17 martie).

Retrospectivă
Giacometti

● Un superb cadou al Fundației Maeght! Astfel titrează **La Libre Belgique** articolul a nuntînd organizarea, la Liège, în mai și iunie, de către celebra fundație de la Saint-Paul de Venise, a unei extraordinare retrospective Giacometti. Vor fi expuse 21 din cele 30 de sculpturi pe care le deține fundația, precum și 18 desene ale marelui artist, mort în 1966. (LA LIBRE BELGIQUE, 19 martie).

Fantoma Operei

● Recent, la Montreal, apoi la Québec, Cinemateca din această ultimă localitate a prezentat în cadrul unei gale de binefacere **Fantoma operei** sub formă de proiecție-concert. Dacă evenimentul a permis redescoperirea acestei

capodopere cinematografice, realizată în 1925 de Rupert Julian, el a permis și descoperirea unui tânăr compozitor montréalais, Gabriel Thibaut (în imagine). El a compus și orchestrat muzica pentru **Fantoma operei**, care i-a fost comandată de Cinemateca. (LE COMPOSITEUR CANADIEN iarna 1991).

SCRISOARE DIN PARIS

Deruta intelectualilor

„POST-MODERNITATEA” va dura atîta timp cît va dura societatea în care trăim, cea a comunicației generalizate a mass-medioilor. În ultima sa carte, „Societatea transparentă” (Paris, Ed. Desclee de Brower, 1991), Gianni Vattimo, emulul italian al lui Heidegger, ne introduce într-un discurs savant despre „noua contemporaneitate ca început al unei tendințe de reducere a istoriei la planul simultaneității, cu mijloace tehnice ca cele ale televiziunii în direct”. Ceea ce într-un număr trecut al „Amfiteatrului” numeam „efectul CNN” este un fenomen ce face parte din această tendință de trăire a istoriei în direct.

În ultimul număr al publicației „Revue de Métaphysique et de Morale” (Paris, Ed. Armand Colin), filosofii discută despre război. Nu este însă vorba despre filosofii „la modă” sau, mai ales, despre cei din fruntea mișcării de stînga din Franța, ci de cetățeni-filosofi sau de filosofi ce mai au încă gustul de a fi profesori.

„Una din particularitățile filosofiei tradiționale, deci post-socratice”, scrie Julien Freund, „consistă în a-lăsa pe istorici să se preocupe de fenomenele războaielor, pentru a-și rezerva astfel domeniul său de predicție, pacea”.

Discutînd „legăturile echivoce ale pacifismului cu marxism-leninismul”, Philippe Soulez propune o lectură originală a refuzului filosofilor de a analiza războiul. „În fond, războiul este cea mai incomodă temă pentru filosofi, din cauza caracterului său irațional și fascinant”.

JACQUES Julliard ne amintește în „Le Nouvel Observateur” că aventura unui Saddam Hussein este consecința directă a dezmembrării vechiului ordin internațional fondată pe dualitatea ideologică și nucleară a Sta-

telor Unite și a U.R.S.S.-ului. „Miine”, spune Julliard, „alte state vor fi tentate să profite de retragerea unuia sau altuia dintre cei doi jandarmi, făcînd astfel ca legea junglei să domine în lume”.

Jacques Julliard, filosof și socialist convins, gîndește tot ce scrie la Paris, în Franța liberată de un „jandarm” american în 1945, jandarm ce a reconstruit Europa modernă cu un plan economic „polițist”: planul Marshall.

PIERRE Joxe, noul ministru socialist al apărării (cu simpatii comuniste în tinerețe, fiul fostului ministru Louis Joxe, suspectat în anii '50 de a avea simpatii excesive față de Moscova) a declarat, după vizita sa la George Bush, că nu trebuie să fim anti-americani primari, așa cum unii au putut fi „anti-comuniști primari”. Cei care au trăit anti-americanismul agresiv al stîngii franceze din anii '60—'70, dacă nu s-au exilat pur și simplu „în țara jandarmilor”, erau huliți ca fiind „de dreapta” (mă număr printre aceștia). Pierre Joxe ar trebui să ne despăgubească, cel puțin simbolic, pe noi, „reacționarii” disprețuiți ai anilor '70, pe care ne-ar fi expulzat din Franța dacă s-ar fi aflat atunci la putere, pentru „pro-americanism suspect”.

„DACA intelectualii francezi nu și-au exprimat clar părerea despre războiul din Golf, este pentru că Franța a fost marginalizată în acest conflict de deciziile americanilor”, ne spune filosoful Pascal Bruckner. Infirmitatea politică a Europei a devenit un fel de suferință profundă pentru intelectuali, un fel de depresie cronică. Jurnaliștii s-au substituit filosofilor. Ei comentează evenimentul cu talent, posedînd informații de care filosoful nu dispune în imediat. Depășit de eveniment, filosoful nu dispune de alte puncte de vedere, diferite de cele ale jurnalistului. Apatia care s-a instalat la intelectual, odată cu dezagregarea comunismului, pare a fi un simptom de lungă durată. Golful a intervenit în această apatie ca lovitură de grație adusă cetățeanului-filosof francez care, pînă la căderea zidului de la Berlin, prevedea și pronostica (precum un Oracol) cursul istoriei.

FILOSOFUL Cornelius Castoriadis: „războiul nu este întotdeauna un rău: nu prin sondaje de opinie și prin mitinguri antirăzboinice am ajuns la abolirea sclaviei, la revoluția franceză. Fără războaie am fi rămas astăzi în Evul mediu”.

André Glucksmann și-a făcut în fine apariția la o manifestație anti-războinică pentru a fi hulit de comunitatea arabă din Paris. Precum dușmanul său de-o viață, Castoriadis, Glucksmann este acum de partea războiului. Deci, stînga și dreapta au ajuns să lupte pe aceeași baricadă în ceea ce privește războiul din Golf.

ÎN SCHIMB, psihanalistul Felix Guattari care a semnat nenumărate apeluri pentru alegerea lui Mitterrand în funcția de președinte în 1981, se decide în mod solemn de „monarhul socialist”: „Mitterrand a devenit un lider arhaic: vînd și încarnează legitimitatea și democrația dar neaducînd nici un serviciu acestor valori, el s-a transformat într-un anti-democrat patentat”.

ZGIRCIT în intervenții publice privind politicul, Paul Ricoeur a ieșit numai pentru trei minute din izolarea sa, la Radio: „trăim un declin al influenței intelectualilor asupra politicului din cauza judecăților de valoare pripite și rău fondate ale acestora. Nivelul pe care un intelectual trebuia să-l păstreze nu a fost menținut întotdeauna... Uzurparea competențelor între concept și deciziile de teren, pe care intelectualii au operat-o pînă acum, nu mai funcționează în prezent. Pentru prima oară după al doilea război mondial, clietele intelectuale nu mai fac istoria”.

DECI, am ajuns, mai repede decît ne imaginam, în epoca post-istoriei: teatrul subiectului autocentrat și repliat în posibile verbe coerente reprezenta un grandios exercițiu față de o realitate ținută sistematic la distanță... Odată discursul despre realitate devenit brusc numai o „versiune a lumii” și nu o „viziune a lumii”, intelectualul devine destabilizat de însăși „securitatea” demersului său.

Andrei Doicescu

Distincții

● **Medalia Goethe**, acordată de către Institutul Goethe pentru merite deosebite în promovarea limbii, literaturii și culturii germane, a fost atribuită anul acesta germanistului austriac Leslie Bodi scriitorului și publicistului american Hans Sahl, profesorului grec Panayotis Kondylis și belgianului Jan Hoet, directorul Muzeului de artă modernă din Gent. (**DIE WELT**, 11 martie).

● **Premiul Kleist**, dotat cu 25.000 mărci a fost atribuit dramaturgului chilian Gaston Salvatore. (**DIE WELT**, 11 martie).

● Pentru volumul **Ein Jahrhundert wird abgewählt**, Timothy Garton a fost distins cu premiul pentru „cartea politică a anului 1991”, acordat de Asociația editorilor, librărilor și bi-

bliotecarilor din cadrul Fundației Friedrich Ebert. (**DIE WELT**, 18 martie).

● Cunoscuta coregrafă Pina Bausch (în fotografie) a fost distinsă, pentru întreaga sa activitate artistică, cu un premiu cultural acordat de Sparkasse — Stiftung din Wuppertal, dotat cu 60.000 mărci. (**N.R.Z.**, 14 martie).

Experiența Hollywoodului

● Editura Harper Collins publică în luna aprilie volumul **The Hollywood Eye** de Jon Boorstin, cunoscut ca producător asociat al filmului **Toți oamenii președintelui** și care a scris, regizat și produs multe

filme artistice și documentare. Autorul examinează ce se întâmplă în spațiul dintre ecran și public, ce face ca filmele să emoționeze atita lume. Pentru a răspunde la această întrebare, Boorstin se bazează pe propria-i experiență, dar și pe cea a unor legendari cinești, de la Hitchcock la Spielberg, demonstrând cum funcționează procesul de realizare a filmelor. El arată cum folosesc cineștii lumina, spațiul și sunetul pentru a crea o lume, vorbește despre cum un actor devine vedetă, exotica de ce **Cetatea-nul Kane** este un film mare și multe altele. Volumul este bogat ilustrat cu fotografii din filme clasice și cu schițe ale tehnicilor de film.

Luis Buñuel în librării

● La editura pariziană Belfond a apărut de curând volumul **Luis Buñuel : entretiens avec Max Aub**. Comentatorii consideră că acest volum luminează mai clar decât orice biografie, viața și opera celebrului cineast spaniol. În prefață, Jean-Claude Carrière, care a scris nouă scenarii pentru Buñuel, subliniază

meritul deosebit al lui Max Aub, care a reușit să cistige încrederea acelui om complicat, închis, ateu și totodată credincios, cu educație burgheză austeră și amator de prostituate, care a fost toată viața credincios suprarrealismului. (**LE FIGARO LITTÉRAIRE**, martie).

Seminar

● Sub conducerea lui Robert Jaulin, luni 11 martie a fost organizat la Casa Scriitorilor din Paris un seminar pe tema **L'Ouvrier et le Ferme**. Sedința inaugurală a fost consacrată dezbaterei **Civilisations et totalitarisme**. Prelegerea principală, care a dat naștere unor dezbateri aprinse a fost susținută chiar de organizator, Robert Jaulin. (**LE MONDE**, 12 martie).

Femei vulcanice

● Datorită sondei spațiale Magellan au fost descoperite pe planeta Venus peste o sută de cratere vulcanice. Pentru a fi identificate au fost botezate. Astronomii au optat pentru nume feminine celebre, cu o condiție: să fi murit de minimum trei ani. Au fost alese deocamdată următoarele nume: Margaret Mead, Pearl Buck, Lilian Hellman, Rachel Carson, Claire Boothe Luce. Scriitoarea americană Gertrude Stein a fost „favorizată”, numele ei a fost atribuit unui impunător ansamblu de trei cratere alaturate care se pare că comunică. Cum Magellan nu și-a terminat explorările, la Flagstaff în Arizona se presupune că aproape o mie de nume vor fi necesare în curând. (**FIGARO LITTÉRAIRE**, martie).

Finlanda la Paris

● Cu prilejul apariției unei noi traduceri a **Kalevali** și a **Eddei**, în colecția „Aube des peuples” a editurii Gallimard, au avut loc o serie de manifestări care s-au desfășurat între 14-16 martie la Institutul finlandez, printre care coloquiul **La femme nordique-mythe et réalité**, conferința profesorului și traducătorului Kalevali în latină, Thomo Pekkanen, **Kalevala și cultura latină în Finlanda**, Gabriel Rebouret, traducătorul recentei ediții a participat, împreună cu Jean Grosjean, Jean-Marie Le Clézio, Antoine de Gaudemar și François-Xavier Dielman, traducătorul **Eddei**, la o dezbatere pe tema **L'archaïque et le Mythique en tant que valeurs esthétiques** (**LE FIGARO LITTÉRAIRE**, martie).

7 Oscari : Dansează cu lupii

OSCAR '91 — Palmares

● Marele câștigător al celei de-a 63-a ediții a Oscarurilor e filmul **Dansează cu lupii** :

CEL MAI BUN FILM — **Dances With Wolves** (Dansează cu lupii)

CEL MAI BUN REGIZOR — Kevin Costner (**Dances With Wolves**)

CEA MAI BUNĂ ADAPTARE A UNUI SCENARIU — Michael Blake (**Dances With Wolves**)

CEA MAI BUNĂ IMAGINE — Dean Selmer (**Dances With Wolves**)

CEL MAI BUN MONTAJ — Neil Travis (**Dances With Wolves**)

CEL MAI BUN SUNET — **Dances With Wolves**

CEA MAI BUNĂ MUZICĂ DE FILM — John Barry — **Dances With Wolves**

Cum să fumezi pipa păcii este numai una din lecțiile învățate în **Dansează cu lupii**, de locotenentul John Dunbar cind, sâtu de Războiul Civil, e mutat la granița vestică a Statelor Unite, în Dakota, unde se împletește cu indienii Sioux și este adoptat de tribul lor. La început, Dunbar e singur, numai cu calul său. Li se alătură un lup singuratic pe care Dunbar și-l apropie și cu care se joacă în prerie, lucru care îi face pe indienii să-i schimbe numele în **Dansează cu lupii**.

Filmul e povestea unui om în căutarea unei apartențe, în drumul său spre ultima frontieră, aceea a propriei identități. Acesta ar putea fi unul din motivele care au determinat juriul să-i acorde Oscar-ul pentru cel mai bun film, și anume unul „conjunctural” căci, după cum stă scris în ziarul **The Independent** (20 ianuarie) astfel de „confruntări cu sălbăticia” pot fi corelate cu conflictul din Golf: „Lumea barbară a fost o zonă a descoperirii de sine și a smerenței, precum și un cimp de luptă...”. Un alt motiv l-ar putea constitui faptul că, practic de o decadă, Western-ul a încetat virtual să mai existe. Și ce poate fi mai „american”...

Dances With Wolves este primul film al actorului Kevin Costner pentru care s-au cheltuit 18 milioane de dolari și pentru care nu s-a făcut nici o economie de eforturi pentru a asigura autenticitatea fiecărui detaliu, de la costume și coregrafie, pînă la folosirea dialectului indian Lakota, pe care actorii l-au învățat într-un curs-folger de trei săptămîni. Muzica, de John Barry (detinător al altor două Oscari pentru **Born to Be Free** și

Out of Africa) a fost compusă cu consultarea specialiștilor indieni.

★

CEL MAI BUN ACTOR — Jeremy Irons, pentru rolul lui Claus von Bülow din filmul **Reversal of Fortune** (Schimbare de destin). În 1985, Claus von Bülow, aristocrat european, e acuzat de uciderea soției sale. Timp de 9 săptămîni procesul i-a ținut pe americani cu sufletul la gură...

CEA MAI BUNĂ ACTRIȚĂ — Kathy Bates, un nume mai puțin cunoscut, pentru filmul **Misery**

CEL MAI BUN ACTOR ÎN ROL SECUNDAR — Joe Pesci, pentru filmul **Good Fellas** (Băieți buni) — un film despre „grendocarea și decăderea” Mafiei americane, o poveste ce se întinde între anii 1955-1980.

CEA MAI BUNĂ ACTRIȚĂ ÎN ROL SECUNDAR — Whoopi Goldberg, a doua actriță de culoare care ia premiul Oscar (prima fiind Hattie McDaniel, dacă din **Pe aripile vintului**), pentru marele succes de casă american, **Ghost** (Fantoma)

CELE MAI BUNE COSTUME — Franca Squarciapino pentru **Cyrano de Bergerac**

CEL MAI BUN FILM STRĂIN — **Journey of Hope** (Călătoria speranței) — Elveția.

Premii speciale, de onoare, au primit pentru întreaga carieră Myrna Loy și Sophia Loren.

Au mai fost nominalizate: Cel mai bun film: **Awakenings** (Trezirii); **Ghost**; **The Godfather Part III** (Nașul, partea a III-a); **Good Fellas**.

Cea mai bună regie: Francis Ford Coppola (Nașul-3); Martin Scorsese (**Good Fellas**), Stephen Frears (**The Grifters**), Barbet Schroeder (**Reversal of Fortune**)

Cel mai bun scenariu: Woody Allen (Alicia); Barry Levinson (Avalon); Bruce Joel Rubin (**Ghost**); Peter Weir (**Green Card**); Whit Stillman (**Metro-politan**).

Cel mai bun actor: Kevin Costner (**Dances With Wolves**); Robert de Niro (**Awakenings**); Gérard Philipe (Cyrano de Bergerac); Richard Harris (**The Field**);

Cea mai bună actriță: Anjelica Huston (**The Grifters**); Julia Roberts (Pretty Woman); Meryl Streep (**Postcards From the Edge**); Joanne Woodward (Mr & Mrs Bridge)

Petru DUMITRIU

Întîlnire la judecata de apoi (25)

DUPĂ cîva timp, Dionis Paciurea a fost chemat la ministrul Vasile Morcovici, proaspăt, elegant, pomădat (fusese de curînd membru unei delegații în Occident) dar prin toate acestea se ghicea același vier bătrîn. A început amabil :

„Ia loc. O ceașcă de cafea ? Nu ? Cum vrei. Cum merge treaba ? Și familia ? Bine, foarte bine. Ascultă, tovarășe Paciurea. Ministerul are nevoie de dumneata. E nevoie de oameni capabili pentru a întări anumite sectoare. Noi ne-am gîndit la dumneata, printre alții. Trebuie să te duci să întărești un alt punct. Vei lucra într-un alt sector.”

Dionis a răspuns : „Îmi permiteți să întreb de ce spuneți «într-un» alt sector ?

— Sper că nu vizezi onoruri ? Vrei neapărat să fii șef ? Dumneata, un comunist ? Vei fi director adjunct.”

Dionis, trăznit de o bănuială subită a spus :

„Aș dori să știu însă, de ce serviciu e vorba.

— Există vreunul în care nu ți-ar place să lucrezi ? a întrebat ministrul, descind un zig-zag pe un bloc de hirtie, neînceput.

— Nu aș dori să lucrez cu tovarășul Anania.

— Nu ? De ce ? Ai lucrat vreodată cu el ? Nu vă aveți bine ?

— Nu cred că pot să lucrez cu el.

— Nu ? Este un bun tovarăș, un om inteligent și înțelegător și...”

Dionis îl privea zîmbindu-i ochii, cu frisa naivitate atît de seducătoare. Ministrul a ris :

„Deci, nu vrei cu niciun chip ? Bine. Foarte bine. Miine vei vorbi cu Erasmus Ionescu, el îți va spune unde ești mutat.”

I-a întins neglijent mina, fără să-l pri-

vească. A doua zi Dionis Paciurea s-a dus la șeful său Erasmus Ionescu care l-a făcut să aștepte într-o anticameră, încărcată cu mașini de scris bătînd cu toată viteza. În sfîrșit, secretara, un biet monștru cu picioare groase care n-avea nimic feminin, i s-a adresat cu o familiaritate rece și grosolană :

„Intră, tovarășe.”

Erasmus l-a primit cu același tip de cordialitate ca ministrul.

„Ei bine, vei lucra cu bunul Alfred Anania.”

— Ești sigur de ce îmi spui ? l-a întrebat Dionis.

— Glumești, bătrîne, i-a răspuns Erasmus. Am aici decizia semnată de Vasile Morcovici. Cum te simți ? Si Daniela ? Ei bine ?” au vorbit generalități, apoi Dionis a plecat. Acasă, cînd l-a povestit totul nevestei-si, ea i-a spus :

„În fond, ce îți poate face ? Cîteva mici grosolănii, atît. Și totuși nu îți poate hotărî soarta, nu-i așa ?”

Nu credea ce spune. El nici atît. Dar a răspuns :

„Da, ai dreptate. Vom vedea. În fond, nu-mi va putea face prea mult rău.”

Așa că Dionis s-a prezentat noului său șef, care l-a primit zîmbind sarcastic :

„Intră, intră, te așteptam, ia loc !”

Fără să-i întindă mina a continuat :

„Stii, vei avea mult de lucru, serios, salariul pe care îl plătește clasa muncitoare trebuie cîștigat cu onestitate. Stii că ai un salariu de patru ori mai mare decît un muncitor ? Ei bine, du-te, tovarășe și apucă-te de lucru. Salariul personal (suma de completare secretă, acordată de ministru) este suprimat, la noi se fac economii, nu se risipesc banii poporului. După ce mă voi convinge de zelul dumitale, voi mai vedea. Salut, tovarășe.”

Dionis a plecat, hotărît să reziste. Și a

rezistat. Părul i-a albit în cîteva luni. Nu mai era atît de viguros ca să facă dragoste. Își lubea nevasta ca mai înainte, pentru el nu mai exista altă femeie pe lume în afară de Daniela. Dar nu mai avea chef să facă dragoste. Ea se lenea de corpul lui, noaptea, mică și arzătoare, fără să spună nimic, aștepta cumințe. Si ziua încercase să fie împreună cit mai mult posibil. Stiau că nu aveau decît un singur lucru de făcut : să reziste, să supraviețuiască.

APOI, directorul care era în prezent șeful lui Dionis l-a chemat să-i comunice : „Stii, personal regret că trebuie să mă despart de dumneata, dar tovarășii au nevoie de dumneata la secția Documentare : au nevoie acolo de un tovarăș capabil.”

Dionis a trecut la acest nou serviciu, unde nimeni nu stia exact ce muncă trebuia să-i dea. Colegii săi tremurau că vor fi dați afară pentru a-i face loc, și s-au purtat cu răceală. Pînă la urmă si-au dat seama că era acolo în disgrație și l-au dat o atribuție : să numere foile de hirtie.

Acolo unde oamenii sînt foarte săraci și nu pot lua cu asalt luxul, nici găsi vreo consolare în confortul personal, numai puterea mai poate crea o plăcere, iar pierderea ei, suferință, răul este că amîndouă nu se pot mărturisi ; dar privirile celorlalți, tonul vocii, formulele de politete se schimbă vîzînd cu ochii. În același timp, în caz de disgrație, micile conforturi ale vieții, cit de precare sînt, dispar. Dionis Paciurea vorbea acum cu un ton linsit de vigoare, gesturile îi erau linistite și anemice. Nu-l mai vorbea Danieli de munca lui ; ea nici atît ; se jucau cu copii, mergeau la cinema sau se plimbau cîndrăgostii prin Grădina botanică, îndrăgostii bolnavi sau convalescenți.

Fără să-și consulte nevasta, Dionis a cerut o audiență ministrului său. Secretara i-a răspuns la telefon :

„Vă voi instiinta.”

Nu s-a întimplat nimic. Dionis a insistat, secretara a fost, înția oară rece, a doua oară insolentă. Dionis s-a dus să-l aștepte într-o dimineață la intrarea rezervată ministrului. Vasile Morcovici l-a

văzut, a dat din cap, fără să-și scoată pălăria și s-a îndreptat spre intrare. Dionis i-a barat trecerea, rușîndu-l cu umilință să-i acorde o audiență.

„Vino acum” i-a răspuns Vasile Morcovici. În biroul său, s-a așezat fără să-l invite să se așeze. L-a întrebat :

„Ei bine ?

— Tovarășe ministru, vreau să-mi dau demisia.

— De ce ? l-a întrebat celălalt, figura asprindu-l-se.

— Este dreptul meu, aș dori să intru într-un colegiu de avocați.”

Ministrul l-a privit. Dionis Paciurea era ca întotdeauna un tip bine, avea aceiași fermecători ochi albaștri. O ezezmă pe față i-ar fi făcut un mare serviciu ; ar fi iscat mila și ar fi creat satisfacția de a nu fi ca el.

„Spune-mi adevăratul motiv, l-a întrebat ministrul rîzînd cu duritate. Ia loc. De ce stai în picioare ?

— Mulțumesc, tovarășe ministru. Vă rog să-mi dați voie să plec.

— Ce ți-a venit, pentru Dumnezeu ? Ce s-a întimplat.

— Ei bine, tovarășul Anania are ceva împotriva mea.

— Haida, de ! Să fim serioși. Ce ar putea avea contra dumitale ?”

Asta pe tonul „cine ești dumneata ca să se coboare pînă acolo ?” sau „ce să aibă bunul Anania împotriva unui inocent ?”

„Povesteste-mi”, i-a spus, Dionis l-a povestit. Morcovici l-a ascultat cu o satisfacție nemăsurată : se distra nebunește dar se stăpinea ; figura îi era aproape strălucitoare. Pînă la urmă a vorbit :

„Îl cunosc pe Anania, am lucrat împreună în ilegalitate. Nevasta dumitale probabil că este foarte nervoasă și a înțeles greșit ceva absolut inofensiv. Nu pot crede. Nu vreau să gîndesc așa despre un vechi tovarăș.

— Vă rog să-mi acceptați demisia, a insistat Dionis Paciurea.

— Trimite-mi-o”, a răspuns ministrul.

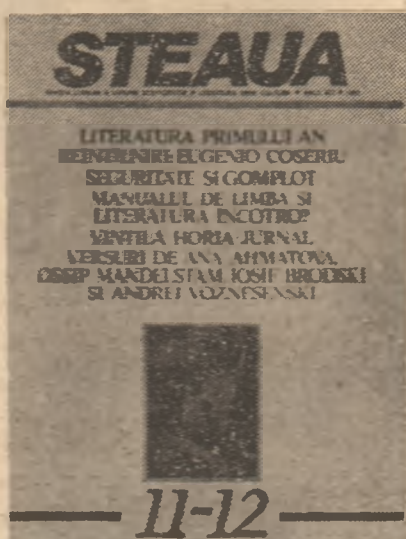
In românește de
Andriana Fianu

● Revista revistelor ● Revista revistelor ● Revista revistelor ●

În acte, Ceaușeștii n-au murit!

● La primul număr al magazinului cultural al publicației ROMÂNUL (martie '91), colaborează mai mulți scriitori, printre care Edgar Papu (care revine la ideile sale despre protocronism, reluând o parte din exemplele deja cunoscute din cartea din 1977) și Marin Sorescu (un scurt interviu). Este anunțată o discuție cu E. Simion. La o sumară *Revistă a revistelor* este citat Valeriu Cristea. Într-o notă, D. T. Popa comentează expeditiv „plecarea” din Uniunea Scriitorilor a lui E. Barbu și M. Sorescu. Îi reamintim că, de plect, numai M. Sorescu a plecat. E. Barbu a fost exclus. Se spune și că D. R. Popescu, O. Paler și Aug. Buzura „dau din ce în ce mai rar prin viața literară”. Va să zică așa! Și adaugă D. T. Popa că aceeași este situația „făpturilor sfintite”, Zoe Dumitrescu Bușulenga, Papu, Bogza și Anton Dumitriu. Stilul fiind omul, n-avem ce comenta. Acuzațiile aduse lui M. Dinescu în același articol sînt perfide și nu-i fac cinste autorului notei. Nici publicației. A bon entendeur, salut! ● **TINERETUL LIBER** publică în două numere (din 27 și 28 martie) un articol semnat Virgil Mihailovici și Romeo Neacșu, rod al unei anchete originale: certificatele de deces ale celor doi Ceaușești. Spre surpriza ziariștilor (și a noastră), aceste certificate nu există. În acte, Ceaușeștii n-au murit! Ministrul Apărării Naționale întirzie să predea Oficiului de stare civilă registrul. D-sa ține în custodie acest registru, ca și dosarele noastre confiscate de la fosta securitate. Morții și viii își dau astfel întâlnire în seifurile domnului general Stănesculescu. Gogoliană situație! Ca să nu mai spunem că neregula și legalitatea își fac apariția din primele clipe ale societății postrevoluționare. Nu e un semn bun! ● Patriotul național C. V. Tudor a încercat, cu un an în urmă, să se înscrie în P.N.T. A insistat preț de o oră pe lângă secretarul general de pe atunci al partidului, dar a fost respins. Ca urmare, s-a răzburat publicind de curind în foaia sa niște documente ale P.N.T.-c.d. De unde l-a luat? Documentele cu pricina — care de altfel, nu conțin nimic compromițător, în pofida tam-tam-ului de care publicarea lor a fost însoțită — au dispărut cu ocazia devastării sediului partidului în iunie 1990. Aceste detalii ni le furnizează dl. Ioan Lup, într-un interviu acordat *EXPRES-MAGAZINULUI* nr. 12 (35). Va să zică așa: patriotul național a bătut la mai multe uși străine înainte de a o (re)deschide pe a securității, înții la ambasada S.U.A., în decembrie 1989, cînd cu celebra sa scrisoare anti-Ceaușescu, apoi la țărâniști, apoi... Așteptăm să aflăm și celelalte uși, căci nu se poate ca tenele june să se fi oprit doar la două. ● Un nou comentator politic la orizontul actualității: dl. Ilie Șerbănescu de la *EXPRES*. În numărul 12 (61), d-sa publică un judicios articol intitulat *Jumătăți de explicații, jumătăți de demisii, jumătăți de măsură*. Titlul spune pe de-a-ntregul despre ce e vorba în articol. ● În *FLACĂRA* nr. 13, dna Aurelia Boriga obține de la două prostituate bucureștene interesante mărturisiri, iar dl. Cristian Pavel comentează câteva publicații porno care apar în țară în clipa de față. Să ne oprim o clipă la textul acestuia din urmă. Nici una dintre publicațiile cu pricina, dacă e să dăm crezare autorului, nu are un nivel profesional acceptabil. Mai rău, majoritatea sînt penibile. Iar unele sînt ceea ce se cheamă publicații-pirat. ● *DREPTATEA* din 29 martie reproduce un articol publicat de Sylvia Kaufmann

în *Le Monde* despre Ismail Kadaré. Articolul dezvăluie multe ambiguități existente în conduita celui mai faimos scriitor și emigrant albanez. Cunoaștem foarte bine astfel de ambiguități din însăși experiența noastră de intelectuali care au trăit pînă la capăt (sau aproape) în condițiile opresiunii comuniste. De aceea, ne miră una din afirmațiile jurnalistei de la *Le Monde*: „Kadaré a furnizat, ani îndelungați, un exemplu, fără îndoielă, unic, cel al unui scriitor ale cărui cărți erau publicate în țara sa, care participa la structurile oficiale ale regimului, bucurîndu-se de unele privilegii, dar care se afla sub supravegherea aparatului de securitate al acestuia”. Nu e un caz unic, ci unul foarte răspîndit în țările Europei de est și centrale.

Cu miinile murdare

● Într-o concisă evocare a lui Ion Pillat, cu ocazia centenarului, dl. St. Aug. Doinaș face (în *CURIERUL NAȚIONAL* din 29 martie) citeva prețioase mărturisiri despre propria formație poetică și artistică: „În materie de lirică, începusem să mă scufund în simbolismul francezi, Mallarmé, Samain, Verhaeren, îl căutam cu pasiune pe Valéry — linia mea lirică era, ca să zic așa, prefigurată. Ceea ce rămînea să cuceresc era suportul preferințelor mele: ceea ce rămînea în plină ebuliție era cultura mea poetică în formare, dezvoltarea unui gust adevărat pentru poezie, pentru marea poezie, capacitatea de a discerne între valoarea autentică și cea contrafăcută și, mai ales, familiarizarea cu întreprinderea de a traduce poezie, care — spre surprinderea mea, — îmi dădea aceeași voluptate intelectuală ca și propria activitate lirică. Or, în această privință, alături de teoria și gustul aplicat asupra poeziei lui G. Călinescu, Ion Pillat a fost marele meu dascăl”. ● Un ultim număr (după blui) pe 1990 al revistei clujene *STEUA* este bogat și variat, mai ales în latură istorico-literară. Sadoveanu, Macedonski, Creangă și Iorga beneficiază de grupaje de articole (multe, foarte interesante). Dintre „exilați”, sînt prezenți lingvistul Eugen Coseriu, cu proze (și un comentariu subtil de dl. C. M. Ionescu) și Vințilă Horia, cu fragmente de jurnal. Probabil cel mai incitant text — sub raport publicistic, de ancorare în actualitate — rămîne însă acela care „prefătează” numărul: *Literatura primului an*. Autorul, poetul Adrian Popescu, face o radiografie exactă a celui dintîi an de după revoluție din unghiul presei și al aparițiilor editoriale. ● Dacă polemica dintre dnii Roman și Birlădeanu, angajînd generațiile '70 și respectiv '50, se explică prin marea diferență de vîrstă, formație etc. dintre protagoniști, aceea dintre „grupul celor patru” găzduiți de *Contrapunct* (nr. 10) — Caius Dobrescu, Andrei Bo-

dii, Marius Oprea și Simona Popescu — și „nouăzeciști” (NOUĂZECI nr. 4) — Dan-Silviu Boerescu și Cătălin Tîrlea — nu depășește cadrele unei singure generații și nu se explică decît prin marea asemănare de vîrstă, formație etc. dintre protagoniști. Ne întrebăm cine se ascunde în spatele tinerilor combatanți, creînd false tensiuni între București și Brașov, între theoretic și liric, și încercînd o rușinoasă manipulare menită a destabiliza generația '90. Avem noi (deh, ca mai bătrîni!) unele bănuieli, dar nu vrem să amușinăm mai departe pe ulicioara unui conflict care survine într-un moment extrem de greu pentru literatura națională, aflată într-o criză profundă, din pricina moștenirii cumplite lăsate de cenzura comunistă, și din care nu se poate ieși decît prin intrarea în Europa. Chemăm la un efort conjugat, la... aăă, consens! ● Dintr-un spiritual *LUCIFER* nr. 16 cităm tableta anonimă *Scriitori în Parlament*: „Uniunea Scriitorilor, precum și USAD (Uniunea Scriitorilor — Aripa Demisionară), reunite în mod excepțional în sedință comună, luînd în discuție slaba reprezentare a scriitorilor în forul legislativ propune a fi cooptați în Senat sau Adunarea Deputaților (în funcție de greutatea corporală), fără alegeri, prin simpla numire democratică, următorii membri ai breslei: Valeriu Cristea — pentru obiceiul său de a susține Adevărul; Dinu Săraru — pentru a-i crea o opoziție constructivă lui Romulus cel (de la teatrul) Mic; Dumitru Popescu — pentru a bate palma cu puterea și pumnul cu opoziția; Florica Mitroi — pentru că nu-i musai să fie numai scriitori. Propunere de premiu literar acordat de parlament unor personalități politice: Premiul Portocala Andaluză — Lui Darie Novăceanu, pentru traducerea exemplară în limba lui Cervantes a poemelor lui Dumitru Popescu—Dumnezeu (1975) ● Publicația lui Adrian Păunescu, reluată de *LIBERTATEA* din 29—30 martie, ne aduce știrea creării *Frăției scriitorilor români*. Nu e chiar acea Uniune (paralelă a) Scriitorilor visată de dl. Adrian Păunescu și solicitată președintelui Iliescu în cadrul unei vizite protocolare. Este o „frăție” (Doamne, cum uităm sensurile istorice ale cuvintelor, cum ignorăm conotațiile lor!) menită a „regenera și dezvolta cultura națională” și la care au aderat (între alții) mulți dintre dinozaurii culturii personalității, în cap cu inițiatorul (la domiciliul căruia s-au pus la cale lucrurile) Adrian Păunescu, urmat de Al. Balaci, Paul Everac, Anghel Dumbrăveanu, M. Ungheanu, E. Barbu, Paul Anghel, Ion Gheorghe și alte paleobipe-de mai mitite. Ce caută Marin Sorescu alături de ei ține de acele mistere ale orgoliului artistic jignit și care îndeamnă pe un om inteligent și talentat să comită gesturi de neînțelese. În *Frăția* au intrat și Grigore Vieru, Leonida Lori, N. Dabija, Ion Druță, dintre naivii noștri basarabeni, care probabil cred că tot ce românește grăitoare este și un model de iubire de țară și de cinste. Oare ei n-au citit elogiile scandaloase aduse lui Ceaușescu de Păunescu, Dumbrăveanu și Balaci? Și cum de nu leagă de numele unui E. Barbu atitea umiltoare dovezi știute nouă tuturor, ale obedienței față de P.C.R.-? Dar despre E. Barbu, e mai bine, poate, să nu vorbim. Rușinoasa pată lăsată de el în literatura română nu va putea fi ștearsă nici de toată apa Prutului, care-l desparte pe sicofantul ceauișt de suferința lor, a scriitorilor de dincolo, rămași români în țară ocupată, în pofida tuturor ispitelor de a le fi plătită deznăționalizarea cu privilegii și bogății. Oare ce i-a putut orbi într-atît pe acești oameni care s-au bătut și se bat pentru demni-

tatea lor de români, încît să se alieze cu toți colaboraționiștii regimului comunist din România? *Frăția* este o diversiune și o capcană pentru buna lor credință. Dumnezeu să-i aibă în pază pe colegii noștri de peste Prut, căci pe murdare miini s-au dat!

Cu ce se intoxică un intelectual

● În revista 22 (nr. 12), dna Rodica Palade adresează directorului S.R.I. o scurtă scrisoare din care cităm: „De curind, căpitanul de securitate care se ocupa de blocul în care locuiesc, a revenit, pentru prima oară din decembrie 1989 încoace, ca — ați ghicit, domnule Măgureanu! — sereist și cu intenția de a se interesa de familia mea: dacă avem mașină, dacă ne certăm, cine vine la noi, în sfîrșit, știți dv. V-am scris, dle Măgureanu, fiindcă dv. sînteți acum șeful serviciului astutia care ne apără pe noi, cetățenii. V-am scris ca să mă apărați și pe mine de căpitanul sereist de securitate care, cu apariția lui de strigoi, mi-a provocat simptomele intoxicației cu tobă-mosaică dintr-o vinere, din primăvara trecută, cînd am fost dusă aproape moartă la spital”. Un intelectual, așadar, poate fi intoxicat cu tobă-mosaică și cu strigoi ai regimului comunist. După preferințele celor care au jurat moarte intelectualilor! ● În *AC-CENT* („săptămînalul timișorean pentru neliniștea dv.”) (nr. 13), un interviu în care dl. D. Iuga, președintele SLTVR, afirmă net că TVR este în slujba securității (nu ni se spune dacă cea de ieri sau cea de azi) și că ea este condusă în fapt de către dl. E. Valeriu („Dl. Theodorescu slujește mai mult de paravan”, fiind „implicat în probleme minore”). În legătură cu evenimentele din seara de 13 iunie 1990, dl. Iuga face precizarea că nu au fost distruse decît o masă de montaj deja trimisă la casare și citeva mașini de scris banale. „Cei care au intrat n-au distrus decît ce au avut planificat. Îmi pare rău că Comisia Parlamentară n-a elucidat acest fapt”, a spus dl. Iuga. În fine, despre teroriștii de după 22 decembrie, dl. Iuga afirmă că, deși s-a aflat în clădire tot timpul, „nu am văzut efectiv pe cineva care să tragă asupra noastră”. Și: „De tras, s-a tras. Au fost morți. Dar adversarul a fost invizibil. Opinia mea e clară: toată povestea cu teroriștii a fost o inscenare diabolică...”. ● Într-o precedentă *Revistă a Revistelor* am reprodus un expresiv pasaj despre *Levantul* dlui Mircea Cărtărescu din revista săptămîneană *Poesis* și l-am atribuit greșit dlui Al. Pîntescu. Pasajul aparține unei cronici semnate de Dan-Silviu Boerescu. Ne-a indus în eroare paginația titlului și a textului. Facem rectificarea cuvenită. ●

Cronicar

Director: Nicolae Manolescu; Redactor-șef: Gabriel Dimisianu; Secretar general de redacție: Mihai Pascu

Secretariat: Andriana Fianu, Magda Groza (telefoane 17 61 90, 17 28 67 și 17 60 10 interior 1736). Proză și reportaj: Vasile Băran, Platon Pardău (interior 1736). Externe: Adriana Bittel, Mihai Minculescu (18 41 01 și interior 2602). Secretariat de redacție: Olga Andronache, Mihai Grecu (interior 2529). Fotoreporter: Ion Cucu (18 41 01). Corectură: Irina Horia, Maria Ionescu, Laura Popa, Margareta Popescu, Silvia Zabarcencu (interior 2024). Stenodactilografie: Elena Mareș, Ioana Niculescu (interior 1159). Curier: Maria Micu (interior 1159).